

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 28.

Onsdagen den 28 april 1937.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 292, med förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 297, angående anslag till låneunderstöd åt vissa egnahemsägare; och nr 298, angående befrielse för f. uppbördskommisarien Eric Svensson från viss, honom ådömd ersättningskyldighet till kronan.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda av friherre *Lagerfelt* m. fl. väckta motioner:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barnbidrag, m. m.; och
nr 331, i samma ämne.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 36.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
jorddelnings-
lagen m. m.*

Genom en den 13 mars 1937 till riksdagen avlämnad proposition, nr 232, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;

2) lag angående ändrad lydelse av 1, 6 och 15 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet;

3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut; samt

4) lag om ändrad lydelse av 55 § andra stycket förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

I det med 1) betecknade lagförslaget hade i 19 kap. 3 § andra stycket upptagits bland annat följande bestämmelser:

I övrigt skall vid avstyckning iakttagas följande:

1. Fastighet, avsedd till jordbruk, skall innehålla åker, äng eller därtill odlingsbar mark samt, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas,

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov, i den mån tillgång till sådan finnes; och skall tillses att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete ävensom, där så finnes önskvärt och lämpligen kan ske, att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling. Skall sammanläggning äga rum i samband med avstyckningen, må vid uppskattningen av behovet av olika ägoslag medräknas tillgång av motsvarande ägoslag å annan fastighet eller fastighetsdel, som skall ingå i sammanläggningen.

2. Avstyckning från jordbruksfastighet må ej äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där sammanläggning skall äga rum, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten.

3. Är fråga om avstyckning från jordbruksfastighet, skall om tilldelning av skogsmark särskilt gälla,

a) att i ort med riklig skogstillgång, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk i allmänhet är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog utöver husbehovet, avstyckning må ske allenast så, att en var i förrättningen ingående jordbruksfastighet i mån av tillgång erhåller sådan skog, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för jordbruket; dock att avvikelse från vad nu stadgats må göras beträffande viss fastighet, så framt det är uppenbart, att den kan bestå såsom självständig fastighet utan tillgång av skog utöver husbehovet, samt jordbrukets fördel av stödskog icke därigenom minskas;

b) att i ort med ringa skogstillgång avstyckning må så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, såframt det för skogens bestånd provas angeläget;

c) att i ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark, ägolott må avskiljas utan eljest föreskriven tilldelning härav.

I det med 3) betecknade lagförslaget var 7 a § första stycket så lydande:

Har servitut, som innefattar rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter och som ej är till tiden begränsat, varit av ålder gällande eller tillkommit före den 1 januari 1928 genom avtal i samband med tillkomsten av den fastighet till vars förmån det gäller, vare medgivande av den fastighetens ägare, att servitutet må helt eller delvis upphöra, utan verkan med mindre medgivandet godkänts av domstol. Sådant godkännande må meddelas allenast:

1. om servitutet ersättes med annat servitut, som provas medföra lika fördel för den fastighet till vars förmån det gäller;

2. om servitutet ersättes med äganderätt till område, som kan sammanläggas med den fastighet till vars förmån servitutet gäller, och som provas svara mot den förmån servitutet innebär;

3. om eljest servitutets upphörande provas vara av väsentlig betydelse för den fastighet som besväras av servitutet och till gagn för ortens näringsförhållanden, samt det är uppenbart att rätt, som tillkommer innehavare av fordran varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom åtgärden.

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft dels en i anledning av propositionen inom första kammaren av herr *Tamm* m. fl. väckt motion, nr 265, dels en i anledning av propositionen inom samma kammare av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 266, dels ock en inom andra kammaren av herr *De Geer* i Lesjöfors väckt motion, nr 270, den sistnämnda motionen dock allenast såvitt anginge fråga om ändrade bestämmelser rörande tilldelning av skog vid bolags försäljning av jordbruksfastigheter till enskilda.

I motionen I: 265 hade hemställts, att riksdagen ville uttala, att det i förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen om delning av jord å landet i 19 kap. 3 § andra stycket under 3 a) upptagna stadgandet om stödskog vid avstyckning skulle tillämpas huvudsakligast inom övre och inre Norrlands, Dalarnas och Värmlands skogsbygder.

I motionen I: 266 hade framställts yrkanden därom, att riksdagen ville dels besluta ändrad lydelse av de i samma lagförslag i 19 kap. 3 § andra stycket under 1 meddelade bestämmelserna med viss angiven innebörd, dels ock i skrivelse till Konungen hemställa, att allvarlig uppmärksamhet måtte ägnas den av förslaget olösta angelägenheten, att organisatoriska och moraliska garantier skapades för att givna materiella bestämmelser bleve rätt tillämpade, vilket i jorddelningens annaler i vid utsträckning icke skett.

I motionen II: 270 hade motionären, såvitt nu var i fråga — under framhållande att vid den återgång av bolagsjord till enskild ägo, som på senare tid i stor omfattning ägt rum, den med de försälda egendomarna följande stöds skogen flerstädes tillmätts i knappaste laget — hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att revidera bestämmelserna om den minimiareal av skog, som vid bolags försäljning av jordbruksfastighet till enskilda borde ingå i köpet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen;

B) att motionerna I: 265 och I: 266 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C) att motionen II: 270, såvitt den blivit föremål för behandling i detta utlåtande och i den mån den icke beaktats genom vad utskottet förut under A) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet i slutet av första stycket å sid. 19 i det tryckta utlåtandet anført bland annat: »Överhuvud taget ligger det stor vikt på att stöds kogsbestämmelsen erhåller en riktig tillämpning, så att egnahems bildningen ej därigenom onödigtvis försvåras. I detta sammanhang vill utskottet framhålla den av departementschefen anvisade möjligheten för för rättningsmännen att, då för prövning av viss fråga erfordras särskild sakkun skap, söka samarbete med ortsmyndighet eller annat lokalt organ, där sakkun skapen finnes att tillgå. Utskottet utgår från att i tveksamma fall, ej minst då det gäller tilldelning av stöds kog, sådant samarbete kommer till stånd sär skilt med vederbörande egnahems nämnd och skogsvårdsstyrelse.»

Vid utlåtandet hade tre särskilda reservationer avgivits av herr *Lindhagen*, som på åberopade grunder hemställt,

1), beträffande 19 kap. 3 § jorddelningslagen, att riksdagen måtte besluta, att första momentet i andra stycket av nämnda paragraf skulle erhålla följande ändrade lydelse:

1. Fastighet, avsedd till besutet jordbruk, skall i mån av tillgång innehålla tillräckliga ägor i åker, till åker odlingsbar mark för åkerbrukets för-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)
stärkning genom nyodling, äng eller därtill odlingsbar mark, tillgång till bete samt lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov.

Om bildandet av nytt besutet jordbruk gälle i tillämpliga delar vad ovan sägs.

Skall — — — sammanläggningen.

2), beträffande 7 a § servitutslagen, att mom. 3 måtte få följande förändrade lydelse:

3. om — — — åtgärden; dock att godkännande ej heller må meddelas, om tillfälle gives att lämpligen utbyta servitutet mot vederlag, som i 1 och 2 mom. sägs.

3), beträffande kontrollen över tillämpningen, att riksdagen ville:

1:o) hos Kungl. Maj:t äska, att allvarlig uppmärksamhet i administrativ väg måtte ägnas den av förslaget olösta angelägenheten, att organisatoriska och moraliska garantier skapades för att givna lagbestämmelser bleve rätt tillämpade, vilket i jorddelningens annaler i vid utsträckning icke skett;

2:o) besluta beträffande motiveringen, att de båda sista meningarna i översta stycket å sid. 19 skulle utgå ur motiveringen, eller, om detta ej bifölles, att orden »där sakkunskapen finnes att tillgå» skulle utbytas mot »där sakkunskapen i förening med det rätta sinnelaget finnes att tillgå».

Herr Tamm: Herr talman! De problem, som man nu här i jorddelningslagen sökt lösa, höra onekligen till de mera svårlösta. Orsaken härtill ligger främst däruti, att man nödgas taga hänsyn till så många olikriktade faktorer. Å ena sidan måste förställelse visas mot det starkt berättigade önskemålet av egna hems bildande, arrendegårdarnas successiva frilösning och nuvarande arrendatorers och jordägares inställning till frågan, medan man å andra sidan givetvis icke får uppmuntra skapandet av fastigheter, vilka icke på lång sikt och varaktigt kunna betraktas som eftersträvansvärda. Jag tror emellertid, att alltjämt jordbruksfastigheter av ganska olika typer, både större och mindre, skola visa sig berättigade. De flesta arrendegårdar, som under de senaste åren i stort antal avstyckats och försålts från bolagsfastigheter med tilldelning av så mycket skogsmark som erfordras för produktion av beräknat husbehovsvirke, äro enligt min mening exempel på en ganska tilltalande egendomsform. Den typen har framför allt haft den stora fördelen, att egna hem medelst den kunnat skapas till mycket rimliga priser, vilka möjliggöra icke endast dagens förvärv, utan även det egna hemmets kvarstannande i familjens ägo för framtiden. Tusentals ägare av dylika fastigheter landet runt kunna säkerligen också i dag betyga sin tillfredsställelse över förvärven, om ock bland dessa ägare liksom på andra områden en del missnöjda kunna påträffas.

Den största svagheten med gällande lagstiftning på detta område har onekligen varit, att behovet av betesmark icke tillräckligt understrukits. En radikal ändring på den punkten har gjorts i det nya förslaget, där ett bestämt krav på erforderlig betesmark i en eller annan form föreligger. Även om en sådan bestämmelse på sina håll kan åstadkomma vissa svårigheter, vill jag dock obetingat anse den riktig.

Det stora tvisteämnet har varit och torde förbliva skogstilldelningen vid avstyckning. Det föreliggande förslaget innebär ingen ändring av den nuvarande grundprincipen, nämligen att mark, tillräcklig för produktion av husbehovsskog, skall tilldelas den avstyckade fastigheten. Man har nu emellertid å ena sidan medgivit viss rätt till avstyckning utan någon dylik skogsmarkstilldelning i mera jordbruksbetonade bygder huvudsakligen i landets södra och mellersta delar, men man har å andra sidan stipulerat, att vissa större skogsmarks-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

arealer eller s. k. stödskog skall under vissa förhållanden tilldelas fastigheten. Detta gäller särskilt i Norrland. Framför allt anser man, att svagare jordbruk i avlägsnare delar av landet, där jordbruket direkt eller indirekt ej kan föda sin man, bör ha en extra skogsmarkstilldelning och att, om i sådana trakter till huvudfastigheten redan finnes s. k. stödskog, stödskog alltid skall bibehållas.

Vid en försiktig och klok tillämpning kanske inte är så mycket att anmärka mot en sådan bestämmelse, men å andra sidan kan jag ej frigöra mig från den meningen, att behovet av skogstilldelning blivit inom vissa kretsar betydligt överskattat. Jag bestyrkes i mycket hög grad i denna uppfattning genom den utredning i saken, som verkställdes av sociala jordutredningen. De långt övertvägande svaren på våra förfrågningar, både skriftliga och muntliga, gå nämligen i den riktningen, fastän naturligtvis även motsatta meningar förfäktats. Man må ju komma ihåg, att förvärv av skogsmark och än mera av växande skog kräver förhållandevis betydande kapitalutlägg, medan ofta nog även goda jordbruk utan skog kunna förvärfas för mycket rimligt pris. Något tvivel torde väl därom knappast kunna råda, att det mången gång blir svårt för innehavaren av en köpt skogsfastighet att med inkomsten från skogen kunna täcka skuldräntorna, än mindre från densamma kunna påräkna något direkt ekonomiskt stöd. Under vissa tider och förhållanden, såsom t. ex. de närvarande, kan det ju gå riktigt bra och möjligen bliva en slant över, men om man bara går några år tillbaka i tiden, täckte priset på skogsprodukterna mångenstädes ej mera än avverkningskostnaden. En till enbart högkonjunkturer förlagd avverkning på sådana fastigheter är ju naturligtvis teoretiskt tänkbar men, som vi alla förstå, praktiskt ogenomförbar. Tvingar man därför en relativt medellös man att med lånta medel köpa stödskog, kan denna snart nog för honom förvandlas till ekonomisk »dödskog»! Framför allt gäller detta, om man bokstavigt skall följa propositionens uttalande, att i största möjliga utsträckning i stödskogen skall ingå växande skog av alla åldrar, alltså givetvis även den dyrbara äldre skogen. Enligt min mening borde det önskvärdaste, där stödskogskravet hävdas, med hänsyn både till nutid och framtid vara att relativt stor skogsmark, kal eller bevuxen med yngre skog, om så låter sig göra, tillägges fastigheten, men att köparen icke onödigtvis belastas med tvångsköp av dyrbar äldre skog. Denna dyrbara skog tvingas den eventuella köparen i alla fall i regel av ekonomiska skäl att snarast möjligt realisera.

Man teoretiserar så mycket om begreppet »fullständiga jordbruk», ett begrepp som dock på grund av skiftande förhållanden och fordringar aldrig kan klart definieras. Jordbrukets fullständighet, innebärande full möjlighet för innehavaren att därpå försörja sig, beror i de allra flesta fall på om det kan erhålla först och främst tillräcklig åkerareal och därefter nöjaktiga betesförhållanden. Behovet av skogstilldelning kommer i regel i sista hand och har minsta betydelsen för bärigheten.

Det är mig en tillfredsställelse att för en gångs skull kunna instämma med herr Lindhagen, ty herr Lindhagen skriver i sin reservation, vad jag finner fullkomligt riktigt, nämligen att »för min del vill jag sålunda här påfordra iakttagande av den gamla tågorordningen åker, äng, odlingsmark, bete, fiske och skog». Utesluter man begreppet fiske, vill jag säga, att herr Lindhagen här har fullständigt rätt i sin inställning på denna punkt. Det ligger ju förresten också i sakens natur och kräver ingen bevisföring, att rent skogs- och nationalekonomiskt sett en stark splittring av skogsmarken på småfastigheter icke heller är önskvärd. Den saken har ju även så många gånger förut understrukits.

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

Till sist skulle jag vilja framhålla, att ett för starkt krav på stödskogstildelning vid avstyckningar särskilt i södra och mellersta delarna av landet men även mångenstädes i Norrland onekligen kommer att verka som en mer eller mindre fullständig spärr för arrendegårdarnas frilösning. Ingen vill under sådana förhållanden sälja och knappast någon får råd att eller vågar köpa. Man kommer nog utan något som helst tvivel att i regel föredraga att behålla arrendegårdarna, även om de få betraktas som en mycket svag kapitalplacering, framför att avhända sig stora arealer skogsmark, som man i regel så väl själv behöver, vare sig det gäller egen råvaruförsörjning eller för en rationell skogsdrift i övrigt.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat stryka under det förhållandet, att kravet på stödskogstilldelning är ett tveeggat svärd, som måste användas med den största försiktighet och urskillning. I annat fall kommer säkerligen den lagstiftning, som vi nu gå att stadfästa, att bli till mera skada än gagn. Man har önskat erhålla större smidighet i hela jorddelningslagstiftningen. Det kommer att i mycket hög grad bero på tillämpningen, om detta skall bli förhållandet. Jag hoppas, att de på många håll mycket stora förväntningarna i det fallet inte skola komma att svikas. Tusentals människors öden här i landet äro beroende härav. Det lider inte heller något tvivel om att denna lagstiftning för dagen kommer att mottagas med ganska stor skepsis i hela vårt land, och det är därför som så stor vikt ligger på att det vid lagens tillämpande verkligen tillses att bästa möjliga resultat i det ena eller andra avseendet, som jag här haft tillfälle att beröra, också ernås.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att göra än om bifall till den kungl. propositionen.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr Sten: Det föreliggande lagförslaget rör en brännpunkt, i vilken, såsom framgick av herr Tamms anförande, olika åskådningar och intressen samlas. Man kan redovisa de främsta av dessa ungefär på följande sätt.

Om vi först se på skogsbrukets och skogsindustriernas intresse samt de erfarenheter och teorier, som tala till förmån för dessa, kunna vi erinra oss herr Tamms motion år 1931, varigenom denna fråga aktualiserades. I denna motion citerades professor Tor Jonsons bekanta uttalande om bondeskogsbruket och husbehovsskogarna, sedda ur industriens och dess råvarubehovs synpunkt. Herr De Geer i andra kammaren, motionär i den föreliggande frågan, har i vinter på tal om vedeldningspropagandan varit inne på samma sak, då han talade om att en förträfflig råvara eldas upp i stället för att komma industrien till godo och om att det inte finns något vederstyggligare för en industriman än vedeldning i spisar och kakelugnar med 5 procents verkningsgrad.

Det är uppenbart att vi alla måste vara lyhörda för sådana synpunkter — i varje fall icke gå dem förbi utan omsorgsfull prövning. Skogen är ju vår främsta naturtillgång, skogsindustrien vår främsta ekonomiska hävstång under de senaste mansåldrarna. Och för närvarande stämmer dess råvaruproblem till den allvarliga eftertanke, som bland annat tagit sig uttryck i det beslut, som nyligen fattats om en ny riksskogstaxering.

Men det finns ett begrepp på lantmäteriets område, som jag tror heter avvägning, och en sådan måste även ske, när det gäller lagstiftning på jorddelningens område. Vi få då erinra oss att något år efter herr Tamm motionerade även herr Johansson i Edsbyn i denna fråga. Hans mening var, att husbehovsskog icke var tillräcklig, när det gällde jordbruk i Norrland; det behövdes även stödskog. Därmed avsåg han icke all den skog, som ursprung-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

ligen tillhört hemmanet. Han hade ingenting emot att trävaruindustrien, som förvärvat hemmanet, för sin verksamhet behöfve större delen av skogsarealen, men för jordbrukets bestånd behöfves skogsinkomster, bland annat till odling, underhåll och nybyggnad.

I detta sammanhang kan även erinras om ett uttalande av jordbruksministern i andra kammaren för tre veckor sedan i samband med frågan om försäljning av en kronoegendom i mellersta Sverige. Han betonade, att han eftersträvat skogstilldelning vid försäljning av dylika egendomar och att detta var motiverat av att jordbrukare i norra och mellersta Sverige behöva arbete för sig och sina dragare under den del av året, då jordbruksarbete icke kan utföras. Han hoppades, att det lagförslag, som vi nu behandla, skulle i någon mån tillgodose dessa synpunkter.

Jordbruksnämndens norrlandsutredning framhåller, att ett norrländskt bondejordbruk, för att en jordbrukare med familj skall kunna erhålla sin bärgning av detsamma, bör ha en storlek av omkring 10 hektar åker, så att på detsamma bland annat kan hållas två hästar. Utredningen ingår inte på frågan om skogstilldelningen, men uppenbart är, att ett jordbruk av denna storlek är för sin bärighet i hög grad beroende av denna symbios mellan jordbruk och skogsbruk.

En avvägning måste alltså här ske mellan industriens och jordbrukets intressen. Skogen borde rätteligen vara och är väl också innerst en nationell tillgång att disponera på det ur folkförsörjningens synpunkt ändamålsenligaste sättet. Nationalekonomiska och forstliga synpunkter få då vägas mot sociala och jordpolitiska. Å ena sidan står uppfattningen, att skogsbruk måste eller åtminstone bör vara storbruk, och erfarenheten att egna skogstillgångar äro en styrka för skogsindustriella företag, särskilt i hårda tider. Å andra sidan kunna vi icke bortse ifrån, att svensk skog, liksom sådan på sin tid donerades till stöd åt järnhanteringen och i förstone även till sågverksindustrien, avvitrats till jordbrukets stöd. Detta skogsanslag till jordbruket måste respekteras så långt det även i vår tid är behöfligt och ändamålsenligt. Olof Johanssons i Edsbyn motion gav oss den tankställaren, att om vi nu finge omskifta Sveriges skogar, så skulle, för att använda dalabeteckningarna, hemskogen bli husbehovsskog, fåbodskogen stödskog och utskogen överloppsskog, d. v. s. att man dit koncentrerade de arronderade bolagsskogarna. Detta naturligtvis i mycket grova drag.

Man kunde fortsätta att ställa slagord och begrepp mot varandra. Exempelvis jägmästare Schagers påpekande av att uppfattningen, att jordbruk bör disponera egen skog, är okänd ute på kontinenten. Häremot kan ställas det förhållandet, att de svenska industriskogarna i alla fall torde vara av ovanligt stor omfattning i jämförelse med andra länders, samt den historiska erfarenhetens varningar mot latifundiebildning.

Jag tror, att vi med tanke på skogssynpunkterna och skogsindustrisynpunkterna kunna trösta oss med att vittnesbörden bli allt flera om god skogsvård även på bondeskogarna och att skogsägarerörelsen, som givetvis också skapar problem, även löser sådana, skapar en kontakt mellan skogen och industrien för bondeskogarnas vidkommande. Samt, icke minst, att den allvarliga situationen beträffande vårt råvaruproblem, i betraktande av skogens och skogsindustriernas betydelse för landet och folket, helt enkelt framtvingar en skogspolitik, som utgår ifrån att svensk skog skall skötas, svensk skogsmark skall ge högsta möjliga produktion, oavsett i vems hand den vara må. Arvid Lindmans testamente är förpliktande för alla svenska skogsägare och inte minst för den svenska riksdagen.

En strävan att giva jordbruken en lämplig storlek och sammansättning samt

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)
jordbruket en bättre bärighet, kan påskynda den av herr De Geer önskade utvecklingen. Det finns bönder även i Norrland, som ha värmeledning eller elektriska spisar. Vi kunna läsa i turistföreningens årsskrift om en sådan i Västerbotten. Och de bli givetvis flera, om jordbruket bär sig. Men vi få inte förglömma, vad man ibland synes göra, att åtminstone den norrländska skogsbygden ännu i viss utsträckning dröjer kvar på naturhushållningens stadium. Om riksdagsmännen finge resa i Norrland, inte endast efter allfarvägarna, skulle de komma underfund med att det vore liksom att resa genom några århundradens kulturhistoria och ekonomiska utveckling.

I gränsmarkerna mellan bondejordbruket och skogsindustrien befinner sig arbetaresmåbruket, som i det föreliggande förslaget fått en fastare förankring. Även skogsarbetaren måste bygga på en naturlig kombination mellan jordbruk och skogsbruk. De tabeller, som jordbruksnämnden publicerat, visa oss, att vi behöva omkring 30,000 sådana arbetaresmåbruk inom det nordsvenska skogslandet, varav riksdagen redan medverkat till mellan fjärde- och femtedelen. Jag vet inte, hur mycket av de 450,000 hektar åkerjord, som finnas i Norrland, kan få disponeras för detta ändamål. Tar man därav t. ex. 30,000 eller 50,000 hektar, får resten tagas av odlingsmarken, som ju räcker både åt bönder och arbetaresmåbrukare, liksom betet eller mark för kulturbete.

Slutligen ett par ord om vad herr Lindhagen kallar för moraliska garantier. Det är givetvis bra, om sådana finnas hos förrättningsmännen. Men riksdagen skulle också behöva känna, att dess ansträngningar efter lagvägarna, även när det gäller skiftesväsendet, som herr Lindhagen motionerade om 1932, motsvarades av allmänt intresse och kunskap hos dem, som vi kunna kalla sakkägarna. Jag skulle i detta sammanhang vilja göra en direkt hänvändelse till herr Domö — icke såsom högerledare här i kammaren, utan därför att jag i vintras såg, att han var med i organiserandet av studieverksamheten bland bondeungdomen. Jorddelning, laga skifte, hemmansklyvning, avvitring, mantal, servitut, vilken rikedom av intressanta begrepp och realiteter för en gren av denna studieverksamhet! Herr Wohlin och andra ha givit oss värdefulla avhandlingar på området, herr justitieministern liksom chefen för lantmäteriet gå säkert med i ett studieråd, andra lagutskottets ordförande ställer nog också sin sakkunskap som studieledare till förfogande. Vi skaffa oss med andra ord ett propagandaministerium, visserligen ett svenskt frivilligt sådant, så att vi få en god klangbotten för den lag, som nu beslutas, för dess principer och för den fortsatta översynen på detta område.

Herr talman! Det är i själva verket en ganska bra uppsättning av gode män, som stå för detta utskottsutlåtande, till vilket jag hoppas att kammaren ansluter sig lika enhälligt som utskottet. Herrar Tamm och Ekströmer ha företrätt de skogligena och industriella intressena, bönder ur alla partier, herrar Heiding, Skoglund, Pettersson i Hällbacken, Thorell, Barnekow och Gardell ha bevakat bondeintressena. Herrar Lindhagen och Linder ha varit de gamla rättrådiga lantdomarna, vilket är något betydligt förnämligare än borgmästare, och jämte dessa ha utskottets ordförande och andra, frigjorda från alla bolagsaktier och bondeskogar, representerat den upphöjda opartiskheten. Och slutligen finnes i närvarandeförteckningen också en erinran om att det vid en skiftesförrättning även behövs hantlangare, som i regel rekryteras bland skogsarbetare och bondpojkar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och förenar mig alltså med herr Tamm i hans yrkande.

Herr Lindhagen: Det var en lycka för mig, att jag fick ordet i denna fråga. Jag trodde nämligen inte, att detta ärende skulle komma så brådstörtat

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

vid detta plenums början. Ärendet lär i går på justitieministerns önskan flyttats upp och kommit att stå först på dagens föredragningslista, vilken vi riksdagsmän, som bo på landet utanför staden aldrig få se förrän dagen efter den som den avser.

Jag kunde emellertid inte höra vad herr Tamm anförde, därför att det under hans anförande pågick ett sådant oerhört samtal i kammaren i strid emot den ordningsstadga, som talmännen äga att tillämpa. Jag hörde bara ordet »Lindhagen» en gång och sedan ordet »fiske».

Detta är en stor fråga — vilket man också märker på kammarens intresselöshet. Det är ursäktligt, ty ledamöterna ha inte reda på denna frågas betydelse: de äro en senare tids barn och mest representanter för stadskulturen. Det gäller dock här urgrunden till själva lantbrukskulturen, nämligen jordbruket, vår modernäring för alla tider. Här ha under intryck av förgångna tider ofullständiga jordbruk av många orsaker utstyckats i mängder. Vi ha — däribland även jag — ända från seklets början oavlatligt kämpat för att få en ny jorddelningslagstiftning, som tillgodosåg de rätta utbrytningarna av jordbruk, så att den gamla besuttenhetsrätten åter kunde komma till sin rätt. Det har gått så småningom och nu föreligger omsider ett försök till rationellare bestämmelser än i 1926 års lag om delning av jord på landet och i närmare anslutning till den norrländska ägostyckningslagen. Förslaget har tillkommit i följd av motioner vid 1933 års riksdag av herr Johansson i Edsbyn i andra kammaren och av mig i första kammaren. Ett enhälligt andra lagutskott hemställde om en s. k. utredning i ämnet, och så har nu äntligen kommit en proposition, som söker bygga klarare principer för att ge det självförsörjande jordbruket sitt.

Jag har således i det stora hela ingenting emot förslaget, men nödgas i anslutning till min motion fästa uppmärksamheten på två huvudpunkter och två bisaker, vilka enligt mitt förmenande och min erfarenhet krävt en tydligare och mindre äventyrlig formulering.

Den ena huvudsaken återfinnes i lagens 19 kap. 3 §. Där gives definition på besuttna jordbruk och vad de skola ha för ägor sig tilldelade. Denna definition synes mig ganska hoprörd och icke i allo riktig.

Det talas längre fram om småjordbruk, där andra inkomstkällor äro huvudsaken, och då fordras det väl för tydlighetens skull att man i huvudstadgandet återtar gamla tidens formulering, att det här gäller jordbruk, som skola bli »besuttna». Det står emellertid i lagtexten endast »fastighet, avsedd för jordbruk», fastän det nog därmed menas besuttna jordbruk. Men varför då inte sätta ut detta, så att det inte kan uppstå någon begreppsförvirring eller undanflykt från lantmätarnas sida.

Detta är det ena. Det andra är, att om man skall uppräknat vad ett besutttet jordbruk behöver i vårt land, särskilt sådana jordbruk som nu äro försummade, bör det i denna uppräknat vara en bestämd ordningsföljd mellan de viktigaste beståndsdelarna. Jag hörde också, att herr Tamm instämde med mig i den punkten, såvitt jag förstod honom riktigt, och nu ser jag att han nickar ja, så att vi äro således ganska överens.

Nu står det här, i punkten 1 till denna 3 §: »Fastighet, avsedd till jordbruk, skall innehålla åker, äng eller därtill odlingsbar mark samt, där ej nedan i denna paragraf annorlunda stadgas, lämpligt belägen skog för tillgodosende av nödigt husbehov, i den mån tillgång till sådan finnes.» Där står »åker, äng eller därtill odlingsbar mark». Man kan vara tveksam, huruvida detta »därtill», en singularform, hör också till åker. Men det står »eller» emellan och inte »ock». Förmodligen menas, att med åker och äng avses färdigt jordbruk, och att med »eller odlingsbar mark» avses bildandet av nya jordbruk. Föredraganden i utskottet har ock sagt mig det. Det är inte meningen att säga

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

åker, äng och odlingsbar mark — således inte alla tre sakerna — utan bara två av dem på en gång.

Den odlingsbara marken till färdiga och med åker torftigt försedda jordbruk, vilket de flesta av de jordbruk det här är fråga om äro, har man således skjutit undan såsom någon slags tredjeklasskvantitet efteråt. Det står omnämnt även först efter att det talats om att lämpligt belägen skog skall tilläggas: »och skall tillses att å fastighetens mark i mån av behov kan erhållas tillgång till bete *ävensom, där så finnes önskvärt och lämpligen kan ske, att möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling*». Det är svårt att få alla lantmätare att förstå detta. De ha för övrigt så olika uppfattning om vad industrien och jordbruket tillkommer. Dessa tre efterblivna och försiktiga ord, »önskvärt», »lämpligen» och »möjlighet», innebära en direkt uppmaning till lantmätaren att lägga till odlingsbar mark icke alls eller i underkant. Den marken bör i stället just beståa rikligt, så att det till och med kunde bli möjligt att verkställa hemmansklyvning mellan barn, som man kunde göra i de gamla goda tiderna, framför allt i Norrland.

Därför lyder min formulering av denna punkt så: »Fastighet, avsedd till besuttet jordbruk, skall i mån av tillgång innehålla tillräckliga ägor i åker, till åker odlingsbar mark för åkerbrukets förstärkning genom nyodling, äng eller därtill odlingsbar mark, tillgång till bete samt lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov.» I denna text har av opportunitetsskäl ordet »fiske» fått falla bort, ehuru det står medtaget i min motivering.

Här skulle jag ha önskat tillägga ännu ett moment om återvinning i gemen av odlingslägenheter, som gått förlorade till industrien, men jag har inte brytt mig om att göra något yrkande därom, ty det är lönlöst att vid detta för kammarrens tydligen intresselösa tillfälle inveckla ärendet på det sättet. Önskemålet är emellertid omnämnt i motiveringen med hänvisning till en motion, som jag väckt i anledning av proposition nr 284 om bl. a. stödåtgärder för det norrländska jordbruket. Där är denna angelägenhet närmare utvecklad.

Genom avvittningar och nybyggesanläggningar i olika trakter i Norrland gav nämligen kronan på sin tid sina skogar med odlingsmark och annan härlighet till bondeståndet för landets uppodling och bebyggande, som det stod i författningarna. Den avsikten gick till spillo, men när norrlandskommittén till-sattes för att även överbäga åtgärder för att »stärka jordbruket» i Norrland, föreslog den bl. a. — det var just högermännen Douglas, von Feilitzen, Kinberg och Berlin, som formulerade förslaget — en lag — i vilken även jag i annat vidlyftigare sammanhang instämde — om återvinning till jordbruket av alla odlingslägenheter, som kunde lämpligen utbrytas, jämte tillhörande skog. Det var således en reduktionsåtgärd men inte så våldsamt som Gustav Vasas och Karl XI:s, utan den skulle gudbevars ske mot ersättning. Sådant äro herrarna numera så oerhört rädda för, när det gäller jorden, ehuru ni äro beredda att konfiskera enskilt rörligt kapital och inkomster i den utsträckning det behövs för arbetslöshetens bekämpande och andra ändamål.

Den sistnämnda frågan är således berörd i min motivering, men yrkandet har jag inte framställt här, utan det har jag i stället tagit in i den andra motionen, som behandlas av jordbruksutskottet.

I servitutslagen föreslås införande av en ny paragraf, kallad 7 a §, vilken på ett omtänksamt sätt ser till, att inte servitut, som kompletterar jordbruket med rättighet till skogsfång och mulbete, får avhändas dessa jordbruk utan ersättning. Det fordras i varje fall medgivande inte blott av servitutsinnehavaren utan även av domstol. Nu stadgas emellertid i ett tredje moment, att sådant medgivande kan lämnas även i det fallet, att servitutets upphörande kan anses vara till gagn för ortens näringsförhållanden och andra anlednin-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

gar, som närmare anges i momentet. Jag har menat, att om ett jordbruk på det sättet kan mista stödet av skogen för att gagna ett främmande ändamål, bör man väl åtminstone se till, om inte ersättning även i det fallet kan lämnas från något annat område. Där föreligger väl en försummelse i texten, vilken jag försökt reparera genom att föreslå ett tillägg, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Sedan kommer jag till den allra äventyrligaste delen av hela betänkandet, nämligen frågan om lagens tillämpning. I det avseendet har överlantmätaren i Hallands län yttrat sig på ett sätt, som fullkomligt överensstämmer med min erfarenhet under långa tider. Hans uttalande kallar jag för det viktigaste inlägget av alla yttranden, som avgivits av myndigheter i denna fråga. En tillfredsställande jorddelning, säger han, vinnes icke enbart genom materiella föreskrifter, huru jordbruksfastigheter böra sammansättas av olika ägoslag. Uppenbarligen måste uppmärksamhet också ägnas frågan, huruvida garantier finnas för att givna materiella bestämmelser bliva rätt tillämpade. Enligt överlantmätarens mening kunde för närvarande lätt ett avgörande inflytande på avstyckningsförrättningar utövas av *sakägarna* — där ha vi det! — och lagens föreskrifter därigenom bliva ineffektiva. Detta syntes honom motivera en undersökning av de organisatoriska förhållandena på området.

Jag vet, att det förhåller sig på det sättet. Detta förslag är ju tillkommet, därför att vederbörande lantmätare skapat så många ofullständiga jordbruk i strid mot norrländska ägostyckningslagen och till och med mot andemeningen i 1926 års mycket dåliga avstyckningslag.

Vi få ock erinra oss, att kontrollen av förrättningarna är borttagen. Skiftesgodemän behöva efter 1926 inte längre vara närvarande. Det må nu vara hänt. Jag vill inte påkalla, att de skola återinföras, ty i de flesta fall inverkar väl lantmätarens överexpertis så på skiftesgodemännen, att de bli endast lekbollar. Det kan visserligen finnas en och annan skiftesgodeman, som är så erfaren och rakryggad för en självständig mening. Vi få alltså väga, vilket som är det viktigaste: att få tillgodogöra sig denna sakkunskap från en självständig bisittare eller att bli fri från de kostnader, som bliva en följd av skyldigheten att tillkalla bisittare. Jag har med den motivering, som nyss nämndes, ansett, att det nog är lämpligast, att fortfarande avstå från bisittarna av hänsyn till den överväldigande kostnaden.

Vidare har borttagits kontrollen genom underställning till länsstyrelserna. Nyttan av en sådan beror naturligtvis på om landshövdingen har erfarenhet och är intresserad just av sådana frågor. Ty i detta fall kommer det inte an på materiella föreskrifter i en juristlag, utan på ett sinnelag i tillämpningen. Det är därpå allt hänger. Sinnelaget får naturligtvis inte gå utöver den tydliga bestämmelsen i juristlagen, men bestämmelserna kunna tolkas på det ena eller andra sättet alltefter sinnelaget.

Det inträffade på sin tid, att landshövding Widén, som var inne i dessa frågor och mycket nitälskande för det norrländska jordbrukets utveckling, upphörligt nödgades anmärka på avstyckningsförrättningar, utförda av jämtländska lantmätare. Han fick stöd av egnahemsnämnden och även domänstyrelsen, men när sakägaren klagade hos ämbetsverken i Stockholm, godkände vanligen regeringsrätten på lantmäteristyrelsens tillstyrkan lantmätarnas förrättningar. Till sist reste Widén till Stockholm och försökte vinna rättelse i dessa förhållanden, vilket också delvis lär ha lyckats. Det var således ett exempel på den stora nyttan av att avstyckningarna underställdes länsstyrelserna. Men alla landshövdingar kunna å andra sidan inte vara så inne i frågorna som Widén var. Jag är därför rädd för landshövdingarna, och därför har jag, herr talman — det är inte någon anmärkning mot herr talmannen; han bor ju

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

i Skåne, där det inte finns någon skog, annars hade han säkert hjälpt Widén, det är jag övertygad om — inte heller yrkat på återinförande av denna garanti.

Men då måste väl andra garantier skapas i stället. Jag har utförligt utvecklat i detta och annat sammanhang vilka äventyr man här fortfarande utsätter sig för. Utskottet har inte ens diskuterat saken utan bara voterat. Man tyckte väl, att den var hopplös. De flesta äro inte inne i förhållandena, och då kunde man ju inte ta på sitt ansvar att gå emot ett regeringsförslag. Men jag, som kan saken, måste i alla fall se upp med den och påpeka, att här ligger fortfarande Akillehälen i detta förslag, därigenom att mycket kan fortfarande, som förut, fritt falla på den här punkten. Jag har talat med generaldirektör Malmberg, och han är känd för att vara en person, som vill göra sitt bästa för den nu föreliggande angelägenheten. Han kommer nog att göra det också. Men inte kan han fara omkring och kontrollera alla förrättningar i riket. En möjlighet vore att föreskriva, att förrättningarna skulle underställas lantmäteristyrelsen i stället för länsstyrelserna. Men det har jag inte heller vågat föreslå, därför att lantmäteristyrelsen på Widéns tid merendels avstyrkte effektivare tilldelningar av jord. Och ingen vet, hur länge den nuvarande chefen får behålla sitt ämbete. För min del har jag däremot sökt vinna någon garanti genom min omskrivning av lagtexten i 19:3 mom. 1). Genom betonandet, att det där gäller besuttna jordbruk, får han en icke föraktlig tankeställare. Och denna tankeställare har sedan förstärkts med att utan krokben uppföra odlingsmarken på sin gamla förnämliga plats i raden av ägoslag som utgör främsta inslaget för att stärka besuttna jordbruk och möjliggöra besuttna hemmansklyvningar.

I övrigt få vi finna oss i ödet. Jag befarar att — helst med den nuvarande formuleringen men även eljest — ofullständiga jordbruk fortfarande kunna tillkomma jämlikt 19:3 mom. 1).

Jag tycker, att vi i alla fall kunde göra så mycket, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t. äska, att allvarlig uppmärksamhet i administrativ väg ägnas den av förslaget olösta angelägenheten, att organisatoriska och moraliska garantier skapas för att givna lagbestämmelser bli rätt tillämpade, vilket i jorddelningens annaler i vid utsträckning icke skett. Det förslaget måste jag också yrka bifall till, herr talman, allt för formens skull, ty jag förstår, att herrarna inte äro beredda att gå med på det förslaget på grundval av en enskild reservation. Men herr Sten antydde i alla fall, att det här var en viktig fråga. Han talade inte om organisatoriska och moraliska garantier utan inskränkte sig till att tala om de moraliska. Det vågade jag inte tillåta mig, utan jag lät »organisatoriska» komma med, för att inte sanningen skulle framträda så brutalt och riktigt, som den gjorde i Stens formulering. Kännedomen om en sådan riksdagsskrivelse och den vikt riksdagen sålunda lagt på förättningen borde även kunna vara en icke föraktlig uppfordran.

Överlantmätaren i Halland varnar, som sagt, för »sakägarna». Från lantmäteristyrelsen kunde till förrättningsmännen framföras enahanda varning. De böra, såsom i reservationen till utskottets utlåtande sägs, icke få låta inbjuda sig till skjutsningar och måltider med mera dylikt utan måste organisera sig med egen fortkomst och egen förning. De tre jordkommissionerna för den sociala jordfrågans lagvägar lade synnerlig vikt på ett sådant framträdande under sina resor i orterna.

Så är det en punkt i motiveringen, som synes mig underlig. Det kan nu göra just detsamma, herr talman, vad som står i en motivering, ty motiveringen är ändå ingen lag, och de flesta, som tolka lagen, ha inte tillgång till motiveringen. Det står emellertid i utskottets motivering beträffande förrättningar-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

na: »I detta sammanhang vill utskottet framhålla den av departementschefen anvisade möjligheten för förrättningsmännen att, då för prövning av viss fråga erfordras särskild sakkunskap, söka samarbete med ortsmyndighet eller annat lokalt organ, där sakkunskapen finnes att tillgå. Utskottet utgår från att i tveksamma fall, ej minst då det gäller tilldelning av stödskog, sådant samarbete kommer till stånd särskilt med vederbörande egnahemsnämnd och skogsvårdsstyrelse.»

Det var nog inte blott jag, som var tveksam i utskottet om det berättigade i det där tillägget. Men det fick som så mycket annat slinka med, och det kan man också förstå, att det fick göra. Att emellertid godtyckligt draga in så många särsinnade, oberäkneliga och oansvariga medarbetare till förrättningen kommer att göra den ena villan värre än den andra. Det må ju kunna vara hänt någon enstaka gång med departementschefens allmänna anvisning. Men då utskottet uppfordrar förrättningsmännen att i tveksamma fall kasta sig i armarna särskilt på vederbörande egnahemsnämnd och skogsvårdsstyrelse, måste jag på grund av erfarenheter resa mig mot ett sådant äventyr.

För övrigt böra väl dessa vederbörande infinna sig också på platsen, om det skall bli någon rätsida på saken. Eller menar man, att det skall gå till alldeles som när en del psykiatriker förklara en person för sinnessjuk endast med ledning av vad som står i papper utan att ha sett honom? Det är ungefär detsamma man förordar på detta område. Och om vederbörande tillfrågade nu verkligen skulle infinna sig på platsen, vem skall då betala dem?

En förrättningsman kan också härigenom lockas att överflytta ansvaret på ovidkommande. På detta sätt kan ock ett kringående av lagarna organiseras.

Motiv, herr talman, äro visserligen ingen lag, men de missbrukas gärna till att vara det.

Jag yrkar bifall till de fyra förslagen i mina reservationer.

Herr **Linder**: Herr talman! Såvitt jag har kunnat höra, har såväl herr Tamm som också herr Sten yrkat bifall till utskottets förslag. Vad herr Lindhagen angår, som står som den ende reservanten i utskottet, tycker jag, att han uttryckt sig ganska berömmande om förslaget. (Herr Lindhagen: *mycket berömmande!*) Jag trodde knappast, att jag hörde rätt, men jag har förfrågat mig hos kamrater, som sitta i min närhet, och även de tyckas ha uppfattat herr Lindhagen på samma sätt som jag, lå han talade om »detta stolta förslag». Den, som hört herr Lindhagen uttala sig om kungliga förslag på jordfrågornas område under så många år som jag, måste misstro sig själv, då han hör något sådant i dag. Det kan väl knappast vara möjligt, att herr Lindhagen betecknade detta som ett stolt förslag. Skulle jag i någon mån ha hört rätt, finns det ingen anledning för mig att närmare gå in på förslagets motivering. Emellertid har herr Lindhagen riktat sig emot den föreslagna lagtexten, som han anser vara oklar och oredig, och han har själv framlagt ändringsförslag.

Jag får för min del säga med stöd av den undersökning, som jag har verkställt, att de ordalag, som den kungl. propositionen använder beträffande ägotilldelningen, äro desamma, som använts ända så långt tillbaka som min undersökning sträckte sig, nämligen i stadgan för skiftesverket för riket av år 1827 och sedermera även i skiftesstadgan av år 1866. Såvitt jag vet, har någon olägenhet icke förmärkts av lagens formulering i fråga om ägotilldelningen. Herr Lindhagen har i sitt förslag skjutit fram frågan om nyodlingen på ett sätt, som inte tidigare förekommit, och jag måste för min del säga, att hans lagförslag är minst lika oklart som han gör gällande, att Kungl. Maj:ts är. Genom hans formulering vinnes ingen klarhet.

Vad själva saken beträffar, är det självfallet, att om det finns mark till ny-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

odling att tillgå, kommer sådan också att utskiftas vid ägotilldelningen, men det är enligt min uppfattning ett misstag att tro, att det i allmänhet står mark till nyodling till förfogande. Jag skulle tro, att i de södra och mellersta delarna av riket mark, som skulle kunna användas till nyodling, finnes i ytterligt begränsad omfattning, om det överhuvud taget finns någon alls. Och vad Norrland beträffar, är den mark, som skulle kunna vara lämplig för nyodling, i allmänhet så avlägset belägen, att den inte kan komma i fråga vid ägotilldelning.

Herr Lindhagen har vidare i sitt lagförslag inskjutit ordet »besutet». Jag kan för min del i ingen mån godkänna ett inskjutande av detta ord. Besuttenhetsbegreppet är någonting alldeles särskilt i vårt land — det har, eller hade på sin tid, en viss bestämmd innebörd, som för länge sedan är föråldrad. Man använder nu beteckningar, som jag anser vara mera i överensstämmelse med tidens uppfattning, såsom »bärkraftigt», »varaktigt» o. s. v. — en ägovidd, som kan »på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet», står det i propositionen. Jag tror att det skulle vålla en betydande oreda i den lagstiftning, som förekommer på jordfrågans område, om kammaren låte förleda sig till att införa ett sådant begrepp som »besutet». Jag måste alltså yrka bifall till utskottets förslag, såvitt det angår denna del av propositionen.

Sedermera kom herr Lindhagen in på frågan om servitutslagen och klandrade då bl. a. förslaget om tillkallandet av sakkunnig hjälp vid utredningen av vissa frågor. Jag kan inte alls förstå att det skulle kunna vara olämpligt att tillkalla på området erfarna män. Jag erinrar om att vid 1926 års riksdag insköts på riksdagens egen begäran i vissa paragrafer i servitutslagen bestämmelser om att t. ex. skogsvårdsstyrelsen, skogsvårdstjänsteman eller annan myndighet i orten skulle höras, innan vissa åtgärder finge företagas beträffande servituten. Jag skulle för min del gärna ha sett om även i 7 a § i servitutslagen hade kunnat inflyta en bestämmelse om hörande exempelvis av egnahemsnämnder och skogsvårdsstyrelser. Emellertid ansågs, att 7 a § handlade om en annan sak än den, som omnämnes i — om jag ej missminner mig — §§ 4 och 5. Jag tyckte nu för min del att med en dylik uppfattning det kunde ungefär vara hugget som stucket, och tog därför inte vidare upp frågan. Jag nöjde mig med, att det i motiveringen fick ges en anvisning, precis som departementschefen sagt, eller att man i vissa fall från domstolens sida borde höra sig för om riktigheten av den påyrkade åtgärden från sakägarens sida. Utskottet har sedermera själv tillagt, att utskottet utgår ifrån att så också skall ske.

Jag kan inte finna annat än att detta är fullt i sin ordning. Det finns naturligtvis nu för tiden med dess mycket invecklade förhållanden på alla samhällslivets områden sådana frågor, där inte domaren i domstolen utan vidare är beredd att taga ställning. Då bör det inte förmenas honom att söka hjälp på annat håll, d. v. s. hos de myndigheter som finnas tillgängliga — skogsvårdsstyrelser, egnahemsnämnder — och hos dem få ett tillförlitligt svar i det föreliggande ämnet. Att som herr Lindhagen kalla dessa nämnder och deras bitsittare för »särslagna, oberäknliga och oansvariga medarbetare» kan jag inte alls godkänna. Jag anser att de äro värda allt förtroende, och jag är övertygad om, att jag har riksdagens och kammarens betydande flertal bakom mig, då jag i deras verksamhet tillerkänner dem en förmåga, som är av den mest förtroendeingivande beskaffenhet.

Sedermera kom herr Lindhagen in på det yttrande, som avgivits av överlantmätaren i Halland, och vari denne ansett att det borde skapas vissa garantier för rättstillämpningen. Jag känner personligen överlantmätaren i Halland redan från den tiden, då han tjänstgjorde här i Stockholm, och jag kan vitsorda, att han är en dugande man i sitt ämbete. Man jag kan ju i alla fall inte förstå varför här särskilt skulle utsägas, att lantmäteriets förrättnings-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

män på något sätt skulle taga obehörigt intryck vid sina förrättningar. Jag finner det alldeles oriktigt att på detta sätt utså misstänksamhet mot dem. Jag är övertygad om, att dessa tjänstemän fullgöra sina värv med all den oväld och grannlagenhet, som är möjlig. Jag kan inte minst tänka mig detta därför, att i vår tid ämbetsmän och tjänstemän av alla grader i allmänhet äro till den grad påpassade, att det vore alltför vådligt och innebure alltför stor risk för dem att gå andra vägar än dem som överensstämna med deras kunskaper och med deras samvete. Det finns härvidlag möjligheter till rättelse, som allmänheten numera mycket väl känner till. Man har möjligheten att anlita biträde av rättsbildade personer, advokater, och det finns också en tidningspress, som ständigt vakar över sådana förhållanden, och som nog säga ifrån, om man vänder sig till dem i saken. Jag kan inte finna att det är anledning att på något sätt söka minska det förtroende, som vederbörande tjänstemän böra ha.

Det har här också talats om andra möjligheter för en garanti, men herr Lindhagen har inte vågat påyrka dem, säger han. Jag förstår, att detta är ganska riktigt, när det t. ex. gäller länsstyrelserna. Man kan inte begära, att hos länsstyrelserna direkt ha något stöd, när det gäller denna mycket invecklade fråga, ty länsstyrelserna äro ju överhopade med göromål av all möjlig beskaffenhet. Det är inte så lätt för en länsstyrelse att ägna varje sådant här speciellt fall samma uppmärksamhet som en så gammal och erfaren man på jordfrågans område som herr Lindhagen skulle kunna göra, om han finge ett sådant ärende sig förelagt. Jag finner det däremot vara i högsta grad riktigt, att man lägger tillförlitligheten där, varest lagstiftaren tänkt sig, att den skulle ligga, nämligen hos lantmäteriorganisationen. Inom denna finns olika myndigheter, den ena över den andra, och det är inte tänkbart annat än att om här skulle begås fel, man också kan vinna rättelse.

Jag vill inte åberopa det som något skäl, ty var och en har naturligtvis skyldighet att själv fatta sin ståndpunkt, men om det kan ha någon betydelse, vill jag påpeka, att andra kammaren redan bifallit utskottets förslag till och med utan någon debatt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste talaren har ju följt regeringens proposition, och har mycket litet diskuterat saken i utskottet. Han hör till sydligaste Sverige och är följaktligen inte inne i förhållandena i de trakter, som det här är fråga om och som jag genomvandrat och genomtänkt otaliga gånger. Jag har då varit i sällskap med tre lagkommissioner i den sociala jordfrågans lagvägar, och vi ha i alla hänseenden haft en annan uppfattning, på grund av våra erfarenheter, än vad Skåneborgmästaren herr Linder nu utan kunskap tror och förmodar.

Jag har sagt att detta var ett »stolt» förslag, och det skall inte Linder göra några anmärkningar emot. Linder ville inte göra det till något stolt förslag, herr talman, utan till en efterrapning av gamla uppfattningar och ingenting annat. Jag sade, att det var ett stolt förslag, därför att det bröt mot den gamla slentrianen och de gamla formuleringarna, som tillskapat en oändlig massa ofullständiga jordbruk här i landet. Den stoltheten vill jag bevara; herr Linder har släpat den i smutsen.

Vidare hänvisade herr Linder till att i vad det gäller odlingsmarken står det på det där mycket lättsinniga sättet i tidigare författningar — det har han gått som jurist och läst i luntorna. Jag har upplevat det i livet och på markerna, och inte ensam utan i sällskap med en hel del personer, som hade till uppgift att sätta sig in praktiskt och rimligt just i dessa ting. Här är nu meningen att för första gången på långa tider skriva en lag, så att även odlings-

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

marken kommer till sin rätt. På den punkten är förslaget dock icke klart utan något svävande, och det har en person med sakkunskap rätt att erinra om. Då skall man inte, som Linder vill, älska samma formuleringar, som misslyckats i att låta odlingsmarken komma till sin rätt. Vad är det för ett sätt att försvara en sak? Han kunde åtminstone göra det erkännandet, att det ligger någonting i att jordbruksfrågan, särskilt i Norrland, bygger främst och oförbehållsamt på frågan om odlingsmarken. Då sade sydlänningen Linder, att han trodde och var övertygad om allt möjligt, men han *visste* ingenting. Det var hela motiveringen. Jag vet allt det där, och inte bara jag, utan alla de, som medarbetat med mig i denna fråga i de tre stolta jordkommissionerna — eller lagkommissionerna — veta också precis, hur det förhåller sig.

Nu sade den ärade talaren: I södra och mellersta Sverige finns det väl inte någon odlingsmark att tala om! På så lösa boliner framkastar en domare sådana påståenden. Men det kan ju hända, herr Linder, att det i de stora skogsbygderna där finns mycket mer odlingsmark, än vad herr Linder tror sig veta. Vi ha haft förteckningar på den saken, så vi veta, att det finns.

Sedan så förstod Linder, att han inte kunde säga detsamma också om Norrland, men då trodde han, för att försvara formuleringarna i regeringens proposition och dess jurister, att det gällde endast avlägsna ställen uppe i lappmarken. Det är inte alls så, herr Linder! (Herr Linder: Jo!) Har herr Linder gått där uppe, har talaren studerat alla de enquêter, som av de tre lagkommissionerna och andra utredningar verkställts om förekomsten av odlingsmarken i landet? Nej naturligtvis icke. Han har icke ens observerat, att det lagförslag, han försvarar, utgår ifrån att det finns odlingsmark litet varstades i landet. Tänk, att man kan stå och säga vad som helst om vad man ingenting vet! Jag kan då tala om, att i Norrland förekomma de stora och goda odlingsmöjligheterna även i kustlandet och framför allt i mellanlandet. Det inhämtade redan norrlandskommitténs stora majoritet, bestående av bl. a. cheferna för stora ämbetsverk. Därför gick dess förslag så långt, herr Linder — låt honom höra på nu och distrahera honom inte med privata samtal! — att det på grundvalen av verkställda undersökningar föreslogs en särskild lag om att återvinna till allmogen de odlingslägenheter jämte tillbehör, som förekomma i hela Norrland på de skogsmarker, som skänkts till jordbruket, men uppsnappats tillsammans med odlingsmarken av industrien. Sålunda förklarade vi att det, enligt den statistik, som vi fått, finns ofantligt mycket outnyttjad odlingsmark, och ändå står nu borgmästaren i Malmö och säger, att så är det naturligtvis inte.

För resten har sekreteraren i Norrbottens läns hushållningssällskap skrivit nyligen ett nödrop till mig och bitt mig hjälpa honom att få odlingsmarken under kultur, ty det är norrlandsjordbrukets främsta fråga, sade han. Det finns inte dekretat, Linder. Det vet mannen där uppe naturligtvis sämre än Linder! Man förstär med vilken sakkunskap utskottets demokratiska majoritet går till storms för att hindra varje anständig prövning av förbättringar i förslaget för jordbrukets stärkande med nyodlingar. Vårt land har i stort sett ingen odlingsmark, förklarar majoritetens talesman. Det är skänkt så det förslår!

Nu är ju meningen med mitt förslag att förbättra det kungl. förslaget, så att det blir ännu stoltare. Det gäller att äntligen få fram frågan om odlingsmarken som det verksammaste stödet för jordbruket ju mer man kommer mot norr. En konservativ regering gav Norrlandskommittén i uppgift att föreslå »stödåtgärder» för jordbruket där uppe. Nu har en kungl. proposition kommit med samma ändamål: stödåtgärder för jordbruket i Norrland. Men vad har man kommit med? Det få vi se, när vi komma dit, men inte är det med odling av

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m (Forts.)

jorden någonstans — utom möjligtvis den jord, som finns på erkänt ofullständiga jordbruk. Där skall övergödjas, dit skall föras jord och där skall det plockas sten i förhoppning att möjligen komma ifrån det ofrånkomliga, nämligen tillskottet av tilläggsjord.

Vidare föreligger, för att nu överhoppa detaljerna i övrigt, frågan om *kontrollen*. Herr Linder är övertygad om att allting skall gå bra och att pressen ute i de djupa, mörka norrlandsskogarna skall med intresse och sakkunskap följa förrättningsmännens arbete tillsammans med sakägarna: jordägaren, bolagsdisponenten. Det är verkligen att begära för mycket av pressen, så det slår i spann. Här har ju ansetts i gamla tider, att en kontroll behövs, men den har man tagit bort på grund av att den inte var *tillräckligt effektiv*, herr talman!

Vidare inlåter sig Linder inte på mina övriga exempel, för det kan han ej och vill inte höra på något öra, då kunskap erbjödes. Jag nämnde exemplet från Jämtland och landshövdingens kamp mot lantmätarna där. Då svarar herr Linder, att det är klart att lantmätarna, alltså även de, som landshövding Widén gjorde anmärkning mot, naturligtvis göra sitt allra bästa. Då blir ju konsekvensen, att Linder har utdömt landshövding Widéns behjärtade ingripande i dessa saker. Widéns kunskap är icke värt något mot Linders obekantskap.

Man kan ju förresten inte begära av en lantmätare annat än att han skall följa sina instruktioner. Jag har velat formulera det så, att de skulle få tillstånd att smidigt tillämpa bestämmelserna, på samma gång som de uppfylla dem i huvudsak. Det klagades i lagutskottet av två representanter från södra Sverige, att där voro lantmätarna så ivriga med en ren bokstavstolkning, att man kom till rent orimliga resultat. Därför har jag till skillnad från utskottet i motiveringen tillagt, att kontrollen skall bestå i att den sker i överensstämmelse med huvudsyftet, men på samma gång smidigt.

Så har kantänka, herr talman, andra kammaren bifallit utskottets förslag utan vidare. Det var Linders sista stora trumf på bordet. Ja, nog äro vi väl vana vid hur det går till i en kammare, där det i vår industri- och godsägarbehärskade tid finnas föga färdiga talesmän för sådana här angelägenheter. Om jag suttit där, skulle det nog blivit votering, och jag kanske fått en minoritet med mig, trots allt. Förr i världen fingo vi ofta stora majoriteter för sådana här frågor i andra kammaren upprepade gånger. Så nog är det roligt, herr talman, att leva i parlamentarismens efterklangsdagar! Men vi måste i alla fall knega oss fram, det går, som sagt, om än långsamt fram. Sanningens framfärd tar merendels in spelet till sist.

Herr **Linder**: Herr talman! Herr Lindhagen har ju nu tömt sin vredes sju skålar över mig. Jag har i 18 år suttit i andra lagutskottet och hört på herr Lindhagen, och jag känner mig inte alls förvånad över vad han tillåtit sig säga. Jag skall visst inte bestrida den mans kompetens i jordfrågorna, som har sitt namn förknippat med den stora norrlandslagstiftningen, långt därifrån. Men åren ha gått, och vi ha kommit underfund med — inte bara jag, utan även andra — att herr Lindhagens kunskaper till och med om Norrland ha sin begränsning.

Herr Lindhagen talade om att han deltagit i tre jordkommissioner. Det är ju riktigt. Men jag undrar, i vilken utsträckning dessa tre jordkommissioner ha fått sina förslag förverkligade av den svenska riksdagen och regeringen? Jag tror det är till en mycket ringa del. Och jag vill påstå, att den sista jordkommissionens resultat, som annars skulle ha kunnat betecknas som herr

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)
Lindhagens livsverk, på sistone såvitt jag vet har lämnats åt glömskan i mycket, mycket hög grad.

Jag tror, att vi skola låta detta vara detta. Några anmärkningar mot det här föreliggande lagförslaget, som äro av någon bärande natur, ha inte i någon mån kunnat presteras av herr Lindhagen. Jag kan lugnt och tryggt vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har också erfarenhet av herr Linders verksamhet och uttalanden i utskottet under de 18 åren. Jag kan då omtala, att under den första tiden voro vi på samma linje i dessa frågor, men i samma mån som senare regeringars intresse för den sociala jordfrågans lagvägar, alltid svalt, fortsatte väsentligen att vara det av skilda anledningar, svalnade också herr Linders intresse automatiskt. Men icke mitt, och det tycker Linder, som vi höra, icke om.

Vad angår de tre lagkommissionerna, kan det ju inte vara fråga om att deras arbete är något livsverk av en person. Det var folket och icke byråkratien, som gjorde det livsverket. Annars hade det inte blivit någonting av.

Nu vill man ju förringa deras resultat. Men det är de, som åstadkommit resultaten; de andra ha inte kommit med någonting annat än en förfuskning av vad vi ville. Och norrlandskommittén genomdrev alla sina förslag, ty riksdagen var med om dem allihop, herr Linder, utom de, som ännu inte äro prövade, nämligen återvinningen av odlingsmarken jämte tillbehör på de norrländska bolagsskogarna. Det förslaget har inte lagts fram, inte därför att man tyckt saken vara så föraktlig, som herr Linder ville antyda, att den måst falla i glömska, utan därför att det inte finns män i partiledningarna, som haft tillfälle att intressera sig för denna oundgängliga sak.

Vad den andra kommissionen beträffar, gick också det mesta igenom, ty norrlandslagstiftningen utsträcktes därigenom till Värmland och sedan gick den genom våra bemödanden mer eller mindre ut över hela landet och dessa bemödanden ha nu avkastat »utredningar» för att omsider bli resultat. Och här står herr Linder och talar om uteblivna resultat! Vad har herr Linder utträttat i dessa frågor — han, som vet så mycket?

Och vad den tredje kommissionen angår har åtskilligt gått igenom och mera tvingar sig igenom byråkratins eviga motstånd år ifrån år. Även den nu föreliggande propositionen är ett resultat av de tre kommissionernas samt min och Johanssons i Edsbyn motion år 1933. I en ännu ej prövad huvudpunkt stöddes förslaget av så gott som alla kommunalnämnder i Norrland, och till och med den gången av de flesta ämbetsverken däruppe.

Det övriga lika de två tidigare lagkommissionernas förslag kommer en gång att väsentligen bli lag. Det profeterade även justitieminister Nothin under en ganska het debatt i jordfrågan, jag vill minnas, att det rörde sig om förbudet för bolag att utan tillstånd förvärva jordbruksfastighet. Man kan förstå, att det måste gå långsamt. Regeringar med andra intressen till huvudsak komma ej att giva jordens lagvägar någon förtursrätt. Men då skall inte Linder påstå, att det var på grund av en högre kunskap, som det skett på detta sätt, det var tvärtom!

Emellertid får Linder sålunda åtskilligt tillfälle att tro och förmoda i stället för att veta och handla, till dess kanske även han nödgas upptäcka att »tron utan gärningar är död». I utskottet talade han åtminstone för bifall till mitt yrkande om ett tillägg till lagtexten om servitut.

Herr Linder såg med nöje att formuleringar i gamla lagtexter återgingo i detta förslags formuleringar, vilka dock varit avsedda till att komma till bättre resultat. Då jag däremot ville återuppliva vårt historiska begrepp »besutenhet»

Ang. vissa ändringar i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

såsom klagörande i sak och ett giv akt för lantmätarna om att i mom. 1 var det fråga om vad vår tid kallar självförsörjande jordbruk till skillnad från de i ett senare moment berörda småbruken, som icke vore avsedda att bereda familjen dess huvudsakliga uppehälle — då var Linder ej med längre. Besutenhetsbegreppet, som genom århundraden behärskat diskussionerna om hemmansklyvningarna, var något föråldrat arkanum, som ej passar för vår tid. Det är emellertid självfallet samma sak, som nu beröres i diskussionerna om självförsörjande och icke besutna jordbruk. Utskottets majoritet hänvisar till Nils Wohlin's stora akademiska avhandling om »besutenhetsförhållandena» i Svenska skiftesverkets historia. Däri får utskottet besked så det förslår på sin talesmans totala missuppfattning. Wohlin har ock sagt mig att ordet »besuten» var ett adekvat uttryck för vad man även nu rör sig med och att det varit lyckligt om ordet upplysande fått plats i lagtexten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle, med godkännande av de vid utlåtandet fogade, med 1) och 2) betecknade reservationerna ävensom av punkten 1:o) och förra alternativet av punkten 2:o) i den med 3) betecknade reservationen, i övrigt bifalla vad utskottet hemställt.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 296, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 299, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1937/1938 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.; och

nr 301, med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. samt anvisningarna till 29 och 53 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 226, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 32 bifölles även av andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 och § 4 mom. 5 förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppboord av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående tillgodoseende av behovet av allmänna samlingslokaler, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnaderna i samband med evakuering av det svenska beskickningshuset i Madrid m. m.; nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till förra kontoristen A. L. Johansson för mistad pension.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock motioner i ämnet m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om sänkning av rösträttsåldern vid alla politiska och kommunala val, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om upphävande av de vid 1936 års riksdag fattade beslut om skärpning av valbarhets- och behörighetsreglerna till kommunala förtroendebefattningar.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 195 av herr *Senander* m. fl. och nr 292 av herr *Mårtensson* m. fl.

I motionen II:195 hade hemställts, att riksdagen måtte upphäva det i fjol fattade beslutet om utskyldsstreckets skärpning för innehavare av kommunala och andra samhällseliga förtroendeuppdrag.

I motionen II:292 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1938 års riksdag om upphävandet av de skärpta valbarhets- och behörighetsreglerna till kommunala förtroendebefattningar, som beslutats vid 1936 års riksdag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen i anledning av motionen II:292 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående upphävande av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket som valbarhets- och behörighetsvillkor till kommunala förtroendeuppdrag;

2) att motionen II:195 måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.

(Forts.)

Reservationer hade avgivits av, utom annan, herrar *Gustaf Adolf Björkman, Per Andersson, Hagström, Carlström, Elon Andersson, Lundqvist, Andersson* i Ovanmyra, *Arneberg* och *Johansson* i Tväråselet, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Riksdagen har vid åtskilliga tillfällen ända sedan år 1930 uttalat sig för en skärpning av utskyldsstrecket som valbarhetsvillkor till kommunala förtroendeuppdrag, och riksdagen har 1935 och 1936 i det hänseendet vidtagit ändringar i kommunalförfattningen.

Nu har den skärpta lagstiftningen i det här ämnet ännu icke trätt i någon tillämpning, och det är väl, herr talman, hävdvunnen regel, att en lagstiftning icke bör ändras, förrän det har visat sig, huruvida verkningarna varit skadliga eller icke.

Att nu söka uppta diskussion om de skäl, som ha föranlett riksdagens beslut i dessa frågor, anser jag mig icke ha anledning till. De skälen stå angivna i föregående konstitutionsutskottsbetänkanden och ha bland annat av mig framlagts vid förhandlingarna i riksdagen.

Jag vill dock nämna ett enda litet ord till. Jämte den reservation, som jag och åtta ledamöter ha undertecknat, är en reservation avgiven av herr Holmbäck. Han anser, att en utredning borde äga rum, huruvida de skärpta villkoren kunna mildras för dem, som på grund av sjukdom eller arbetslöshet icke kunnat erlägga kommunalskatt. Vi ha vid upprepade tillfällen under många år, då det varit fråga om, att man skulle skärpa valrättsvillkoren genom att fordra utsträckt skyldighet att betala skatt, varit inne på samma fråga, men, såvitt jag funnit, har den frågan varit så svårlöst, att man icke kunnat fatta något beslut i den riktningen.

Detta, herr talman, är det enda, som jag anser mig vid denna frågas första behandling böra säga, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och andra ledamöter avgivna reservationen.

Herr Andersson, Elon: Under den diskussion, som nu lika väl som tidigare förekommit i denna fråga, har man kunnat konstatera gemensamhet i en punkt, nämligen om riktigheten och rimligheten däri, att en person, som anförtros allmänna förtroendeuppdrag, själv hyser den samhörighet med och det ansvar inför medborgarnas gemensamma intresse, att han både vill och kan fullgöra de åligganden till kommunen, som han i sin egenskap av kommunens förtroendeman ålägger och utkräver av andra. Denna regels allmängiltighet bestrides icke heller nu, vare sig av motionärerna eller utskottet, vilket i sitt utlåtande tvärtom anser sig böra betona, att man inom kommunerna faktiskt redan har upprätthållit denna fordran. Det behöves således inte råda något tvivel därom, att detta anses både höra till god ordning och utgör ett intresse av mycket stor betydelse i den kommunala förvaltningen. Det är en princip, på vilken denna måste bygga, om den skall kunna tillvinna sig och i längden även upprätthålla sitt förtroende hos de skattebetalande medborgare, på vilkas samfälliga bidrag den vilar. Men om så är, måste det också vara angeläget, att denna uppfattning på något sätt kommer till uttryck i de stadganden, vari reglerna för den kommunala förvaltningens handhavande utformats, och att denna skyldighet får räknas med bland de kvalifikationer, som samhället i övrigt upp-

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.
(Forts.)

ställt såsom ofrånkomliga för dem, som skola anförtros viktiga uppdrag i kommunens tjänst.

Det göres nu gällande, att denna princip upprätthålles och kan upprätthållas i kommunerna även utan det lagstadgande därom, som fjolårets riksdag beslöt införa. Inte ett ögonblick, herr talman, skall här misstänkliggöras den ärliga, allvarliga ansvarskänsla, som i regel präglar våra kommunala förtroendemän av olika partier och som vi alla, som i större eller mindre utsträckning arbeta i kommunernas tjänst, säkert äro eniga om att erkänna. Men jag tror dock, att den erfarenhet, som låg till grund för den i fjol beslutade skärpningen och som byggs på många års praktiska iakttagelser ute i kommunerna, inte alltid var av tillfredsställande art. Jag tror, att man kan konstatera, att det har förekommit sådana fall, att den i fjol beslutade skärpningen verkligen var önskvärd. Den saken har dock ringa principiell betydelse vid diskussionen av denna fråga. Vi ha i andra avseenden angivit i lagen vissa viktiga egenskaper, som vi anse, att en kommunal förtroendeman bör äga. Här är ännu en kvalifikationsgrund, som vi alla anse vara mycket viktig och som vi också äro ense om att en kommunal förtroendeman bör ha, och det finns ingenting, som motiverar, varför vi skulle underlåta att i lagen ge uttryck härför på samma sätt, som nu sker i andra fall. Anser man det vara riktigt, att en kommunal förtroendeman skall betala sina utskylder, bör man också kunna skriva in det i lagen och inte bara nöja sig med att uttala sitt gillande av tanken och sin förhoppning om att den i alla händelser skall kunna realiseras.

Det invändes nu av motionärerna — och utskottet gör sig till tolk för deras synpunkter — att denna bestämmelse i alldeles särskild grad verkar orättvis och till skada för dem, som icke på grund av ansvarslöshet eller likgiltighet underlåtit att fullgöra sina kommunala skyldigheter, utan tvungits därtill av sjukdom eller långvarig arbetslöshet. Det är alldeles uppenbart, att detta är en olägenhet. Jag hyser mycket livliga sympatier för den tankegång, som i detta hänseende kommit till synes i motionärernas resonemang. Men jag är rädd för, såsom den föregående ärade talaren också anförde, att detta är en olägenhet, som man får lov att ta, därför att det inte finns någon acceptabel utväg att komma ifrån densamma. Detta skulle kunna ske endast på sådant sätt, att en verkligt rationell uppdelning kunde göras mellan onda och goda, mellan sådana, som av likgiltighet underlåtit att fullgöra sin skattskyldighet, och sådana, som blivit skatteskolare av nöd. Det är inte kammaren obekant, att i detta syfte mycket vidlyftiga utredningar tidigare förekommit, föranledda av ett sammanhang, som var mycket större och för medborgarna i gemen mycket viktigare än den detalj, som nu är före, och där man följaktligen noga har provat varje möjlighet att verkligen komma till rätta med saken. Ingen väg befanns då framkomlig, och till samma resultat har man kommit senare, då frågan varit föremål för övervägande. Jag har även under den diskussion, som föranletts av denna fråga — icke minst den, som förts i anledning av denna motion — fått ett mycket starkt intryck av att man på alla håll, oavsett partiställning, där man kan bygga på kommunal erfarenhet, har den uppfattningen, att en sådan rationell, på verkligt objektiva grunder verkställd uppdelning är praktiskt ogenomförbar. Det är därför, som jag inte kan låta mina sympatier för tankegången utmynna i ett krav på förnyad utredning om möjligheterna av en sådan uppdelning. *Vill* samhället i sin lagstiftning ge uttryck för den princip om fullgjorda samhällliga skyldigheter som en kvalifikation för samhällliga förtroendeuppdrag, om vars riktighet vi ju i stort sett förklara oss vara fullt ense, då finns det ingen annan väg att gå än den, som fjolårets riksdag genom sitt nu klandrade beslut anvisade.

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.

(Forts.)

Det har tidigare i denna kammare med mycket stor bestämdhet hävdats, att man inte i onödan skall ändra en lag, om vars verkningar man ännu icke haft tillfälle att skaffa sig erfarenheter. Jag vet inte, om kammaren vill göra detta till en allmängiltig regel, men här föreligger verkligen ett fall, då den i alla händelser i alldeles särskild grad bör bringas i åtanke. Ty den lag, det här gäller, har visserligen formellt trätt i kraft den 1 januari i år, men realiter komma dess rättsverkningar till synes först nästa års höst eller under 1939. Den föranleder icke rubbning i beståndet av de i lagen specificerade kommunala val, vilka förrättats före den 1 januari 1937 och som ännu bestå. Och valperioden för de före den 1 januari 1937 förrättade kommunalfullmäktigevalen räcker till och med 1938 års utgång, för kommunalnämndsvalen till och med 1939 års utgång. Jag vill naturligtvis, herr talman, inte på något sätt bringa i tvivelsmål, att vissa kommuners för tidiga tillämpning av lagens bestämmelser ha givit motionärerna de nedslående erfarenheter, varom de berätta. Men jag bestrider alldeles bestämt, att dessa undantagsfall äro tillräckliga för att ligga till grund för ett generellt bedömande av de svårigheter och olägenheter, som de beslutade skärpningarna kunnat medföra. Jag undrar, om det inte är för tidigt, då man med hänvisning till vunna erfarenheter begär upphävande av eller lindring i en lag, som i verkligheten ännu icke trätt i tillämpning och vars rättsverkningar därför icke ha kunnat komma till synes.

Från den ståndpunkt, jag företräder, har i alla händelser i detta avseende ingenting inträffat sedan föregående år, som kan ge anledning att frånträda det beslut, som då fattades, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som är undertecknad av herr Björkman m. fl.

Herr Källman: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Såväl 1935 som 1936, då ett skärpt valbarhets- och behörighetsvillkor genomfördes för vissa kommunala förtroendemän, ha de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet anfört reservation och yrkat avslag. Vi ha ansett, att man alltjämt borde bibehålla den enhetlighetsregel, som består i, att rösträtts- och valbarhetsvillkor äro lika. Genom den ändring, som genomfördes i samband med antagande av ny lag om kommunalstyrelse i Stockholm, förryckte man denna ordning. Ifrågavarande ändring genomfördes sedermera för rikets övriga kommuner 1936. Man kan tala om att ordningen förnyades därigenom, att särskilt valbarhetsvillkor kom att gälla för endast en del kommunala förtroendemän, under det att detta icke blev fallet för andra. Vi ha i vår reservation tidigare påpekat den bristande enhetlighet, som utmärker den nya lagstiftningen på detta område. Vad beträffar sådana styrelser som fattigvårdsstyrelse och barnavårdsnämnd, veta vi, att i ett betydande antal kommuner ha dessa säkert mera att förvalta än kommunalnämnd och kyrkoråd och i vissa fall skolråd. Men för valbarhet i fråga om val till förstnämnda styrelser fordras icke ens, att vederbörande äger rösträtt eller att han är skattskyldig, ännu mindre att han betalt några utskylder.

Detta är en ofantligt viktig omständighet, att icke skattskyldiga äro alltid valbara och de förlora icke heller sin behörighet. I fall vederbörande kan undgå att skaffa sig några väsentliga inkomster och till följd därav icke taxeras, bibehåller han lättast sin valbarhet och därmed också behörighet att sitta kvar.

När nu såväl herr Björkman som herr Elon Andersson framhålla, att så stor samhörighet måste man fordra med kommunerna, att vederbörande kommunala förtroendemän åtminstone ha betalt sina skatter och att man i lagen skall ge ut-

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.
(Forts.)

tryck för detta, då frågar jag mig: är det logik i att göra ett sådant påstående samtidigt som vilken som helst, som icke är skattskyldig, såsom jag nyss har sagt, alltid bevarar sin valbarhet och sin behörighet att sitta kvar? Jag tänker nu närmast på över en miljon kvinnor, som utan att vara skattskyldiga alltid äro, icke bara röstberättigade, utan även valbara till varje sådan befattning. Man har väl knappast rättighet att påstå, att det ligger något allvar i herrarnas tal om att man skall kräva, att vederbörande fullgör de åligganden, som man utkräver av andra. Antag nu t. ex., att man i en kommun, där majoriteten är sådan, som jag tror, att reservanterna frukta i viss mån, väljer till ledamöter i kommunalnämnd, kyrkoråd o. s. v. endast sådana personer, som icke äro skattskyldiga. Då skulle det bli ganska trevligt enligt herrarnas mening, ty de voro ju samtliga att betrakta som personer utan ansvar, men det vet nog herrar reservanter, att vi, som kommit att bilda majoriteten i utskottet detta år, vilja visst inte stimulera någon ansvarslöshet med avseende å skattebetalning, och jag har haft tillfälle att redan vid sekelskiftets början i kommunal verksamhet göra gällande, att de människor, som själva ha en knapp ekonomi och som få vända på slanten för sin egen budget, bruka icke slösa med allmänna medel. Den erfarenheten har jag från en mångårig verksamhet i det kommunala livet.

Vad är det, som föreligger i detta sammanhang? Jo, det är ett nödrop i en motion från det distrikt av Sveriges land, där det på grund av kristiden länge rått svåra förhållanden och där man ännu har det synnerligen svårt. Jag tillåter mig nu bara att citera ett enda stycke ur denna motion i andra kammaren nr 292, som jag föreställer mig, att många icke läst. Motionärerna från Bohuslän säga:

»Vi vilja ingalunda bestrida riktigheten av att de, som innehava kommunala förtroendeuppdrag, böra i all den utsträckning som är möjlig fullgöra sin skatteplikt. Vi äro även övertygade om, att utvecklingen gått i den riktningen, att såväl de valda förtroendemännen som de politiska partierna bemödat sig om att utan lagstiftningens ingripande avskilja dem från de kommunala förtroendeposterna, som på grund av bristande vilja eller dylikt icke fullgjort sin skatteplikt. Det kan dock inträffa fall, då långvarig arbetslöshet eller sjukdom gör det omöjligt även för den mest noggranne och pliktskyldigaste att inom viss bestämd tid erlægga sina utskylder. Vi kunna icke finna att det kan vara riktigt att personer, som genom sjukdom eller ofrivillig arbetslöshet icke med bästa vilja förmå inom föreskriven tid fullgöra sina skatteplikter, skola genom en lagstiftning bliva åsatta en överdighetsstämpel. Oss förefaller det, som om dessa personer redan på grund av den iråkade arbetslösheten eller sjukdomen blivit tillräckligt hårt straffade, utan att därtill av samhället stämplas som mindervärdiga medborgare.»

Vi ha velat framhålla, att 1935 och 1936 års lagstiftning på detta område är ett misstag, och vi vilja nu framhålla, att detta misstag kan rättas, innan det hinner åstadkomma några skadliga verkningar. Som tidigare här har erinrats, komma ju de val, varom nu är fråga och som de skärpta valbarhets- och behörighetsvillkoren beröra, i huvudsak att äga rum först 1939. Praktiskt taget bli vederbörande avkopplade först den 1 januari 1940. Detta gäller för kommunerna. För landstingen torde skärpningen ha mindre betydelse, men jag känner åtminstone till ett enskilt fall, då en mycket duktig landstingsman råkade ut för olyckan att sakna medel till skatterna. Han skrev till mig, och han hade förresten för sig, att redan nu den 1 januari i år skulle det nya behörighetsvillkoret inträda. Jag kunde då lugna honom med att så icke var fallet, därför att det nya villkoret icke berörde de val, som redan hade ägt

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.

(Forts.)

rum. Han skulle eljest ha fallit för strecket och han kan komma att falla för detta streck, när det träder i kraft, därför att han råkat ut för olyckan att bli efter med en hel del skatter, som han väl betalat och alltjämt betalar men icke inom föreskriven tid enligt de nya bestämmelserna.

Beträffande den holmbäckska reservationen har konstitutionsutskottet tidigare haft tillfälle att undersöka, att det är praktiskt taget omöjligt att dra en bestämd gräns mellan sådana, som sakna fömåga, och sådana, som sakna vilja att betala sina utskylder, och därför kan man knappast anta, att den reservationen är fullt allvarligt menad.

Vi ha inom utskottet kommit överens om att inte tala så länge i denna fråga, och det är kanske inte heller nödvändigt. Icke minst med hänsyn härtill skall jag inte fortsätta med några vidare utläggningar. Jag hoppas emellertid, att första kammaren skall vara med om utskottets förslag. Det får väl anses vara i någon mån auktoritativt, att konstitutionsutskottets majoritet nu vill åstadkomma rättelse, innan någon större skada sker.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den fråga, som nu föreligger till kammarens prövning, är egentligen icke alls den, om valbarhet skall bindas vid tre års fullgjord skattebetalning eller icke — där skattebetalningsskyldighet finnes — utan frågan, herr talman, är den, huruvida kammaren skall vara konsekvent eller inkonsekvent i sitt handlande. Dessa bestämmelser angående valbarhet finnas redan, ehuru, som den senaste ärade talesmannen för utskottets s. k. majoritet mycket riktigt framhållit, det också finns kommunala uppdrag, beträffande vilka dessa valbarhetsvillkor icke gälla. Men om dem är det icke nu fråga, och detta är varken riksdagens eller utskottets fel, därför att riksdagen skrev förra året till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande av förslag till komplettering av dessa bestämmelser i fråga om sådana stadgor, som icke lågo under konstitutionsutskottet. Varken fattigvårdslagen eller lagen angående samhällets barnavård o. s. v. ligga under konstitutionsutskottet, och därför kunde vi icke göra annat än hemställa i skrivelse till Kungl. Maj:t om framläggande av kompletterande förslag.

Så kom valet under förra hösten, och då fick socialdemokratiska partiet majoritet i andra kammaren. Man kan ju icke, herr talman, tillvita Kungl. Maj:t allt för strängt, att han icke lagt fram dessa förslag, men det är i alla fall hans fel, att bristen nu finns och icke riksdagens. Kungl. Maj:t har emellertid själv vid årets riksdag beaktat, att i de fall, där riksdagen redan tagit ståndpunkt, man icke skall handla inkonsekvent. Om herrarna behagade se i konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 på sid. 12, finns där i Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag i bestämmelserna rörande landstingsmans valbarhet det villkoret: »häftar för honom påförda utskylder till landstinget eller kommun inom landstingsområdet, vilka förfallit till betalning under något av de tre sistförflutna kalenderåren». Det fanns förut i landstingslagen, och det skall fortfarande vara inskrivet där. Kungl. Maj:t är konsekvent, men Kungl. Maj:ts parti inom konstitutionsutskottet är icke konsekvent. Det var det ena jag ville säga.

Det andra är detta: vad är det för majoritet? Ja, det ser ut att vara tio mot nio, men, herr talman, det är ett sken. Det är tio mot tio, och dessa tio, som bilda majoritet, ha denna gång haft förmånen att

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.
(Forts.)

icke behöva lita på lottdragningen, utan det har blivit tio mot nio, därför att de tio reservanterna inom sig äro delade, så att det är nio på en linje och en på en annan linje. Nu hänger ju frågan i själva verket såsom en lagfråga på första kammaren, och då den tionde reservanten icke sitter i första kammaren och då hans meningsfränder tillhöra de nio reservanterna och en av dem här på ett mycket förtjänstfullt sätt har talat för denna reservation, vill jag uttala en förhoppning, att kammarens flertal konsekvent följer reservanterna. Tidigare i år har ett tillfälle funnits, då utskottet också hade att avge utlåtande om ändring av en förra året beslutad lag. Då var lotten gynnsam för den majoritet, som ville ha konsekvens, och reservanternas förslag föll i denna kammare med stor röstövertikt. Jag har svårt att föreställa mig annat än att en sådan politik som den, vilken betecknar dessa motioner och »utskottsmajoritetens» ståndpunktstagande, egentligen skulle vara ganska olämplig att på allvar föra. Det betyder ju t. ex., att om vid nästa andrakammarval det skulle inträffa, att det blir en stark borgerlig majoritet — tankeexperiment kan man alltid göra — då kommer den naturligtvis att vilja ändra tillbaka till det, som nu skulle ändras om. Man får väl ändå böja sig något för det, som en gång blivit beslutat, även om man dröjer något hos Kungl. Maj:t att föreslå konsekvensernas genomförande.

Med stöd av vad jag sålunda sagt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Björkman m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Strömberg: Herr talman! Endast några ord. Utskottets ärade ordförande ville göra gällande, att socialdemokraterna i utskottet, som nu utgöra majoriteten, icke handlat konsekvent. Enligt hans mening skulle vi i år ha avstått från att intaga samma ståndpunkt, som vi alla tidigare år intagit. Jag tycker inte, att det skulle ha varit någon konsekvens, om vi hade intagit någon annan ståndpunkt än vi tidigare gjort. Vi ha icke ändrat vare sig åsikt eller votum, utan vi ha bibehållit vår uppfattning från tidigare år, och jag tror, att vi ha haft mycket goda skäl för detta.

Det var en mycket framstående kommunalman från det borgerliga lägret, som för en stund sedan sade mig, att detta är icke någon stor sak, därför att det förekommer så ytterst sällan, att personer, som bekläda kommunala uppdrag, icke fullgöra sina skyldigheter, och det tror jag. Det är ytterst sällan, som det förekommer. Och då menade man från det hållet, att då gör det ingenting, om denna lag tillämpas. Det kan ju ligga en viss reson i detta, men då anse vi också, att man icke har någon anledning att lagstifta, när det kan påvisas, att det verkligen icke finns någon realitet bakom. Vi hysa också den uppfattningen, att den, som företräder en större meningsgrupp, skall känna sin skyldighet och fullgöra sina plikter. Därom äro vi således fullkomligt ense. Det, som skiljer oss åt, är, huruvida vi skola behöva lagstifta i det fallet eller icke, och där vidhålla vi vår uppfattning, att det är onödigt och kan till och med vara skadligt i många fall att lagstifta på sätt som skett, därför att det för samhället självt kan föranleda konsekvenser, som inte äro önskvärda. Jag skulle här kunna framdraga talande exempel för kammaren. Ett fall gäller en man med mycket stort kommunalt inflytande i ett samhälle, vilken på grund av tillfällig sjukdom blev urståndsatt att fullgöra sina skyldigheter mot samhället under ett par års tid. Jag skulle vilja fråga vilken som helst av de herrar på borgerligt håll, som känna till den personens insats, om det skulle ha varit lyckligt att praktiskt taget avkoppla denne man från hans kommunala gärning. Jag är övertygad om att alla skulle erkänna, att det icke skulle ha varit lyckligt.

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.
(Forts.)

Därför ha vi haft och våga alltjämt hysa den bestämda uppfattningen, att en lagstiftning sådan som denna icke är lycklig ur samhällets egen synpunkt, och därför ha vi från första stund intagit den ståndpunkten, att vi motsatt oss denna skärpning av valbarhets- och behörighetsreglerna. Då en sådan ändå på grund av maktförhållandena i riksdagen genomfördes förra året, kan detta rimligtvis inte på något sätt inverka på vår uppfattning.

Herr Reuterskiöld har velat peka på att det icke skulle ha inträffat något, som utgjort anledning till att vi nu skulle gå in för en ändring. Jo, det har ju ändå inträffat det, att i andra kammaren finns klar majoritet för det krav, som motionärerna här framfört, och då är frågan, huruvida första kammaren finner anledning att taga någon hänsyn till detta. Det förstår jag mycket väl, att första kammaren inte kommer att göra. Vi äro medvetna om, att här kommer utskottets förslag att fällas, men vi skola komma igen, och den dag, då det blir en allmän förskjutning av maktläget i riksdagen i den riktning vi önska, komma vi att avlägsna dessa bestämmelser ur lagen, vilka vi anse skadliga för samhället självt.

Ur dessa synpunkter vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Jag trodde, inte, herr talman, att den siste ärade talarren skulle missförstå mitt yttrande om inkonsekvens så, att han ansåg, att jag hade uttalat, att socialdemokraterna i utskottet såsom sådana vore inkonsekventa. Tvärtom äro de så konsekventa, att de köra huvudet i vägg. Men det är en sak; en annan sak är, att denna formella majoritet inom utskottet *tillstyrker riksdagen att vara inkonsekvent*, och det är denna synpunkt, som för mig är övervägande. Riksdagen bör inte ena gången säga det och andra gången säga motsatsen, utan sedan den ställt sig på en ståndpunkt, synes det mig naturligt, att den bibehåller denna, tills sådana förhållanden inträtt, att man kan med full bestämdhet säga: här är majoriteten omkastad. I lagfrågor är det inte så, och under sådana förhållanden vet jag inte, att det är någon större anledning att försöka så att säga sätta upp kammare mot kammare.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr Strömberg sade, att det var så sällan det kunde förekomma, att detta skärpta villkor skulle visa sina verkningar. Jag vill emellertid understryka, att huvudvikten i fråga om dessa skärpta villkor för oss är, att vi hålla uppe en princip i ordningens intresse. Och då herr Strömberg vinkade med, att när maktförskjutningen blir sådan, att denna ändring, som nu ifrågasättes av utskottet, kan komma till stånd, då skulle den också genomföras, ber jag att få beklaga, om den första följden av en sådan maktförskjutning skulle bliva den, att man ginge ifrån lagbestämmelser, som just i samhällets eget intresse skapats i ordningens namn.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Gustaf Adolf Björkman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman, Gustaf Adolf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. villkoren för valbarhet till kommunala förtroendebefattningar m. m.
(Forts.)

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Gustaf Adolf Björkman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

*Ang. vissa
ändringar i
vallagen.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de av Kungl. Maj:t till riksdagen avlätna, av båda kamrarna till utskottet den 15 mars 1937 hänvisade propositionerna nr 182 och 183.

I propositionen nr 182 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen bleve slutligen godkänt, antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

I propositionen nr 183 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att under enahanda förutsättning som beträffande propositionen nr 182 antaga vid propositionen fogade förslag till 1) lag angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 om landsting; samt 2) lag om ändrad lydelse av 8 § och 22 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, under förutsättning att av riksdagen såsom vilande antaget förslag till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen bleve slutligen godkänt,

1) med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition nr 182 icke kunnat av riksdagen i oförändrad form antagas, i anledning av sagda proposition för sin del måtte antaga i utlåtandet infört förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 183 måtte antaga i utlåtandet införda förslag till

a) lag angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ samt 8 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

b) lag om ändrad lydelse av 8 § och 22 § 2 mom. kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Gustaf Adolf Björkman* beträffande punkterna 1) och 2) i utskottets hemställan förklarad, att

Ang. vissa ändringar i vallagen. (Forts.)

då det vilande grundlagsförslaget avseende elektorsinstitutionens avskaffande och införandet av en enhetlig rösträttsålder borde förkastas, jämväl de föreliggande därmed sammanhängande lagförslagen bort avstyrkas av utskottet.

Herrar *Stendahl* och *Carl Lindmark* hade instämt i denna reservation, såvitt den hänförde sig till punkten 1) i utskottets hemställan, medan herrar *Hagström*, *Carlström* och *Hellberg* instämt i samma reservation, såvitt den hänförde sig till punkten 2) i utskottets hemställan.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf:** Herr talman! I detta utlåtande har jag, med instämmande av andra utskottsledamöter, anfört reservation i båda punkterna. Att namnen på de instämmande äro olika i avseende på den ena punkten och på den andra, torde, såsom herr talmannen ser, bero därpå, att det varit olika ledamöter närvarande vid de olika punkternas behandling ehuru ärendet behandlats under samma sammanträde. Den reservation, som jag avgivit, går emellertid ut på avslag på utlåtandet i dess helhet, och det beror på, att vi reserveranter vidhålla avslagsyrkandet i fråga om båda de grundlagsförslag, i anslutning till vilka de lagförslag, som nu äro före i utlåtandet nr 15, framlagts. Grundlagsförslagen förklarades förra riksdagen vilande efter ingående diskussioner och med sådan majoritet, att det givetvis inte kan tänkas, att någon ändrad uppfattning i någondera kammaren kan förekomma. Jag får därför avgränsa mitt yttrande till att säga, att jag vidhåller min ståndpunkt från förra riksdagen, nämligen att jag anser borttagandet av den högre åldersgränsen vara ett borttagande av en av de särskilda bestämmelser, vilka äro ägnade att samlade och var för sig göra första kammaren till en kammare med viss särkaraktär. Men herr talman, såsom jag sade, anser jag mig inte, så som frågan ligger till, hava anledning att nu komma med ytterligare motivering utöver vad jag här anfört utan får med dessa korta ord yrka bifall till den av mig avgivna reservationen på denna punkt.

Herr **Reuterskiöld:** Ja, herr talman, det förefaller mig ganska underbart, att man yrkar avslag på denna kungl. proposition, som riksdagen själv har begärt och som utformats i enlighet med vad riksdagen också har begärt. Den antages ju inte under annan förutsättning än att grundlagsändringen sker. Jag kan mycket väl förstå, att man kan yrka avslag på grundlagsändringen; det är ett mycket rimligt och naturligt ting, när man ogillar densamma. Men den fråga, som nu föreligger, är den: vad skall komma att gälla, därest grundlagsändringen genomföres? Och att då yrka avslag på detta, betyder ju, att inte någonting skulle komma att gälla. Det bleve ett kaos. Mig förefaller det vara naturligt och riktigt, att man försöker få denna lag, som skall komplettera grundlagen, *i händelse grundlagsändringen sker*, att bli så lyckosam som möjligt. Det är den uppfattning jag har av de uppgifter, man måste ställa för sig, då det gäller att pröva förslaget.

Jag kan ju mycket väl förstå, att ett avslag på denna lag involverar nödvändigheten att avslå även grundlagsförslaget. Men att komma detta till livs på denna indirekta väg, förefaller mig icke vara rimligt och naturligt. Då lagförslaget har av utskottets majoritet tillstyrkts, och då det innehåller vad riksdagen begärt, har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Ang. vissa ändringar i vallagen. (Forts.)

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Det har varit en princip, när det gällt de korporationer, vilka skulle välja förstakammarledamöter, att man allmänt haft suppleanter, som kunnat inträda, ifall de ordinarie elektorerna inte kunnat fullgöra sina funktioner. Beträffande landstingen har man ju alltid kunnat inkalla suppleanter, och när det gällt elektorerna i de städer, som inte tillhört landsting, har det också funnits suppleanter att inkalla, då elektorerna haft förhinder.

I det föreliggande förslaget har denna princip icke i allo fullföljts eller tillämpats. Man föreslår visserligen beträffande landstingen samma ordning som nu. Man har även, när det gäller de av stadsfullmäktige i Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle utsedda valmännen, för dessa föreslagit suppleanter, men däremot saknas suppleanter för de elektorsförsamlingar, som hädanefter stadsfullmäktige i Stockholm och Göteborg skola utgöra. Det betyder ju, att i Stockholm skall den hundrahövdade församlingen inte ha bakom sig några suppleanter, men vi veta, att det ofta har inträffat, att vid val av riksdagsmän till första kammaren det kunnat hänga inte bara på en röst, utan på en bråkdel av en röst, och det är uppenbart, att det är en svaghet i uppbyggnaden av det nya förslaget, att när det gäller dessa församlingar i deras funktion av valkorporationer till första kammaren, suppleanter skola saknas. Man kan ju också säga, att för de fyra övriga städerna, som stå utanför landstingen, kan detsamma inträffa då det gäller att välja elektorer, vilka skola jämte landstingen delta i förstakammarval. Även då kan någon eller några vara borta, med påföljd att vederbörande parti inte blir fullt proportionellt representerat.

Som ärendet nu ligger, är det ju ingen möjlighet att här göra något yrkande. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på denna inkonsekvens i såväl propositionen som utskottets utlåtande. Utskottsutlåtandet har uppenbarligen inte haft någon motion att stödja sig på och har inte kunnat göra någonting åt saken.

Jag vill med dessa ord förskaffa åt Stockholms och Göteborgs representanter en ursäkt, för så vitt de vid en följande riksdag komma motionsvägen med förslag, att även för valkorporationerna i Stockholm och Göteborg — eventuellt också för de fyra övriga större städerna — införa suppleanter. Jag inser mycket väl, att det uppkallar debatt om en annan princip, nämligen den, om man över huvud skall vid fullmäktigekorporationer ha suppleanter. Jag har förut inom kammaren röstat emot sådant införande av suppleanter i fullmäktigekorporationerna, men om detta skulle begränsas till några städer, och om det vidare skulle motiveras väsentligen med hänsyn till valen till första kammaren, är det inte omöjligt, att man i praktiken skulle kunna få detta förfarande att verka så, att man inte toge suppleanter i bruk, utom när det gällde förstakammarvalen.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande i denna sak än om bifall till det framlagda förslaget.

Herr **Reuterskiöld**: Jag skulle inte ha begärt ordet, om inte den siste talaren fällt uttrycket, att det var en inkonsekvens i propositionen och en inkonsekvens hos utskottet. Han ursäktade ju utskottet, därför att vi inte ha initiativ och motion inte var väckt, men jag tillåter mig, herr talman, säga, att det finnes ingen inkonsekvens i propositionen heller, ty vi måste komma ihåg, såsom den siste ärade talaren också verkligen framhöll, att den berörda frågan är en fullt fristående fråga. Det kan inte gärna ifrågakomma att införa suppleanter bara för förstakammarval, då principen om avskaffandet av elektorsförsamlingarna är den, att de, som ha hand om de kommunala angelägenheterna, på grund av sina erfarenheter i det stycket och på grund av sin

Ang. vissa ändringar i vallagen. (Forts.)

fortlöpande kommunala verksamhet, skola förrätta valen; om man inför suppleanter, måste suppleantskapet gälla stadsfullmäktige i hela deras verksamhet.

Däremot kan man naturligtvis reflektera på den tanke, som talaren framkastade, att suppleanter icke skulle införas i alla städer, utan endast i sådana städer, som icke deltaga i landsting, och då för *alla* angelägenheter. Det är en sak, som man kan pröva. Men att denna fråga skulle prövas i samband med den nu föreliggande, det hade varit att slå ihjäl båda, och under sådana förhållanden tror jag, att det är lyckligt, om den siste ärade talaren ville begränsa sig till en motion nästkommande år.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 a) och 2 b).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 1 b), med uppgift å vis-
 Ang. ändring i §§ 6 och 19 riksdagsordningen.

I detta memorial hade utskottet för riksdagen anmält två vid 1936 års riksdag jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antagna grundlagsändringsförslag, nämligen

- 1) angående ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen;
- 2) angående ändrad lydelse av § 6 mom. 10 riksdagsordningen.

På framställning av herr talmannen besöts att berörda förslag skulle företagas till avgörande vart för sig.

Det under 1) upptagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen.

I detta förslag var § 6 mom. 1 så lydande:

(Nuvarande lydelse:)

Första kammarens ledamöter skola till ett antal av etthundrafemtio väljas av landstingens ledamöter och särskilt utsedda elektor för de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

(Föreslagen lydelse:)

1. Första kammarens ledamöter skola till ett antal av etthundrafemtio väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag ber med hänvisning till vad jag nyss yttrade att få yrka avslag på det föreliggande grundlagsförslaget.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på antagande av det föreliggande grund-

Ang. ändring i §§ 6 och 19 riksdagsordningen. (Forts.)
lagsändringsförslaget samt vidare därpå att detsamma skulle förkastas; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Det under 2) upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 6 mom. 10 riksdagsordningen.

Till detta förslag hade utskottet fogat en så lydande anmärkning:

»Antager riksdagen det under punkten 1) upptagna förslaget till ändrad lydelse av bl. a. § 6 riksdagsordningen, varigenom den nuvarande elektorsinstitutionen avskaffas, läser det under förevarande punkt 2) upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 6 mom. 10 riksdagsordningen icke kunna vinna riksdagens godkännande utan böra förklaras hava förfallit.»

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Sedan kammaren nu bifallit första punkten, torde herr talmannen och kammaren finna, att den andra punkten *förfallit*. Den hänför sig nämligen till den elektorsinstitution och de elektorsers valbarhetsvillkor, vilka nyss blivit avskaffade. Under sådana förhållanden kan det inte gärna ifrågakomma, att riksdagen antager en ändring i en lagbestämmelse som icke längre skall finnas. Den enda fråga, man här kunde uppkasta, är den, huruvida man icke skulle i allt fall, då Kungl. Maj:ts samtycke fordras, skriva till Kungl. Maj:t och säga, att därest Kungl. Maj:t inte godkänner det nyss antagna förslaget till grundlagsändring, ha vi det här andra att föreslå. Men då vi veta i varje fall, att Kungl. Maj:t inte kommer att göra det, har utskottet ansett det vara den enklaste vägen att, såsom i anmärkningen blivit antytt, kammaren behagade förklara, att detta förslag har på grund av beslutet i den föregående punkten förfallit, och jag ber att få därom framställa yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes proposition därpå att ifrågavarande grundlagsändringsförslag skulle förkastas; och förklarades denna proposition vara med ja besvarad.

Ang. kommunernas fria länerätt. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 79 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 9 mars 1937 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 169, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 79 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändrad lydelse av 74 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående ändrad lydelse av 66 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

4) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

5) lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm; och

6) lag angående ändrad lydelse av 69 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.

Ang. kommunernas fria lånerätt. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte för sin del antaga sex i utlåtandet införda förslag till lagar i nu ifrågasvarande ämnen.

Reservation hade avgivits av herr *Hagström*, som anförde: Rörande underställningsfri lånerätt förekommer i de uti kungl. propositionen föreslagna ändringarna av hithörande lagar följande stadgande: »Lån, som avses i detta stycke, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas.» Bestämmelsen om årliga avbetalningar torde ha tillkommit för att förhindra att avbetalningen i sin helhet uppskjutes till sista året. Då emellertid någon bestämmelse angående storleken av de årliga avbetalningarna ej gives, skulle det föreslagna stadgandet lätt kunna kringgås genom helt obetydliga amorteringar eller rent av skenamorteringar. För att förebygga detta föreslår jag, att förslaget till ändrad lydelse av 79 § mom. 2, 2:a stycket, 2:a punkten lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet, ävensom motsvarande lagrum i lagarna om ändrad lydelse av 74 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad, 66 § lagen om församlingsstyrelse, 63 § lagen om kommunalstyrelse i Stockholm och 69 § lagen om församlingsstyrelse utformas sålunda:

»Lån, som avses i detta stycke, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas med minst så stor del av lånsumman, som motsvarar det antal år lånetiden avser; dock må — — —».

Herr Hagström: Herr talman! Jag har tillåtit mig anföra reservation mot förevarande utskottsutlåtande, därför att jag ansett, att de i kungl. propositionen föreslagna lagtexterna angående kommunernas underställningsfria lånerätt i visst avseende bort få annan utformning.

Enligt de nu föreliggande lagförslagen skola alla kommuner äga en viss fri upplåningsrätt. En landskommun skall således under alla förhållanden äga rätt att utan Kungl. Maj:ts prövning upptaga lån på ett års återbetalning intill ett sammanlagt belopp, motsvarande tre kronor för varje skattekrona, å vilken kommunalskatt för löpande året erlagts. Om uttaxeringen i kommun, som omhänderhar folkskoleväsendet, understiger 10 kronor och i annan kommun 9 kronor, kan en sådan kommun underställningsfritt få upplåna ytterligare intill tre kronor för skattekrona.

Det är beträffande bestämmelserna om återbetalning av denna sistnämnda upplåning som jag tillåtit mig föreslå en viss precisering. I lagen om kommunalstyrelse på landet 79 § mom. 2, andra stycket skulle således avfattningen, i motsats mot vad Kungl. Maj:ts förslag innehåller, komma att lyda: »Lån, som avses i detta stycke, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas med minst så stor del av lånsumman, som motsvarar det antal år lånetiden avser; dock må — — —» etc.

I min reservation har jag alltså föreslagit uttrycklig bestämmelse därom, att de årliga avbetalningarna skola motsvara minst så stor del av lånet, som det antal år, lånetiden omfattar. Stadgandet om årliga avbetalningar torde ha tillkommit i syfte att förhindra, att återbetalningen av lån i sin helhet uppskjutes till sista året av lånetiden. Om emellertid någon föreskrift om avbetalningarnas storlek ej gives, kan en sådan bestämmelse lätt kringgås. Även om ett i förhållande till lånets storlek mycket ringa belopp avbetalas, så blir lagens bokstav uppfylld, men knappast dess andra. Återbetalningen av

Ang. kommunernas fria lånerätt. (Forts.)
ett lån, som upptagits på t. ex. fem år, kan sålunda nästan helt och hållet uppskjutas till sista året, och då kan för återbetalningen ett nytt lån upptagas. På detta sätt kan en skuld, som i lagen avses att återbetalas inom fem år, i realiteten skjutas på framtiden nästan hur länge som helst. En bestämmelse, som på detta sätt kan kringgås, är enligt min åsikt ägnad att skapa ringaktning för lagar och förordningar, och en sådan bestämmelse bör därför undvikas.

Nu kan det kanske invändas, att det kan inträffa särskilda omständigheter, som kunna förorsaka svårigheter för en kommun att fullgöra lika stora avbetalningar alla år. För min del tror jag emellertid inte, att några olägenheter kunna påvisas, som väga tyngre än de fördelar, vilka vinnas genom ordnade bestämda avbetalningar. Svårigheterna med återbetalningen av ett lån bruka i allmänhet inte bli mindre, om avbetalningarna i huvudsak få uppskjutas, så att nästan hela lånesumman måste inbetalas på en gång.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Reuterskiöld**: Den av den ärade reservanten berörda frågan, herr talman, har varit mycket grundligt debatterad inom utskottet, och reservanten har blivit ensam reservant. Det hindrar ju inte, att han skulle kunna ha rätt, även om jag inte anser honom ha rätt. Det, som inom utskottet framhållits, och det, som för utskottet varit avgörande, är, att utskottet ansett, att här bör frihet finnas att laga efter lägligheten. Årliga avbetalningar skola göras — det står i lagtexten — men hur stora dessa skola vara eller hur stora de minst skola vara, därom finns ingen anledning att ge några bestämmelser, utan där bör kommunen ha den frihet, som vid olika förhållanden och under olika tider och omskiiftningar kan komma i fråga. Det har också framhållits av departementschefen i hans yttrande, och departementschefen har sagt, att om mot förmodan missbruk skulle uppstå, är det tids nog att då taga itu med saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om snabbare
tillhandahållande av
kamrarnas
diskussionsprotokoll.*

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av ifrågasatta åtgärder för snabbare tillhandahållande av de stenografiska referaten från riksdagens debatter m. m.

I anledning av en inom första kammaren vid 1936 års riksdag av herr Sigfrid Hansson väckt motion (nr 296) hade kammaren i enlighet med av dess första tillfälliga utskott i utlåtande nr 2 gjord hemställan beslutit att åt fullmäktige i riksgäldskontoret uppdraga att efter samråd med kanslideputerade och kammarens kanslipersonal verkställa utredning om i vad mån ökad skyndsamt i publicerandet av kammarens protokoll skulle kunna ernås samt för kammaren framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Vidare hade andra kammaren vid nämnda riksdag i anledning av en inom kammaren av herr Björck i Kristianstad väckt motion (nr 506) och i enlighet med hemställan av dess femte tillfälliga utskott i utlåtande nr 3 beslutit att beträffande kammarens protokoll lämna fullmäktige i riksgäldskontoret enahanda uppdrag.

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)

Sedan med anledning härav fullmäktige i riksgäldskontoret för verkställande av berörda uppdrag, efter överläggning med kanslideputerade, tillsatt en kommitté samt kommittén till fullmäktige inkommit med ett den 30 januari 1937 dagtecknat betänkande i ämnet, hade fullmäktige med skrivelse den 10 februari 1937 till talmännen i riksdagens kamrar överlämnat betänkandet.

Kanslideputerade hade den 24 februari 1937 på anmodan inkommit med yttrande i ämnet till talmännen.

Sedan frågan behandlats vid ett den 12 mars 1937 hållet talmanssammanträde, vid vilket jämväl de ständiga utskottens ordförande och riksdagens kanslideputerade närvarit, hade talmännen i skrivelse samma dag, i enlighet med den mening som vid nämnda sammanträde gjort sig gällande, till konstitutionsutskottet för vederbörlig behandling överlämnat bl. a. ifrågavarande betänkande.

Efter överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och bankoutskottet hade förevarande betänkande jämte en av herr *Lindhagen* inom första kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 200, behandlats av sammansatt utskott.

I motionen I: 200 hade i första hand hemställts om avslag å förslaget om påskyndat utgivande av diskussionsprotokollen samt i andra hand, därest det förra förslaget ej bifölles, om stenografsystemets ersättande med ett system med mekanisk ljudupptagning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte såvitt anginge föreslagna ändringar i reglementariska föreskrifter för riksdagen och därmed förenade stenografkostnader avslå kommitténs förslag;

2) att riksdagen vid bifall till vad utskottet under 1) hemställt måtte uppdraga åt utskottet att överlämna till fullmäktige i riksgäldskontoret ett exemplar av förevarande utlåtande;

3) att motion I: 200 måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) och 2) hemställt.

Reservationer hade anmälts av, utom annan,

1) herr *Åkerberg*, som dock ej antytt sin mening;

2) herr *Holmbäck*, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen ville giva riksgäldsfullmäktige i uppdrag att vid början av 1938 års riksdag inkomma med förslag till försöksåtgärder i enlighet med vad i reservationen angivits för snabbare tillhandahållande av de stenografiska referaten från riksdagens debatter;

3) herrar *Gustaf Adolf Björkman* och *Lindskog*, som yrkat bifall till i kommitterades betänkande framlagda förslag.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Utskottsbehandlingen av frågan om åtgärder för snabbare tillhandahållande av de stenografiska referaten från riksdagens debatter har resulterat i, att det endast är tre ledamöter, som vilja bifalla de i kommitterades betänkande framlagda förslagen, nämligen från andra kammaren herr *Lindskog* samt från första kammaren utskottets vice ordförande, herr *Åkerberg*, och jag. Herr *Åkerberg* var icke närvarande vid justeringen, men anmälde reservation. Vad denna reservation slutligen skulle gå ut på, vet jag icke: om reservanten skulle vidhålla sitt instämmande med herr *Lindskog* och mig, eller om han slutligen endast skulle ha kommit

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.) med ett sympatiuttalande. Då herr Åkerberg inte heller nu är närvarande, är jag således den ende av utskottets ledamöter i denna kammare, som får föra de positiva åtgärdernas talan.

Kanske herr talmannen då tillåter mig att, när jag nu är förste talare, få bekänna, att jag varit med bland de kommitterade, som kommit med detta revolutionerande förslag. Då vi nyss behandlade jorddelningslagen, kommo talarna med borgensmän för sig för att visa, i vilket vederhäftigt sällskap de hade råkat och då ber jag också få säga som de. Då jag i egenskap av kanslideputerad hade uppgiften att närvara vid dessa förhandlingar i riksgäldskontorets kommitté, deltog övriga kanslideputerade, från andra kammaren, herrar Ernst Eriksson och Linnér, och från första kammaren, herr Wahlmark, och när sedan kanslideputerade yttrade sig om förslaget, så har också herr Skoglund i andra kammaren instämt till förmån för detsamma. Det är således, herr talman, i gott sällskap jag befinner mig, då jag har sådana medbrottslingar.

Jag vill då till en början såsom förste talare endast säga några korta ord med avseende på förslagets innebörd, så att kammarens ledamöter för sitt minne kunna rekapitulera innebörden i detta förslag.

Tyngdpunkterna ligger först och främst däri, att det skall vara korta inställelser — 10-minutersinställelser — varje gång för stenograferna. Sedan skall det ske snabb utskrivning av stenogrammen med överföring, efter justering av kontrollstenografer, till stenciler, varefter stencilerat exemplar omedelbart tillhandahållas dels till pressen och dels till kamrarnas kanslier. På sistnämnda plats få anförandena till tredje dagen klockan 11 f. m. vara tillgängliga för justering av ledamöterna. Det är således, herr talman, icke i ringaste mån fråga om att man skall borttaga justeringsmöjligheterna för talarna, utan för framtiden, då forskarna komma och läsa i riksdagsprotokollen, äro också riksdagsprotokollen avfattade i den av oss talare önskade och avfilade, justerade formen. Sedan föreslås visserligen, att justeringstiden för kamrarnas ledamöter i någon mån förkortas.

Vidare, herr talman, synes ju av handlingarna, att här föreligger fråga om inrättande av ett gemensamt stenografkansli för båda kamrarna med en stenografchef, och dessutom har det föreslagits särskilda avlöningsbestämmelser, av vilka framgår, att förslagets genomförande kostar åtskilligt mera än den nuvarande ordningen, och då är ju frågan, om kamrarna anse, att vinsten är sådan, att det är värt något att våga detta försök.

Nu har utskottet, som synes, avstyrkt kommitténs förslag, och utskottet har i sin motivering vänt sig särskilt emot, att de ojusterade yttrandena skulle med officiell prägel bli för allmänheten tillgängliga. Därefter har utskottet med en utförlig motivering ifrågasatt, att det nuvarande stenografsystemet skall ersättas med ett system av mekanisk ljudupptagning, kompletterat med nödigt antal stenografer. Nu ber jag, herr talman, att först få upptaga frågan om den mekaniska ljudupptagningsapparaten, kallad telediphon.

Kommitterade hade också denna fråga under synnerligen grundlig utredning. Det förelåg en skrivelse i frågan, och det var givet, att innan man gick vidare, skulle man till allvarlig prövning taga upp detta spörsmål om mekanisk ljudupptagning.

Jag vill då först som sist säga, att det är helt naturligt, att kommitterade och vi reservanter lika med utskottet antaga, att denna mekaniska ljudupptagningsapparat inom en nära framtid skall vara utexperimenterad, så vitt man kan tänka sig, att den skall kunna bli det. Men kommittén ansåg sig dock för närvarande böra avvisa tanken på mekanisk ljudupptagning. Vad var då anledningen till att kommittén icke ansåg sig böra gå med på detta projekt? Jo, det berodde bl. a. därpå, att vi i kommittén erforo, att i intet utländskt parla-

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
ment hade dylika apparater kommit till användning. Genom brevväxling med vederbörande i Norge fingo vi del av deras erfarenheter. Vi fingo då veta, att stortinget för ej länge sedan en hel månad hade prövat upptagning av förhandlingarna med denna apparat samtidigt med stenografering, men med det resultatet, att den av stortinget tillsatta kommitté, som hade till uppgift att utreda dessa förhållanden, avvisade den mekaniska ljudupptagningen. Ordförande i kommittén var stortingspresidenten Hambro. Stortinget beslöt också att icke reflektera på en omläggning i denna riktning. Samtidigt fingo vi veta, att stortingspresidenten Hambro i annat ärende varit ute i Nordamerikas Förenta Stater, varvid han inhämtat underrättelser även i denna fråga och erfarit, att den amerikanska kongressen gjort åtskilliga försök med mekanisk upptagning av anförandena, men det hade visat sig, att denna metod icke var praktiskt genomförbar. Jag vill icke återge de hårda uttalanden, som stå att läsa i skrivelser angående utfallet av försöken i det norska stortinget, utan inskränker mig till att uppge, att stortinget fattade sitt beslut efter att under en månad samtidigt med stenografisk upptagning ha prövat dessa apparater med negativt resultat.

Sedan ha vi hört oss för hos Stockholms stadsfullmäktige, och vederbörande meddelade, att apparaten visserligen prövats där, men man ville icke vara de första, som övergingo till att mera ordinärt använda sådan upptagning, utan tillsvidare ställde man sig avvaktande. Vi fingo också höra, att man i posten hade begagnat liknande apparater och att de numera torde stå på vinden.

Ja, herr talman, under dessa förhållanden är det väl förklarligt, att kommittén inriktade sig på en omläggning av systemet med stenografering i syfte att åstadkomma en snabbare publicering. Vi resonerade nämligen som så, att även om ljudupptagningsapparaten så småningom blir fullkomnad, kan det inte undvikas, att dess användning blir förenad med vissa bristfälligheter. För det första är det väl nästan ofrånkomligt, att sorl och mummel ibland måste komma med vid upptagningen. Ifall kammarledamöterna ha något att säga varandra, kunna de visserligen gå ut i sammanbindningsbanan och resonera, men jag vågar vara nog kättersk att hålla före, att vi icke kunna tvingas till absolut tystnad härinne, ty man vågar ju icke avlägsna sig ur kammaren, om man t. ex. ämnar deltaga i debatt i det närmast följande ärendet. Man kan alltså icke tänka sig, att här kommer att råda absolut tystnad. När apparaten upptager anförandena — ungefär som herrar stenografer nu — komma således även sorl och mummel med på rullarna och verka sedan störande vid utskrivningen.

Vidare ber jag få påpeka, att om ett anförande skall upptagas tydligt och fritt från ovidkommande ljud, måste talaren stå och tala direkt in i tele-diphonen. Men inträffar det då, att talaren har anledning att replikera t. ex. en bakom sittande ledamot och därvid vänder sig bort och säger: »Nej, min herre, det är så och så» etc., kommer ljudet icke att tydligt uppfattas av apparaten.

Det är också så, att herrar stenografer förklara, att de ibland måste komplettera vad som säges exempelvis om en talare fullbordar sin mening med en gest eller glömmer en eftersats; då kompletterar stenografen meningen, så att den blir fullständig.

Hur fulländad denna apparat än blir, kommer den ändå att vara behäftad med vissa brister, vilket gör att man måste resa invändningar mot införandet av densamma.

Jag vill tillägga, att i Bolinders anbud — apparaten offereras därifrån — står det talat om att det skall finnas vissa »justeringsmän», tre från vardera kammaren. De skola väl vara något slags stenografer. Men jag undrar, om

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
 man icke har anledning att hysa en viss farhåga för att en sådan apparat skulle kunna strejka. Antag, att den skulle strejka exempelvis mot slutet av riksdagen, när stora frågor äro före, låt oss säga dagen innan ledamöterna skola skiljas åt, på samma sätt som det åtskilliga gånger har hänt, att den elektriska voteringsapparaten har strejkat! Då stå vi där och ha kanske bara ett ofullständigt stenografiskt referat. Med hänsyn till denna risk blir det nödvändigt att ha en reservkår — jag skulle vilja säga en »reservbrandkår» — i aktion på fältet. Även om man övergår till mekanisk ljudupptagning, måste man därför parallellt ha ett stort antal stenografer; i varje fall erfordras det en kunnig kår, som skall redigera det å rullarna upptagna talade ordet.

Kommitterade ha således icke, herr talman, accepterat möjligheten av maskinell upptagning, utan vi stannade vid vårt revolutionerande förslag. En metod, som skulle kunna förkorta tryckningstiden med en eller ett par dagar, ansågo vi icke medföra någon större nytta. Antingen måste man bli ungefär vid det gamla eller införa något nytt, som kunde tillmötesgå kravet på omedelbar utskrivning och publicering av de stenografiska uppteckningarna av riksdagsdebatterna, medan dessa ännu ha full aktualitet eller, för att begagna Dagens Nyheters uttryck, medan anförandena ännu äro »rykande varma», då de ännu ha intresse och pressen genom den omedelbara publiceringen skulle erhålla material till en allsidigt belysande behandling av debatterna snarast möjligt efter det de ägt rum och riksdagsförhandlingarna på så sätt skulle bringas inför folkets ögon och en bättre kontakt skulle uppstå mellan folket och parlamentet, den politiska diskussionen berikas. Det är detta vi ha åsyftat, vi revolutionärer.

Nu säger utskottet, att utskottet icke tror på att en reform i föreslagen riktning skulle medföra någon större vinst. Utskottet tror icke på att det skulle uppstå någon intimare kontakt med pressen. Men skulle det visa sig, att utskottet har rätt — ja, då kan man icke från allmänhetens och pressens sida komma och säga, att det är riksdagen, som ställer sig avvisande, eller att, som det stod i en tidning, det är »de gamla gubbarna, som neka, när vi unga pressmän vilja ha något nytt». Om detta förslag skulle gå igenom, har riksdagen dock berett möjlighet för pressen att hastigt se huru riksdagen sett på en viss fråga.

Ja, herr talman, så kommer nu det stora motskålet; man är rädd för att släppa ut ojusterade anföranden. Men jag vill betona och stryka under, att här är icke fråga om att det för framtiden skall komma in ojusterade anföranden i riksdagstrycket. Det är endast fråga om att hålla ett referat tillgängligt omedelbart sedan ett anförande hållits. Vi riksdagsmän stå väl alla för vad vi säga. Men, jag upprepar det, vi vilja ha den justeringstid, som är bibehållen, då vi ju alla vilja och behöva slipa av de anföranden, som vi hålla här, så att de få gå till framtiden på värdat svenskt språk.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag ännu en gång framhålla, att vi, med bibehållande jämväl för framtiden av rätten för riksdagsmännen att på lojalt sätt justera sina anföranden, ha sökt bereda möjlighet att få referaten från riksdagens förhandlingar utskrivna på ett så tidigt stadium, att tidningspressen och för övrigt alla, som äro intresserade av att taga upp vissa frågor till debatt, omedelbart kunna få del av dem. Skulle den av oss föreslagna upptagningsmetoden varit genomförd nu, kunde man i kvällstidningarna i dag fått läsa vad som förekommit exempelvis vid förmiddagens debatt om jorddelningslagen; och det som är viktigast, i varje fall är det säkert, att det skulle kommit in i tidningarna i morgon bittida med vederhäftiga utläggningar om hur saken legat till i riksdagen. Men om referaten komma efter tre, fyra dagar — det spelar härvid ingen roll, om upptagningen skett med

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
telediphon eller ej — är aktualiteten borta, och då har svenska folket inte längre samma intresse för saken som om man fått en uppläggning möjlig omedelbart. Detta gör, att jag som demokrat — jag har alltid varit »torydemokrat»! — anser det vara en stor vinst, att vi på detta sätt göra våra förhandlingar aktuella och skänker pressen möjlighet att se hur frågorna adekvat behandlats.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att, ehuru jag kanske står ganska ensam, yrka bifall till min reservation.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Sigfrid*.

Herr Wangson, Otto: Herr talman! Jag har på en rad punkter blivit förekommen av den föregående ärade talaren. Jag kan nöja mig med att i det stora hela instämma i vad han här har yttrat, och jag skall inskränka mig till att bara på ett par punkter komplettera hans framställning.

Herr Björkman kritiserade — efter vad jag kunde förstå, på ett fullt bärande sätt — tanken på en ljudupptagning som ersättning för det nuvarande stenografsystemet. Det är en annan synpunkt på denna fråga, som jag skulle vilja göra kammarledamöterna uppmärksamma på. När man resonerar om dessa båda alternativ, tycks man på vissa håll tro, att ett riksdagsanförande är fixt och färdigt i det skick, vari det utgår från talarens mun. Jag vet inte, om vi själva anse oss för sådana vältalare, men i så fall kunde nog ett studium av de ojusterade, men av stenograferna kraftigt redigerade protokollen vara av ett visst och icke obetydligt intresse. Detta kunde kanske också utskottet ha förvissat sig om genom samtal med någon eller några av vår personal. Själv har jag låtit mig berättas, att redigeringen av ett anförande tar vida längre tid än upptagandet och utskrivningen tillsammans. Inte ens den i detta fall offererande firman inbillar sig väl, att dess maskiner hokus pokus skola kunna framtrolla väl formulerade anföranden av de ibland rätt knaggliga satsar, som intalas i dem, och den personal, som skall sköta denna uppgift — alltså att ordna med utskriften — kan knappast bestå av endast maskinskriverskor. I själva verket kan det sättas i fråga, om den inte måste bli lika stor och kvalificerad som den nuvarande stenografkåren plus maskinskriverskor, allra helst om det skulle bli fråga om omedelbar utskrift.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att omnämna en liten lustig detalj. I Tyskland har nationalsocialistiska partiet i många år haft mekanisk upptagning av alla möjliga propagandamöten, dock utan påföljande utskrift. När man nyligen skulle gripa sig an med utskrivningen, visade det sig alltför tidsödande att använda maskinskrivningsflickor. De hade svårt att uppfatta och följa med skivorna och kunde inte ens göra den enklaste, nödvändiga redigering. Man fick då tillgripa metoden att låta riksdagsstenografer, som ju numera inte ha mycket att göra i Tyskland, stenografera skivorna och sedan diktera stenogrammen till utskrift! Men nog förefaller det, som om en sådan metod skulle vara en omgång i jämförelse med den nuvarande ordningen.

Det har som en olägenhet med det snabba tillhandahållandet av de stenografiska referaten anmärkts, att det icke vore lämpligt, att de komme pressen tillhanda i ojusterat skick. Jag vågar ifrågasätta, om detta skulle vara nödvändigt. Det är väl ändå en rätt enkel sak för kammarens ledamöter att gå ut i justeringsrummet en halvtimme efter det man slutat ett anförande och se efter, hur det tar sig ut i utskrift. Utskottets farhåga för att det skulle bli för mycket spring i bänkarna verkar, tycker jag, litet grand överkänsligt. Vi sitta ju ändå mera sällan — åtminstone de flesta av oss — alldeles fastspikade vid våra bänkar dagarna i ända, utan äro tämligen rörliga av oss, och vi äro ju

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
heller inte uppe i debatten så många gånger samma dag. Detta gäller ju i normala fall även utskottsordförandena och de politiska ledarna. Om man för övrigt tycker, att det är betänkligt, att ett skrivet, men ojusterat anförande skall komma upp på pressläktaren, vad skall man då ur denna synpunkt säga om de referat, som nu komma till? De äro byggda på referenternas möjlighet att mitt under sorlet och i den dåliga akustiken uppfatta vad som säges här i kammaren. Felmöjligheterna bli ju otaliga, vilket vi också då och då se exempel på. Det var ju inte mer än någon vecka sedan en ärad kammarkamrat var tvungen att med hänvisning till det stenografiska protokollet protestera mot ett alltför uppseendeväckande felreferat, som han blivit föremål för. Hade protokollet omedelbart kommit upp till referentläktaren, är det möjligt, att han sluppit att, åtminstone utan egen förskyllan, åka runt i svenska pressen.

Det finns en passus i utskottsutlåtandet, som väckte någon undran, då jag läste det. Det är då utskottet avfärdar kommitténs synnerligen intressanta och läsvärda redogörelse för förhållandena i främmande länder med ett par ord om den obegränsade yttrandefriheten i vår riksdag i motsats till i andra parlament. Jag förstår inte, vilka parlament utskottet där haft i tankarna. Inte förefaller det mig, som om tonen här, i varje fall i denna kammare, skulle vara friare än exempelvis i England och Frankrike. Man behöver bara gå in i läsrummet och studera Times' utomordentliga referat av en frågedag i underhuset för att finna exempel på en yttrandefrihet, som vi knappast sett maken till. Och den livlighet, minst sagt, som präglar franska deputeradekammaren, skola vi i det sammanhanget inte tala om.

Inte utskottet, men väl en reservant har bragt i tvivelsmål, om det skulle gå i praktiken att realisera en anordning med omedelbar utskrivning. Jag kan då nämna, att detta på andra håll visat sig utförbart. Jag tänker därvid inte i första hand på de främmande parlamenten, utan på förhållanden i Sverige. Jag bevistade bara för några dagar sedan här i Stockholm en kongress, som varade i fem dagar med plena hela dagarna och delvis på kvällen. Man hade anställt riksdagsstenografer för protokollen, som omedelbart skrevos ut och förelågo i tryck morgonen därpå. Timme efter timme, dag efter dag gick strömmen av utskrifter från maskinskrivningsrummet till tryckeriet och gav alla kongressdeltagarna, mig själv inbegripen, ett mycket starkt intryck av en förträfflig stenografikår och ett perfekt arbetande maskineri. Det talades om att en sådan form för protokollens framställning numera ofta förekommer på privata kongresser, alltid till största belåtenhet för uppdragsgivarna. Jag tycker inte det skulle vara besvärligt att ordna en sådan sak praktiskt och effektivt också här i riksdagen. Det borde väl inte vara svårare att göra det här än på andra håll.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Björkmans reservation.

Herr Englund: Herr talman! Båda de sista ärade talarna ha anført en hel del synpunkter, i vilka jag på allt sätt instämmer. Då jag likväl djärves yttra mig, är det därför att jag föreställer mig, att det kan vara befogat, att en representant för den dagliga pressen, särskilt med hänsyn till landsortspresen, tar till orda i en diskussion som denna.

Jag vågar om detta utskottsutlåtande säga, att det i själva verket är ett beklämmande dokument i så måtto, att det utgör en utomordentlig illustration till riksdagens ovilja att reformera i saker, som den kritiskt tänkande allmänheten anser såsom fullkomligt självklara. Jag kan heller inte underlåta att tillägga, att det för riksdagens ställning i det moderna samhället och inför modernt inriktade människor skulle vara till uteslutande fördel, om riksdagen offrade något av den tillknäppthet, som den så ofta visar gentemot krav på en

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
anpassning till en mera resonlig hållning, ty det krav, som pressen eller allmänheten ställer på en något så när omedelbar kännedom om vad som förekommer i riksdagen och vid dess förhandlingar, är icke obehörigt, utan *berättigat*. Det är här icke fråga om några orimligheter, som pressen begär av riksdagen eller dess ledamöter. Tidningarna, som ha att bevaka så vitt skilda ting, ha ju tvingats att på mångahanda sätt betrakta och behandla riksdagens förhandlingar och arbete ur den generella synpunkt, som gäller för pressen, nämligen nyhetssynpunkten, och att lägga även allvarliga och djupt ingripande riksdagsförhandlingar under den synvinkeln. Jag har här givetvis ingen som helst fullmakt att tala på den stora och rikt utrustade huvudstadspressens vägnar. Men hur är det för den stora massan av tidningar ute i landet, som för kännedomen om och möjligheten att följa med riksdagsförhandlingarna äro hänvisade till T. T.-referaten och huvudstadspressen? Jo, på grundval av en mångårig erfarenhet vill jag säga, att det är nästan komplett omöjligt för dem att hålla sig fullt à jour med vad som försiggår i riksdagen. Kungl. propositioner, motioner och annat riksdagstryck, som man till äventyrs prenumererar på, får man ett par tre dagar efter det de äro utdelade här i kammaren, och man har därför ingen möjlighet att aktuellt följa med. Samma ställning intar vilken prenumerant som helst på riksdagstrycket.

Vad sedan angår debatterna, som äro det för överläggningen viktigaste, så har ju ingen människa, som är politiskt intresserad, någon annan möjlighet än att lita på pressen. Och Stockholmspressens referat av riksdagsförhandlingarna äro, min herrar, på grund av riksdagens egen inställning till dessa saker, ganska kortfattade. Ty om riksdagen ginge pressen till mötes, är jag övertygad — och däri har sammansatta utskottet fel — att pressen skulle komma att visa riksdagsförhandlingarna litet större uppmärksamhet. Vad ha människor, som syssla med politiken aktivt inom pressen eller på annat sätt, för nöje eller gagn av att de, fjorton dagar efter det att en debatt som denna har ägt rum, få det justerade och tryckta protokollet, när det finnes alla tekniska möjligheter till att det kan vara färdigställt i ett presentabelt skick om några timmar? Den siste ärade talaren gav ett exempel från en kongress, som han nyss bevistat. Jag skulle kunna giva flera sådana exempel på kongresser, som jag har bevistat, och då det är möjligt för partier och enskilda sammanslutningar att låta färdigställa stenografiska protokoll dagen efter förhandlingarna, så måste det vara möjligt för den svenska riksdagen. Och några skäl däremot av något verkligt värde, några argument som hålla, har utskottet icke presterat. Det säger här, att det inte är övertygat om riktigheten av det antagandet, att pressen skulle komma att ägna större uppmärksamhet åt riksdagens förhandlingar, om en reform av riksdagsprotokollen ägde rum. Ja, man kunde ju göra den frågan: Vad är det för skäl, som skulle övertyga utskottet om det? Såvitt jag vet ha i de utredningar, som verkställts om denna sak, presterats ungefär alla argument i den vägen, som kunna presteras. Och om de inte ha lyckats övertyga utskottet, hur skall man då lyckas att övertyga utskottet?

Och så tillägges det från utskottets sida, att »någon större vinning synes ej vara att förvänta av förslagets genomförande». Ja, vilken vinning är det utskottet tänker på? Den vinning, som här står i förgrunden, är att — såsom herr Björkman i sitt anförande med rätta påpekade — man skulle kunna hålla kontakten ständigt levande mellan riksdagens förhandlingar och den allmänna opinionen. Där klickar det och brister många gånger.

Ett argument, som också har anförts i utskottsutlåtandet, är att man skulle utlämna ojusterade yttranden till allmänheten — då väl närmast till pressen. Ja, det skola kammarens ledamöter inte vara så förskräckligt rädda för. På

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Förts.) Tidningarnas telegrambyrå, på tidningsredaktioner i allmänhet ha de mäniskor, som syssla med de politiska sakerna, så pass gott omdöme och insikt, att någon större skada därav icke skulle uppkomma.

Sedan, herr talman, är jag nödsakad att under några minuter gå in på frågan om den mekaniska ljudupptagningen, och om den skulle jag vilja säga, att den argumentering, som här presteras, är, såvitt jag förstår, något av det mest verklighetsfrämmande, som gärna i en sådan sak som denna kan presteras. Såsom chef för en tidning med rätt många medarbetare och ett stort material, som varje dag skall bearbetas, har jag en viss insikt i dessa saker, och jag trotsar till och med representanterna för den firma, som har förlätt utskottet att skriva så, som det gör om telediphone-apparaternas möjligheter, att kunna övertyga, att det skulle vara någonting, som man kunde reflektera på att använda i en offentlig församling. Herr Björkman var inne på alldeles rätt spår, då han förordnade, att störande biljud och mycket annat skulle göra vinsten av en anordning med sådana apparater mycket illusorisk. Dessa apparater äro förträffliga i och för sig, det är inte tu tal om den saken, men, mina herrar, vad de förutsätta för sin praktiska brukbarhet, där de nu användas, i regel ute på landsortstidningarnas redaktioner, det är, att den människa, som använder dem, har träning i att tala eller diktera in saker och ting. Där det ej finnes en något så när stor säkerhet att i fortlöpande tal få fram vad man vill, där den vanan inte föreligger, där när man alls icke önskat resultat. Där om har jag en mångårig erfarenhet, när det gäller denna apparat liksom diktafoner i allmänhet, och jag tror, att varenda tidningsman, som praktiskt prövat dylika apparater, står på min sida i denna sak. Om vi skulle inmontera sådana apparater vid våra platser och vid talarstolen, så måste vi betänka, att dessa apparater, i varje fall för närvarande, ju äro av det slag, att de äro ytterligt känsliga för varje biljud, och för att man skall kunna skriva ut fattbart och ledigt vad som har talats in i en sådan där apparat, så förutsättes det inte bara, att den, som talar, har förmåga av en något så när flytande framställning, utan det fordras ävenledes, att den, som här skall göra uppteckningen, har speciella förutsättningar. Herr Wangsons kritik på den punkten — jag skall inte fördjupa mig vidare däri — är alldeles riktig. Utskottets argument, att man genom sådana här tekniska anordningar skulle kunna göra besparingar med hänsyn till stenografkåren o. s. v., tror jag sålunda är ytterligt verklighetsfrämmande.

För övrigt vill det synas, som om utskottet genom framförandet av detta argument om dessa mekaniska hjälpapparater liksom velat komma ifrån hela spörsmålet eller det, som är det centrala, och det är frågan om ett snabbare färdigställande av kamrarnas protokoll för offentligt bruk, för pressen och den politiskt intresserade allmänheten. Jag antar, att jag inte säger för mycket å den parts vägnar, som i slutet av utskottets utlåtande på några rader får en förfärligt nådig gest, när utskottet längst ned på sid. 6 säger, att »utskottet anser sig till sist i anledning av kommitténs uttalande om riksdagens förhållande till pressen böra framhålla möjligheten av att representanter för Tidningarnas telegrambyrå, då så önskas, erhålla tillträde direkt till kamrarnas plenisar för att bättre än från läktarna kunna uppfatta anföranden under kammardebatter». Ja, det är gott och väl, och det vore ju i och för sig givetvis en användbar metod, att T. T:s man på läktaren flyttade ned här i kammaren för att bättre kunna följa med förhandlingarna och åhöra dem, men vad beträffar den tilltänkta artigheten, som det sammansatta utskottet — konstitutions- och bankoutskotten i förening — här erbjuder, går också den på sidan av saken, ty vad man har velat komma fram till, det har varit en verkligt rationell anordning, som möjliggjorde, att de stenografiska protokoll-

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)

len över kammarförhandlingarna bleve tillgängliga snabbast möjligt. Om det vore så, att tryckeritekniken och sätteritekniken vore så utvecklade, att det med hänsyn därtill skulle behövas ökade kostnader eller ökat arbete, då skulle jag inte säga någonting om invändningarna, men då man vet, att så inte är fallet, utan att tvärtom alla möjligheter stå till buds, hur pass vidsträckta man än vill ha dem, så finner jag det mycket egendomligt, att man här från utskottets sida inte har kunnat komma fram till ett positivare resultat, och jag förmodar, att om det nu inte inom särskilt pressen, till vars talesman jag här velat göra mig, finnes en sådan verkligt inrotad känsla av att det i sådana här saker är nästan omöjligt att få riksdagen att ändra på sin konservativa inställning, så skulle det mera allmänt än vad som skett kritiserats vad som här har presterats av olika obotfärdigas förhinder i motstånd mot den reform, som måste anses vara befogad.

Jag vill, herr talman, ansluta mig till den av herrar Björkman och Lindskog avgivna reservationen.

I herr Englund's yttrande instämde herr *Ström*, *Fredrik* och herr *Sten*.

Herr von Heland: Herr talman! Jag instämmer i stort sett med de tre föregående talarna. Även jag vill sålunda ansluta mig till dem, som anse, att riksdagsreferaten borde offentliggöras väsentligt snabbare än vad nu är fallet. Detta är, som föregående ärade talare påpekade, av stor betydelse för den politiska orienteringen genom tidningspressen, ty det är väl av vikt för pressens skribenter att så snabbt som möjligt få läsa vad som verkligen sagts i riksdagen, inte i sammandrag, utan i fullständiga debattreferat. Det är givetvis lätt gjort att med utgångspunkt från ett oriktigt återgivet yttrande eller från endast ett par lösryckta meningar snedvrیدا den politiska debatten och framställa en talares yttrande väsentligt olika mot vad som är innebörden i anförandet.

Det finns visserligen fanatiska politiska tidningar, som inte skulle fästa sig vid, om de hade fullständiga protokoll tillgängliga, utan som ändå skulle använda sig av möjligheten att göra utplock av vissa satsar i ett anförande för att på så sätt komma åt en misshaglig politisk motståndare, men det finns också tidningar, som sträva efter att lämna sakliga referat.

Man borde enligt min uppfattning mycket väl kunna utlämna de stenografiska referaten omedelbart efter utskrift, ty riksdagens stenografer äro synnerligen skickliga, och de avlämna protokoll, som i alla avseenden måste anses i högsta grad tillfredsställande för riksdagens ledamöter. Talarnas justering av anförandena borde sålunda egentligen vara överflödiga, och jag ifrågasätter, huruvida det verkligen kan anses tillbörligt att, som ofta sker, stenografernas referat fullständigt omskrivas av talarna. Att talarna trots detta lämnas tillfälle till snabb justering, torde väl dock vara lämpligt. Det synes mig emellertid vara bevis på stor frigjordhet, när en riksdagsledamot understöder tidningspressens misstolkning av riksdagskamraters anföranden, som ej ändrats vid justeringen, samtidigt som han kanske själv är känd för att tillhöra den grupp av riksdagsmän, som omsorgsfullt ändra sina anföranden vid justeringen.

Häri instämde herr *Olsson*, *Oscar*.

Herr Wahlmark: Herr talman! Jag hade tänkt försöka undvika att komma med upprepanden i denna debatt, men om jag misslyckas i den avsikten, är det därför, att jag anser önskvärt att understryka och komplettera vissa synpunkter.

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)

Jag vill då till en början poängtera, att kommittén har, såsom också det sammansatta utskottet framhållit, lagt den större vikten vid ett tidigt tillhandahållande av kammarledamöternas yttranden och den mindre vid ett påskyndande av protokollens tryckning. Kommittén har kommit till den ståndpunkten efter att strikt ha följt det program för utredningen, som motionärerna skisserat, nämligen att upptaga till skärskådande var punkt för sig, som de praktiskt uppställde sig. Den första av dessa punkter var den om stenogrammens utskrivning, den andra gällde yttrandenas justering och den tredje frågan om tryckningen av protokollen. Alla dessa tre frågor gripa emellertid så in i varandra, att det inte går att lösa en av dessa utan att man också sökte få lösning på de båda andra i den tur och ordning, vari de förekomma.

Mot det sammansatta utskottet vågar jag också framhålla, att kravet på ett snabbare tillhandahållande för pressen av kammarledamöternas yttranden är synnerligen aktuellt. Tid efter annan har detta krav framställts — som framgår av kommitténs utlåtande — framför allt då det gällt yttranden i viktigare frågor, och ett tillmötesgående av detta krav har också ansetts vara av mycket stor betydelse för allmänheten, d. v. s. den allmänhet, som intresserar sig för vad som försiggår i riksdagen, och denna allmänhet är säkerligen numera rätt stor. Och det går inte i längden, ha vi ansett, att negligera detta krav.

Jag vill också framhålla, att pressens hållning till denna fråga, så som den framträder i dessa dagar, bestyrker mitt påstående. Utskottet har visserligen inte helt kunnat övertygas om pressens intresse för ett snabbare tillhandahållande av yttrandena. Men den lilla reservation, som ligger i understrykandet av ordet *helt*, tyder ändå på ett litet framsteg — naturligtvis tillika med de reservationer, som framkommit inom utskottet.

Ingen inom kommittén har bestritt det för övrigt självklara i, att pressreferenterna i det stora flertalet debatter inom riksdagen knappast komma att, även vid ett genomförande av den föreslagna reformen, ägna större intresse åt dessa än hittills. Men det förekommer ändå vissa frågor i riksdagen, då intresset även hos pressen står på högspänn. Kammarens ledamöter kunna med en blick på pressläktaren, om också inte i dag, få klart för sig, när den ena eller andra situationen föreligger. Jag har också klart för mig att, även med den föreslagna nya anordningen för ett snabbare tillhandahållande av yttrandena till pressen, Stockholmstidningarna måhända icke äro så intresserade som antalet närvarande representanter kunde föranleda en att tro. Men, som det tidigare har sagts, finnes det ett mycket stort antal tidningar i landsorten, som ha ett utomordentligt starkt intresse av att snabbt få del av vad som blivit sagt vid ett visst tillfälle. Och denna landsortspress har ju icke möjlighet att från pressläktaren, på samma sätt som Stockholmspressen, följa förhandlingarna. Alla landsortstidningar ha ju inte heller den förmånen, att deras huvudredaktörer sitta som ledamöter av kamrarna och därigenom erhålla aktuella meddelanden. Denna press' förmedlare, Tidningarnas telegrambyrå, blir genom den föreslagna nyordningen på ett helt annat sätt än nu i stånd att överbringa riksdagsreferat till dessa tidningar.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid utskottets principiella betänkligheter mot förslaget om att ojusterade yttranden göras tillgängliga för pressen. Men var och en av kammarens ledamöter, även de som bara en kort tid tillhört kammaren, torde väl något dra på munnen inför den fara för kamrarnas arbete, som utskottet konstruerar, av att ledamöterna skulle för någon stund lämna plenisalen för att genomläsa ett sitt anförande. Det förekommer ju redan nu, att kammarledamöterna justera sina yttranden under pågående plenum — i kammaren eller ute i justeringsrummet.

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)

Jag skall inte heller beröra kostnadsökningen, men jag vill framhålla, att den givetvis måste vara självklar. En sak vill jag också stryka under i vad herr Björkman framhöll — den borde få vara uppenbar för alla — och det är, att skall en reform här ske, så får man inte gå varliga fram. Med en halvmesyr vinnnes ingenting. Då kan man i stället låta det vara som det är.

Och därmed kommer jag med några ord in på vad som också redan tidigare har anförts såväl av herr Björkman som av herr Wangson om den mekaniska ljudupptagning, som här har ifrågasatts.

Såsom ledamot av den s. k. stenografkommittén har jag haft tillfälle att närmare undersöka, huru denna apparat skulle komma att verka, och närmast med stöd av de erfarenheter, som vunnits, särskilt i Norge, där apparaten prövats, har också jag kommit att intaga den ståndpunkten, att denna fråga mycket väl kunde avföras från dagordningen. Om man har betänkligheter mot att låta pressen taga del av ojusterade anföranden, som äro stenografiskt upptecknade, så måste betänkligheterna bli ännu större, när det gäller att utlämna anföranden, som äro utskrivna efter mekanisk upptagning. Möjligheterna till missuppfattning av vad en talare sagt äro naturligtvis betydligt större för en maskinskriverska, som skall utskrive ett referat via en kanske otydlig mekanisk upptagning av debatten, än för en skicklig stenograf, som själv är närvarande, då anförandet hålles. Att tekniken på det här området ännu inte är fulländad, medger ju för övrigt även utskottet, och om nu en så relativt enkel anordning som voteringsapparaten här kan klicka, hur mycket lättare skall det inte kunna ske med ett invecklat mikrofonsystem? Och skulle apparaten klicka, så är det väl ändå inte meningen, att debatten skall repeteras!

Nu är det ju visserligen tänkt, att en eventuell maskinupptagning skulle kompletteras med stenografer. Det är alldeles tydligt, att dessa måste, liksom stenograferna göra nu, skriva hela tiden, ty de kunna inte på förhand veta, när maskinen klickar eller när en del av ett anförande blir otydligt. Därför måste också antalet stenografer — som inte bara skola stå »i reserv», såsom utskottet skriver — vara tillräckligt stort, särskilt om det är meningen att åstadkomma en snabb publicering av protokollien. De måste nämligen kunna, mellan inställelserna i kamrarna, hinna fylla ut de luckor, som måste uppstå vid en mekanisk upptagning, rätta maskinskriverskornas hörfel etc. och, vilket inte är det minst viktiga, fylla ut ofullständiga satser och i övrigt justera anförandet, så att utskriften blir sådan, att det är begripligt — märk väl, begripligt — vad en talare sagt. Det är nämligen ett misstag att tro, att alla anföranden, som hållas i denna församling, äro så väl formulerade, att meningen framgår, om anförandena skrivas ut precis som de hållits. I Norge kom man också till det resultatet, att »det var alldeles nödvändigt, att stenograferna redigerade om anförandena, så att dessa kunde framstå i någorlunda godtagbart skick», såsom vederbörande där skriver. Och det lär förhålla sig så, att skillnaden mellan talspråk och skriftspråk är större i svenskan, enligt vad språkexperterna säga, än i norskan.

Det är att lägga märke till, att maskinen naturligtvis tar upp alla upprepningar, direkta felsägningar etc., såsom här tidigare har framhållits, medan vid den nuvarande ordningen justeringar i detta avseende kunna ske redan vid det stenografiska upptagandet.

Att ett system med mekanisk upptagning måste kompletteras med stenografiering, därom äro väl alla ense. Inte ens representanterna för de apparater, som här ifrågasatts, våga tänka sig en anordning utan biträde av vad de kalla »justerare». Och att antalet stenografer inte får tagas till för lågt, och att dessa måste vara högt kvalificerade, det framgår av vad jag här tidigare har

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.) utvecklat. Det är då alldeles ofrånkomligt, att kostnaderna bli högre, än vad Bolinders räkna med. Det är också att observera, att *en* vaktmästare per kammare inte torde räcka till för skötseln av apparaten, liksom att antalet stenografer måste vara större, än vad man räknat med. Jag vill också framhålla, att antalet maskinskriverskor — även dessa högt kvalificerade — måste vara jämförelsevis stort vid mekanisk upptagning, om man vill ernå en snabb utskrivning av anförandena, eftersom utskrivningen från diktafonrullar tar längre tid än maskinskrivning vid direkt diktamen.

Jag håller därför för troligt, att kostnaderna vid ett telediphonsystem, kombinerat med stenografer, maskinskriverskor och vaktmästare till erforderligt antal, inte skulle understiga kostnaderna för ett system med enbart stenografering. Och därtill komme ju också, att detta system ur effektivitetssynpunkt skulle vara underlägset det, som kommitterade föreslagit.

Med vad jag sålunda anført är det självklart, att jag inte har anledning att närmare ingå på vad utskottet i övrigt anført och föreslagit beträffande den nuvarande organisationen, varför jag slutar med att yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Björkman och Lindskog, som ansluter sig till det utlåtande, som kommitterade ha kommit med.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Sedan nu ett par kommittéledamöter och några representanter för pressen och ytterligare någon talare ha haft ordet, skall jag be att få på det sammansatta utskottets vägnar säga några ord.

Här har en talare vänt sig mot konstitutionsutskottet. Det är lika mycket fråga om bankoutskottet, och av bankoutskottets representanter har icke ens någon reserverat sig utom vice ordföranden, som avgivit en blank reservation och som i stort sett var mycket angelägen om det här mekaniska upptagnings-sättet, och för vars skull vi ha skrivit som vi ha gjort beträffande riksgäldsfullmäktiges uppdrag att följa utvecklingen. Däremot finnes det reservanter från konstitutionsutskottet. Men det är blott en formell sida av saken.

Det första jag skulle vilja säga i själva saken, herr talman, är, att när kommittéledamöterna karakterisera sitt förslag såsom »revolutionerande», är det ett överord, som inte riktigt karakteriserar förslaget. »Revolutionerande», det verkar på de flesta människor, som om det vore något alldeles nytt och omvälvande och stridigt mot allt annat. Men det är i verkligheten blott fråga om ett förbättrat stenografsystem, d. v. s. enligt kommitténs mening förbättrat.

För det andra vill jag framhålla, att när man talar om pressen och dess inställning, finnes i kommitténs eget utlåtande på sid. 10 ett yttrande av Publicistklubbens representant, redaktör Lindberger, vilket ändå kanske borde beaktas. Det står där, att herr Lindberger har yttrat, att »pressen kunde visserligen icke ägna alltför stort utrymme åt riksdagsdebatterna, då det oerhört rikliga nyhetsmaterial, som numera stode tidningarna till buds, *nödvändiggjorde en långt gående sovring* av detta material». Hur man skall kunna förena detta med hoppet att få ett in extenso-referat av allas yttranden, har jag mycket svårt att förstå. Det blir inga in extenso-referat, herr talman, utan det blir fortfarande sammandrag efter sovring i stor utsträckning. Vidare tillägger redaktör Lindberger: »Likväl vore det av värde att för en saklig *efterdiskussion* få tillgång till de tryckta riksdagsreferaten, medan intresset ännu vore levande. — —». — En talare sade här, att han ville instämma med Dagens Nyheter, som hade sagt, att man borde få referatet, medan det vore »rykande varmt». Jag ifrågasätter, huruvida inte Dagens Nyheter har instämt med honom — jag vill minnas att jag hörde uttrycket inom utskottet. — Det är visst möjligt, att referaten, om de publicerades ett dygn efter debat-

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
ten, kunde tagas i betraktande av pressen, men utskottet tror inte att så kommer att ske.

Sedan har det sagts, att Stockholmspressen kan ju reda sig, men hur är det med landsortspressen? Ja, den får, såvitt jag vet, sina referat genom Tidningarnas telegrambyrå, och jag kan inte tänka mig, att landsortspressen hädanefter mer än hittills kan komma att hålla någon representant här uppe på referentläktaren, åtminstone inte i regel eller normalt, utan den kommer fortfarande att anlita Tidningarnas telegrambyrå. Tro herrarna då verkligen, att T. T. kommer att skicka ut detta stora material av yttranden utan sovring? Jag tror, att det är en övertro. Nej, vill man taga allt det, som här är föreslaget, då måste man först ställa frågan: Vinner man någonting med detta? Det är sagt, att man med detta skulle vinna någonting, men utskottet har den bestämda övertygelsen, att man vinner rakt ingenting. Pressen har inte det intresse för riksdagen och kommer inte att ha det, att den vill trycka av de särskilda yttrandena. Vad den vill ha, ju fortare dess hellre, det är de sammanfattande protokollen med de yttranden, som där finnas, i det sammanhang, vari de stå, men inte dessa isolerade yttranden vart för sig. Dem kunna de, herr talman, få redan nu, om de i viktigare fall vilja få veta vad som verkligen är sagt. Man kan gå till talaren och få hans manuskript, om han har något. Det är ju inte alltid fallet, såsom väl är! Och i andra fall kan man vända sig till honom och få en auktorisering att få taga reda på vad stenogrammet verkligen säger, och det vägras, såvitt jag vet, inte alls. Men det gör man inte annat än då det verkligen behöves eller det, enligt pressreferentens egen mening, anses vara behövt. Och vi komma aldrig ifrån, att hans omdöme blir avgörande, vad vi än göra rörande publiceringen av våra yttranden. Det är så och det förblir så.

Nu har det sammansatta utskottet strukit under, i motsats till kommittén, att *just protokollens påskyndande* är ett verkligt intresse, och vi ha också visat, att det kan ske inom ramen av vad som nu gäller. Huruvida yttrandena skola justeras eller inte, innan de komma ut till allmänheten, därom kan man ha delade meningar, men jag vill bara säga det, att när justeringen här i Sverige har blivit ett så väsentligt moment, när det gäller uppfattningen av vad som verkligen är sagt, så skulle kungörandet av ojusterade yttranden genom riksdagens kanslier få en auktoritativ prägel, och sedan vore det alldeles likgiltigt, hur man justerade: så och så stod det i det första referatet, och därmed vore det auktoritativt!

Jag skulle ingenting ha emot att man ginge längre, publicerade de ojusterade yttrandena och helt toge bort justeringen. Men, herr talman, hur går det då? Jo, då blir det referenterna, stenograferna, som justera våra yttranden. Vi ha ju hört här, att vi i många fall tala så rysligt illa, att det är rent obegripligt. Då gör stenografen det begripligt, det är han, som efteråt skriver, vad vi borde ha sagt. Jag föredrar, herr talman, att få justera det själv. Har han inte begripit vad jag har sagt — och det kan inträffa i synnerhet när han inte har någon administrativ erfarenhet eller känner till de tekniska uttryck, som äro vanliga och gängse i det parlamentariska livet — då kan referatet bli fullständigt vansinnigt, under det att det i andra fall är utomordentligt väl gjort, när han verkligen har administrativ erfarenhet. Men i ett fall sådant som t. ex. beträffande en talare — jag tänker på en av mina företrädare i statsrättsprofessuren i Uppsala för många år sedan — om vilken det sades i riksdagen, att han bara talade i bisatser, då är det ganska naturligt, att man måste göra en justering.

Här sade också en talare, att stenograferna kunna skriva ut, vad den mekaniska apparaten inte kan återge, nämligen gesterna. Herr talman, är detta

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.) riktigt? Jag har ännu aldrig sett ett referat, som innehållit gester. Jag vill vidare säga, att inte ens en sådan liten gest som att man stryker under ett ord kommer med i det stenografiska referatet. Det kan mycket väl hända, att en talare säger, att det och det *skall* inte sägas, det *bör* sägas. I referatet finns då ingen tonvikt angiven på vare sig »skall» eller »bör». Ändrar man det, kan det sägas: »Det där är en otillbörlig justering.» Nej, det är bara en i skriftspråket begagnad form för att ange vad det talade ordet verkligen innehöll, utan att man kan få det återgivet i stenogrammet. Men det får man inte heller med säkerhet vid ett mekaniskt upptagningsystem. Både vid stenografering och mekanisk upptagning måste man i de fall, där talaren inte kan uttrycka sig, där han inte kan tala i både huvudsatser och bisatser eller där han inte kan tala så som det erfordras för att kunna i skrift stå till evärdeliga tider, ha en ledare för kansliet, som sätter en viss form på anförandet; men just därför att han gör det, bör också talaren själv efter utskottets uppfattning ha möjlighet att justera.

Nu säger man: Varför kan inte talaren springa ut och justera anförandet en halvtimme efteråt eller så? Ja, herr talman, nog springa vi i kamrarna både ut och in, men jag har sällan sett, att de ledamöter av kammaren, som äro engagerade i en debatt och måste vakta på vad en annan talare skall säga, avlägsna sig härifrån. Hur många gånger har det inte inträffat, att jag inte ens fått en kopp te på förmiddagen, därför att jag har fått sitta här och höra, vad talarna kunnat ha att säga i en debatt, där jag skall föra utskottets talan. Det kan draga långt, långt ut på tiden. Ånej, skulle talarna springa ut och justera under tiden, vad de ha sagt en halvtimme tidigare, då tror jag, att den, som bleve allra ledsnast, vore herr talmannen, och det på kammarens vägnar. Det *går* inte, att alla de, som vilja justera, vad de ha sagt, bryta debatten på det sättet. Göra de det under en nästföljande debatt, går det för sig, men inom redan en halvtimme efter det anförandet hållits går det inte. De andra kunna ju gå ut och in men de ha intet att justera!

Jag tror, att man får lov att se de verkliga förhållandena en smula på nära håll.

Vad sedan beträffar frågan om en omorganisation av stenografkåren, så få herrarna inte förbise, att kommitterade själva ha strukit under, att för en sådan måste finnas andra lokaler för stenograferna än nu, lokaler i största närhet till plenisalarna; eljest får man ej den konstanta förbindelse, som är nödvändig. Frågan beror därför också av *riksdagshusets ombyggnad*.

Man har också sagt, att om man skulle föra in sådana här mekaniska upptagningsanordningar, skulle ledningarna bli lika långa som mellan Stockholm och Malmö. Ja, det är mycket möjligt, men den frågan tror jag inte vi behöva gå in på nu, bara därför att de föregående talarna ha målat en viss potential på väggen, emedan det roat dem. De tyckas ha gått ut från att utskottet föreslagit, att *nu* skall det mekaniska systemet införas. Det har inte skett. Vi ha bara skrivit, att utvecklingen har hunnit så långt, att vi kunna *inom en snar framtid* motse, att apparaterna bli så fulländade, att man kan acceptera dem. Då säga kommitterade: »Nej, det där har det sammansatta utskottet om bakfoten, ty vi ha skrivit både till Norge och dit och dit om saken och fått annat besked». Men se, vi i det sammansatta utskottet vi ha provat systemet själva. Vi ha haft apparaten uppe i utskottet inmonterad, och där på talmansbordet ligger referatet över första delen av utskottets förhandlingar. Vi fingo efter en mycket kort stund in början, och sedan kom fortsättningen efter hand. I det förslag, som föreligger från Bolinders men som vi inte alls ha rekommenderat, är också angivet, hur lång tid utskriften tog. Där kan man se, hur snabbt ett sådant referat utföres. Apparaten var

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
ställd i rummet innanför utskottets sessionsrum, och under lunchpaus demonstrerades apparaten där för utskottet. Vi blevo inte störda ett spår under upptagningen. Vi ha sett, hur det gick till, och vi ha kommit till den personliga uppfattningen av systemet, att vi säga: »Det är visserligen inte fulländat, vi kunna inte acceptera det nu, vi kunna inte förorda det nu, men i valet mellan en omläggning av det stenografiska systemet till en kostnad av den höjd och art, som här är ifrågasatt, eller ett avvaktande för att se, om inte detta andra system skall kunna bli utexperimenterat på ett sådant sätt, att man kan lita till det, förorda vi detta.»

Nu finnes möjligheten — och detta har varit tanken — att vi skulle montera in en sådan där upptagningsapparat dels på talarplatsen — bara den plats, som verkligen är en talarplats, förstås — dels vid varje bänk, d. v. s. en apparat för två platser. Mekanismen är sådan, att endast det upptagningsrör, som finnes där talaren står, kommer i funktion, varigenom yttre ljud och biljud och sådant försvinna. Ty, herr talman, ännu har jag inte — och jag har ju rätt länge tillhört riksdagen — funnit, att just på den plats, där en talare står medan han talar, hans kamrater inom kammaren äro nog ohövlige att föra högljudda samspråk. Man går i så fall gärna ett litet stycke därifrån, och då begriper jag inte, hur den där apparaten skall kunna påverkas av dem, som tala i en annan ända av salen, där rören äro avstängda. Jag tror, att man får fästa avseende vid dessa förhållanden, innan man alldeles utdömer systemet.

Härtill kommer, att det sammansatta utskottet tydligt sagt ifrån, att det alls inte gäller att avskaffa vad man här kallar stenograferna, utan man måste alltid komplettera denna mekaniska upptagning med en levande personal, som då i stället för talaren — eller på sätt som nu sker genom stenograferna — justerar sådana yttranden, som behöva en ändrad form.

Att *protokollens* utgivning är det viktigaste, tror jag man kan vara ense om. Jag skulle emellertid, herr talman, vilja säga, att det kanske inte alltid är så förfärligt viktigt, att protokollen komma tidigt fram. Jag vet åtminstone, att på landsbygden finns det en mängd personer, som äro intresserade av riksdagens förhandlingar, men de ha ännu inte kommit in i vad herr Lindhagen kallar tidens jäkt, utan de läsa med stort nöje under jultiden och andra mörkare delar av året riksdagens protokoll på lediga stunder. Då äro dessa inte alldeles färska, utan de äro rätt så gamla, och det kan till och med vara protokoll från ett par år tillbaka, men dessa personer följa troget och träget med, och de veta vad som är sagt i riksdagen. Jag tror, att detta också visar, att protokollen ha sin betydelse, men att man inte bör överdriva vikten av deras snabba kungörande. Det hindrar dock inte alls, att jag är fullständigt med om att man bör kungöra protokollen så snabbt och så väl som möjligt. Och *detta är redan nu möjligt*, blott *kanslideputerade* vilja.

Kommer jag sedan till frågan om kostnaderna, så får jag säga, att de kostnader, som här föreslås, om vi skulle gå in för experimentet med en omläggning av stenografsystemet, äro tämligen avskräckande, i synnerhet om man *inte tror på att det får någon emot kostnaden svarande effekt*. De kostnader, som äro förenade med den mekaniska upptagningen, när den en gång kan komma — ganska snart, hoppas jag, och det gör också utskottets vice ordförande, herr Åkerberg från bankoutskottet; ja, han hoppas, att det skall ske mycket fortare än jag — dem få vi resonera om vid den tid *då frågan därom blir aktuell*. Då få vi taga upp alla de spörsmål, som här berörts, och då få vi se vad det kan ligga för reson i de invändningar mot systemet, som gjorts. Men att nu måla upp en massa faror av ett system, som inte är fullt färdigt och

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
som vi inte föreslå till införande nu, förefaller mig ändå att vara vad jag kallar de obotfärdigas förhinder — den sortens förhinder förekommer inte alls på utskottsmajoritetens sida, utan hos opponenterna i dag.

Då nu pressen — ja, herr talman, jag skall inte använda det uttryck, jag hade tänkt fälla, det är litet oparlamentariskt — är mindre hövlig i munnen mot riksdagen och talar om dess sätt att förhålla snabba referat och att inte vilja reformera sig själv, så får det ändå ses mot bakgrunden av allt vad pressen föreslår visst inte är guldkorn eller det bästa eller riktigaste. Vi få väl ha vårt omdöme kvar, huruvida det ligger någonting i kritiken eller huruvida denna kritik så att säga är till för rolighetens skull. Det är den många gånger.

Nu har en reservant föreslagit, att vi nästkommande år skulle företaga prov i kammaren. Den möjligheten står ju öppen. Jag tvivlar på att man kan fatta något beslut därom vid denna riksdag, men det kan naturligtvis väckas en motion vid nästa riksdag. Ett sådant prov kan göras — det kan vara nyttigt att göra det — men jag skall bara erinra om att när frågan om införande av öppen omröstning en gång var uppe, så prövades i andra kammaren experimentvis olika sätt för denna öppna omröstnings verkställande. Där prövade man då bl. a. det sättet, att de, som röstade ja, gingo ut genom den ena dörren, och de, som röstade nej, gingo ut genom den andra dörren, och jag erinrar mig mycket livligt, hur en kvinnlig ledamot av andra kammaren stoltserade över att hon gått genom båda dörrarna! Det var ett experiment, som egentligen inte visade någonting annat än att experimentet var misslyckat. Man tog ju inte heller det där systemet med dörrarna utan en anordning, som icke experimenterats alls, och vi ha ju varit rätt nöjda med den, med undantag för den där tavlan här till höger för voteringsmarkeringen, som har strejkat några gånger och som vi inte äro så värst belättna med. Men hur som helst, ett experiment kan ske, och jag vill inte alls föregripa kamrarnas beslut i denna fråga men hemställer, att denna reservation för närvarande — ifall herr talmannen överhuvud taget anser sig kunna ställa proposition på den, vilket jag inte vet — inte må föranleda någon åtgärd, då vi under den korta tid, som återstår av riksdagen, knappast kunna ha intresse för att göra några experiment mitt i det koncentrerade arbete, som nu äger rum. Experimenten kan man göra nästa riksdag, om så behövs, och då kan också frågan åter väckas.

Med vad jag här har anfört har jag velat betona, att det sammansatta utskottet icke på minsta vis ställer sig avvisande mot ett snabbare kungörande av *protokollen*. Utskottet ställer sig inte heller avvisande mot tanken på att man möjligen skulle kunna *publicera yttrandena tidigare* och att justeringen skulle kunna ske tidigare, men utskottet menar, att med hänsyn till de kostnader, som äro förenade med den omorganisation, som nu är föreslagen, och med den ringa utsikt som finnes till att denna organisation skall bli bestående, är det inte skäl att gå in för dessa ändringar nu, utan det är bättre att se tiden an. För att visa allvaret i detta har utskottet också gjort den hemställan, som innefattas i punkten 2, nämligen att riksdagen skulle uppdraga åt utskottet att vid bifall till vad utskottet hemställt under punkt 1 — nämligen avslag på kommittéförslaget — överlämna utskottets betänkande till riksgäldsfullmäktige. Det står också i detta betänkande klart uttalat, att riksgäldsfullmäktige kunna och böra följa utvecklingen på det tekniska området för att, när så finnes lämpligen kunna ske, taga det initiativ till bankoutskottet, som är behöfligt. Därmed ha vi sökt säkerställa, att det inte bara blir ett slag i luften, utan att man verkligen går från ord till handling, i den stund detta blir möjligt. Och jag hemställer, herr talman, att vi till den stunden uppskjuta

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
kritiken av det mekaniska upptagnings sättet, som hittills inte kommitterade själva ha provat, utan endast bedömt efter hörsägner.

Jag ber att få yrka bifall till det sammansatta utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Johan Johansson, Leffler, Strömberg, Källman, Anton Pettersson, Tjällgren* och *Egnell*.

Enär herr statsrådet *Möller* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 300, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.; samt

nr 302, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.

Fortsattes överläggningen angående sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtande nr 1.

Herr **Bergman**: Herr talman! I en tid som vår, som utmärker sig genom sina tekniska framsteg i allt större fulländning och allt raskare tempo, verkar det, tycker jag, litet osympatiskt att intaga en helt och hållet negativ ställning till en sådan rationaliserings- och effektiviseringsåtgärd, som här är ifrågasatt. Å andra sidan kan man ju mycket väl förstå, om kammaren, dels av de kostnadsskäl som den siste ärade talaren anförde, dels därför att saken är så ny och oprövad och man inte ännu hunnit penetrera den riktigt, inte precis är beredd att utan vidare acceptera det förslag, som framställts av kommittén. Jag tycker därför, att det bästa man skulle kunna göra i denna situation vore att ansluta sig till den reservation, som är framställd i det sammansatta konstitutions- och bankoutskottet av herr Holmbäck, som yrkar, »att riksdagen ville giva riksgäldsfullmäktige i uppdrag att vid början av 1938 års riksdag inkomma med förslag till försöksåtgärder för snabbare tillhandahållande av de stenografiska referaten från riksdagens debatter». Detta kan ordnas utan alltför stora kostnader. Det är ju här inte fråga om någon stor och dyrbar apparat för ljudupptagning utan en del andra åtgärder, som det kunde vara skäl att proba. Då man ser, med vilken snabbhet och i stort sett också med vilken korrekthet parlamentens förhandlingar offentliggöras i Frankrike, England och på andra håll, kan man inte komma ifrån, att vi äro inte så litet efterblivna här i Sverige. Något bör göras, och då man nu, som sagt, och som av debatten framgår, på flera håll inte är beredd att införa någon definitiv nyordning omedelbart, tycker jag, att detta är den av situationen indicerade naturligaste utvägen.

Jag yrkar alltså bifall till herr Holmbäcks reservation.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Med den motion, jag väckte i fjol, och det instämmande, jag nyss gjorde i herr Björkmans anförande, har jag redan tillkännagivit min ståndpunkt i frågan. För mig är det ganska uppenbart, att det är av behovet påkallat, att åtgärder vidtagas för att framskaffa ett snabbare referat av riksdagens förhandlingar. När jag väckte min motion, gjorde jag det inte alls, i varje fall icke uteslutande i min egenskap av tidningsman. Initiativet togs i lika hög grad av omtanke om riksdagsmän-

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll.
(Forts.)

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
nens eget intresse av en reform på detta område. Jag tror, att trots allt vad som har anförts i motsatt riktning, är detta intresse obestridligt.

Jag skall bara be, herr talman, att med några få ord få polemisera mot det föreliggande utskottsutlåtandet. Där göres bland annat gällande, att genom att man skulle utlämna ojusterade yttranden från kamrarnas kanslier, skulle dessa, i trots av att justering icke ägt rum, likväl få en i viss mån officiell prägel och för den stora allmänheten komma att framstå som fullt officiella. Vad utskottet yttrat i slutet av sitt utlåtande, där det hänvisar till att det möjligen kunde vara lämpligt att bereda representanter för Tidningarnas telegrambyrå tillfälle att få tillträde till kamrarnas plenisalar för att bättre uppfatta och referera anförandena under kammardebatterna, ger mig anledning att fråga, om inte också ett sådant arrangemang kunde medföra, att referaten finge karaktär av att vara i viss mån officiella. Jag tror, att skillnaden kommer att bli mycket minimal i verkligheten, och i allmänhetens ögon tror jag att den kommer att bli obefintlig.

Att åtskilliga av kamrarnas ledamöter motse en sådan reform med en viss ängslan, förstär jag mycket väl. Alla ha ju inte förmåga att uttrycka sig så formfulländat, att ett stenografiskt referat utan vidare är presentabelt. Ingen av kammarens ledamöter skulle i det fallet kunna löpa större risk än jag själv, ty jag har alltid haft en stark känsla, när jag har konfronterats med de stenografiska referaten av de improviserade anföranden, som jag hållit, av att det är ganska olustigt att på det viset ställas inför vad man förut har uttalat. Men trots detta tycker jag, att andra synpunkter böra få företräde i detta avseende. Det personliga får inte vara avgörande, och jag tror, att det finns stora intressen, som böra tillgodoses här. Jag menar, att man skulle underlätta den offentliga politiska debatten, och man skulle också kunna åstadkomma en bättre information i kamrarna själva rörande de förhandlingar, som föras här.

Herr Reuterskiöld har åberopat ett uttalande av en representant för Publicistklubben. Jag vill för min del erinra om att en representant för Tidningarnas telegrambyrå har varit mycket angelägen om att understryka önskvärdheten av en reform som den här ifrågasatta. Det är redaktör Linde, och hans yttrande återges också i kommitténs betänkande på sidan 11. Han säger där, att särskilt ur kontrollsynpunkt vore det av stort värde att snabbt få tillgång till det utskrivna debattreferatet, även om detta icke hunnit justeras av vederbörande talare. Och herr Lindberger, som herr Reuterskiöld har åberopat, har ju för sin del understrukit önskvärdheten av att få utskriften av de stenografiska debattreferaten för att möjliggöra en mera givande behandling av materialet än de kortfattade och kanske ofta missvisande referaten, som sändas ut genom Tidningarnas telegrambyrå.

På tal om Tidningarnas telegrambyrå och utskottets tanke, att man skulle bereda representanter för denna institution tillträde till kamrarna i och för att underlätta referatet, vill jag bara erinra därom, att ett sådant arrangemang såvitt jag förstår förutsätter, att man också vidtar ganska vidlyftiga lokalanordningar med tanke på Tidningarnas telegrambyrås utskrivnings- och dupliceringsarbete. Man kan säkerligen inte åstadkomma något till det bättre för referenterna, om man inbjuder dem hit till kamrarnas plenisalar, men de sedan skola tvingas springa flera trappor upp för att verkställa sitt utskrivningsarbete. Nej, man får nog taga i betraktande, att det behöves rätt vidlyftiga arrangemang. Huruvida utskottet har tänkt på den saken vet jag inte; det framgår i varje fall inte av utskottets yttrande.

Jag har naturligtvis ingenting emot att man inriktar sig på att få till stånd en mekanisk anordning sådan som har skildrats i utskottsutlåtandet, men av

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
allt att döma är ju den saken ännu inte så långt avancerad, att man kan motse en reform inom en nära framtid, och då borde det väl ändå vara lämpligt, att man åtminstone gjorde ett försök med en reform sådan som den utredningskommittén föreslagit. Det är inte minst därför som jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Björkman avgivna reservationen.

I herr Sigfrid Hanssons yttrande instämde herrar *Schlyter* och *Sjödahl*.

Herr Lindhagen: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Min motion har ju på alla punkter bifallits av utskottet, och jag kan således inte vara annat än nöjd med resultatet. Emellertid skall jag be att få göra ett par korta erinringar vid sidan om utskottets framställning.

Alla här äro ju ense om att man har ingenting emot att tiden för protokol- lens utgivande rimligt påskyndas, och alla tyckas också vara eniga — ja kanske inte alla, men åtminstone herr Björkman var enig med oss om att det inte fick ifrågakomma, att protokollet publicerades ojusterade. Det kan såle- des inte komma i fråga.

Vad är det då, man skall vinna? Jo, vinsten skulle bli, att det skapades till- gång till icke justerade protokoll, så att man kunde få läsa, vad alla talare sagt. Då skulle pressen bli så förtjust. Jag har efterlyst, vilka viktiga riks- intressen och personliga intressen, som ligga bakom en sådan apparat. Den skulle också föranleda en betydande ökning av tryckningskostnaderna.

Vad den mekaniska anordningen beträffar, sade ju herr Sigfrid Hansson nyss, att man inte kan vara beredd att taga apparaten nu, därför att den kan- ske inte är fullt utexperimenterad. Men då skulle vi provisoriskt lägga oss till med en så stor kostnad som denna för att kunna få det utsökta nöjet att ställa icke justerade protokoll till pressens förfogande och fägnad men knapp- past till dess båtnad, publicerade av den på ett oriktigt sätt, som de bli. Är det värt den kostnaden? Är det ett framsteg, vare sig för pressen eller för några andra?

Pressen har ju också vitsordat, att den inte har rum för mer än den nu kan publicera om riksdagsdebatterna. Vad skulle den då göra med dessa stora, vidlyftiga ramsor? Pressen själv skulle få anställa extra referenter, som skulle sitta och läsa igenom alla våra ojusterade yttranden in extenso och draga ut kontentan därav. Blir resultatet då bättre? Nej, inte alls. Det blir likadant som förut, ty pressen har i alla fall inte tid att vänta ens på de där ojusterade yttrandena. Dessutom blir det, som sagt, en ökad kostnad för staten, om det ojusterade protokollet skall tryckas och justeringen sedan göras i form av ändringar i korrekturet.

Saken är nog den att partipressen kan vara nöjd med den ordning vi ha, och den även *bör börja med att reformera sig själv*. Partipressen är ju bunden av en institution som kallas partiet, den måste vara partipress, och därav följer att allt som återgives i pressen är färgat av partiets åsikter om andra partiets män och deras verksamhet. Allt vad de egna göra blir utförligt refererat — d. v. s. om man har utrymme, vilket man ju sällan har, men för dem finns det alltid något rum. De andra glömmas bort, såvida de ej äro statsråd med mera dylikt. Även om man varit huvudtalare och anfört viktiga skäl för en sak, så kan man riskera att icke ens bli omnämnd bland talarna i det motsatta partiets press. Det är icke ovanligt.

Pressen har ju till ekonomisk uppgift dessutom att skaffa sig prenumeranter. Då måste den vara pikant, så att de skikt av läsekretsen, som icke äro intresse- rade för allvarliga saker — annat än mord m. m. dylikt förstås — få litet skojig och underhållande läsning. Därför ha kåsörerna anställts, som icke

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
ha några förutsättningar att bedöma våra hjärtan och njurar utan skola skriva skojigt om oss. Och tillhöra de då ett annat parti passa de på att på det allra näpnaste, jag skulle vilja säga kriminella sätt, åsidosätta tryckfrihetsförordningens varning för illvilliga och vrånga framställningar till allmänhetens förledande. Ferdinand Lasalle sade, att han icke kunde tänka sig någon större förbrytelse än att sålunda fördumma ett folk. Rösiö skrev också i sin *Revolt*, att pressen alltid kommer efter; först när nya tankar kämpat igenom sin blodskamp, samt förnämiteder och auktoriteter börjat buga sig för dem, kommer pressen, men först då. Den kommer, säger Rösiö, alltid efter.

Partipressen är ingen banbrytare för de nya idéerna på det sätt man skulle vilja. Det är även mot dess intressen, dess förmåga och dess möjligheter överhuvud taget att av de ojusterade långa ramsorna dra ut mera än de redan göra. Jag är mycket betänksam mot att ge dem ytterligare möjligheter att leta ut överord för att komma före konkurrenterna och hoppa över huvudsaker hos ett motståndarpartis talare. Jag tycker därför det är bra, att det står så litet i tidningarna om förhandlingarna här.

Jag försökte för övrigt nyss att begagna talarstolen till höger om talmannen för att det inte skulle bli så stor ansträngning att referera mig och man inte skulle glömma bort det väsentliga i mitt anförande, men då fick jag höra att den talarstolen numera — när skedde det? — var avskaffad, och jag fick stå igen vid den gamla brädan och skylta.

Herr talman, jag tycker således, att herr Reuterskiöld har talat som en gud i dag.

Herr Englund: Det är i själva verket ganska rörande att höra herrar Lindhagen och Reuterskiöld uppträda som väktare över pressens sanna intresse i föreliggande sak. Jag skall icke ingå på någon polemik mot herr Lindhagen. Under en tidigare debatt vid årets riksdag hade jag tillfälle att säga honom en del saker rörande synpunkter på pressen liknande dem han nu framför.

Jag vill bara säga såväl herr Lindhagen som herr Reuterskiöld, att det väl aldrig från pressens sida har ifrågasatts, att ett snabbare tillhandahållande av referat av kamrarnas debatter skulle medföra att dessa offentliggjordes in extenso. Jag antar att mina ärade kolleger på pressläktaren instämma med mig och skulle be Gud bevara oss för att få sådana fruktansvärda saker på tidningsredaktionerna. Herrar Lindhagen och Reuterskiöld talade i detta sammanhang om pressen på ett sätt, som jag tror denna har anledning att undanbe sig. Det har icke varit tal om något annat än pressens intresse av att få en snabb och tillräckligt klar uppfattning om kamrarnas överläggningar, vilket pressen ju icke får genom de nuvarande referaten. Jag tänker därvid särskilt på pressen ute i landsorten. Hur litet genomtänkt det sammansatta utskottets utlåtande i själva verket är, när det gäller förhållandena inom publiciteten, framgick tydligt av herr Reuterskiölds uttalande, att landsortstidningarna väl då finge sända hit stora skaror av referenter för att bearbeta materialet. Detta har ingen som helst relevans för pressens intressen i denna sak, lika litet som det förut berörda, av herr Reuterskiöld anförda citatet av ett uttalande av Publicistklubbens förutvarande vice ordförande, redaktör Lindberger. Denne hade med rätta understrukt hur nyhetsmaterialet trängs i tidningarna och vilken koncentration som därigenom blir nödvändig. Detta är precis, herr talman, vad jag framhöll. Pressen måste betrakta även riksdagsarbetet och riksdagsförhandlingarna ur denna synpunkt och behandla dem därefter, men förutsättningen för en korrekt behandling av det politiska arbetet och det politiska nyhetsmaterialet är att man har det utförligt i sin hand och kan bearbeta det på det sätt man med hänsyn till skilda omständigheter finner

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)
nödvändigt, men ingalunda, för att tillfredsställa herr Lindhagen med in extenso-referat av hans anföranden.

Om den mekaniska ljudupptagningen vill jag säga, att den som i likhet med mig har mångårig erfarenhet från en tidningsredaktion av hur det går till att ta upp och repetera en mekanisk ljudupptagning, antingen med den moderna apparat som utskottet talar om eller efter ett något äldre system, känner sig inte ett dugg imponerad av herr Reuterskiölds lilla skildring av hur förfärligt fint och bra och trevligt det gick till vid sammansatta utskottets lilla provupptagning. Mot detta, herr talman, sätter jag en tämligen vidsträckt erfarenhet från hela tidningsmannavärlden, innebärande att det för att få en riktig ljudupptagning krävs en rätt stor vana hos den som skall tala in textmaterialet. Detta är ostridigt. Emot denna erfarenhet, som nog de flesta tidningsmän kunna intyga vara riktig, väger det ganska litet vad herr Reuterskiöld anförde om en provupptagning hos utskottet.

Nu är det visserligen icke på minsta sätt aktuellt att införa dessa apparater, vadan det kunde vara rätt onödigt att diskutera den saken, men eftersom utskottet, för att slippa undan den stora reformen, på visst sätt har argumenterat som om ett införande av en mekanisk ljudupptagning i en snar framtid vore tänkbart, har det varit nödvändigt att syssla med spørsmålet.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till herr Björkmans reservation.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste ärade talaren måtte ha missuppfattat vad jag anförde, eller också har han trots att min intelligens är mindre än den till äventyrs är. Jag har aldrig trott eller avsett, att pressen skulle införa några in extenso-referat. Om den gjorde det, må det vara hänt, ty då bleve åtminstone alla talare och alla åsikter rättvist behandlade. Men det är ju omöjligt. Men just därför att tidningarna skulle få referaten i deras helhet och ännu mer än det är möjligt på basis av vad referenterna höra från läktaren kunna behandla yttrandena ur partisympunkter, blir det så mycket farligare för dem som skola misshandlas. Därför är jag jämförelsevis nöjd med de korta referaten; de bli icke så kumulativt tvivelaktiga som med det andra systemet.

Herr Strömberg: Jag skall icke motsäga de skäl som herr Englund i egenkap av tidningsman åberopade för sin uppfattning, men jag skulle vilja erinra om vad utskottets ordförande redan har framhållit, nämligen att herr Åkerberg, som ju också är chef för en ganska betydande tidning, har en alldeles motsatt erfarenhet. Han har efter proven i utskottet med denna ljudapparat kommit till den uppfattningen, att riksdagen bör vila på hanen och icke nu gå in för en vidlyftig stenograforganisation, som skulle förrycka och omöjliggöra en utveckling efter andra linjer. Herr Åkerberg, som tidigare var mycket angelägen om att en ändring skulle ske, böjde sig för detta resultat och uttalade i likhet med utskottet, att med den snabba utveckling som de tekniska hjälpmedlen i våra dagar undergå, kan man inom en ganska nära framtid räkna med att de bli så fulländade, att de bli något för riksdagen att reflektera på.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas 2:o), av herr *Björkman, Gustaf Adolf*, att kammaren skulle godkänna den av honom och herr *Lindskog* vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bergman*, att kammaren skulle bifalla herr *Holmbäcks* vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Om snabbare tillhandahållande av kamrarnas diskussionsprotokoll. (Forts.)

Herr Björkman, Gustaf Adolf, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta konstitutions- och bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Gustaf Adolf Björkmans yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av fri flyttning från Boden för vissa där tjänstgörande militära befattningshavare m. fl.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln framlagda förslag rörande avveckling av skeppsgossekåren i Marstrand;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående stat för skeppsgosseskolan m. m.;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till reparation av ångpannorna å pansarskeppet Oscar II;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om täckande av vissa å fonden för förslag till statsverket bokförda förskott till försvarsväsendet m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt arvdestillägg till vissa rullföringsbiträden;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av vissa anslagsmedel för utredning rörande nya fartygstyper;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av viss haverikostnad;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av vissa kronan tillkommande fordringar hos flaggkorpralen J. L. Gunnesson och marinintendenten av 1:a graden R. H. Berg;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående tillfällig och provisorisk löneförbättring för viss personal vid sjöförsvaret;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tullverket för budgetåret 1937/1938; samt

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i 1927 års malmavtal mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunaavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående reparations- och moderniseringsarbeten inom riksbankens fastighet vid Drottninggatan i Göteborg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för förädlings- och försöksledare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. *Om pensions- rätt för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt.*

I en till riksdagen avlåten, den 5 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 258, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande departementschefen i propositionen förordade grunder, utfärda bestämmelser i fråga om delaktighet i statens pensionsanstalt för förädlings- och försöksledare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr förste vice talmannen: Det kan nog sättas i fråga, herr talman, huruvida utskottet har spillt någon större tankeverksamhet på detta utlåtande. I sak har utskottet följt departementschefen, och någon tanke vid sidan om dennes har utskottet inte låtit komma sig till last. Men eftersom bankoutskottet ju består av gäva karlar, har det i alla fall velat visa att det gör så, och det synes också i formuleringen. Departementschefen säger på grund av vissa skäl, att han inte anser »att tillräckliga skäl av principiell art vara för handen för avvisande av den gjorda framställningen». När utskottet skall omsätta samma tankegång säger det, att det »icke funnit de principiella betänkligheter, som av de i ärendet hörda myndigheterna anförts mot beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt för här ifrågavarande befattningshavare, vara av den art, att det föreliggande förslaget med hänsyn härtill bör avisas». Det är tre myndigheter som ha yttrat sig: lantbruksstyrelsen, statens pensionsanstalt och statskontoret. Det är inte utan att man får den föreställningen, när man läser utskottets betänkande, att i dessa tre myndigheter måtte sitta några svagsinta herrar, som ha svårt att förstå, vad som är av principiell art. Och eftersom jag är en av dessa menlösa tycker jag, att det är ganska skönt, nu då jag står här mitt ibland utskottets ärade ledamöter, att förnimma, att jag liksom är på jämställd fot med dem.

Det är naturligtvis inte rimligt att begära, att bankoutskottet skall känna till statens pensionsanstalt invändigt, om jag så får säga. Men när man nu vill skicka dit en del nya män, så skadar det kanhända inte, att man gör klart för sig vad det är för slags sällskap man skickar dem till.

Vid sidan av en del smärre är det åtminstone tre stora grupper, som man träffar på inom statens pensionsanstalt. Först och allra främst fylls den av folk som äro knutna till den allmänna folkundervisningen, således folk- och småskollärare, lärare vid kommunala anstalter och vid skyddshem; man kanske också dit kan räkna lärare vid dövstumskolor. En annan stor grupp omfattar sådana som sysselsätta sig med fattiga och sjuka, invalider, barn och äldre. Det är sjuksköterskor och husmödrar av olika slag, och kanske dit också kan hänföras provinsialläkare och barnmorskor. Nära dessa står den tredje stora gruppen som ägnar sig åt social hjälpverksamhet i allmänhet, således fattigvårds- och barnavårdsfunktionärer av olika slag.

Detta är sålunda det stora klientelet, och det är inte svårt att förstå vad som

Om pensionsrätt för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. (Forts.)

ger färg åt dessa människor. I varje fall kan man om deras huvudmän säga, att de åtminstone inte tänka förtjäna pengar på sina klienter.

Men vid sidan av dessa grupper, vilkas karaktär jag förmodar kammaren nu har ganska klar för sig, finner man också en del befattningshavare som äro knutna till jordbruket, skogshanteringen och till bergsbruket. De tillhöra ofta, om jag så får säga, förklädda statsanstalter. Till denna grupp äro således anslutna personalen vid Sveriges utsädesförening, Svenska mosskultur-föreningen, Svenska betes- och vallföreningen, de svenska smörprovningarna och en del andra sådana. Det är till denna grupp som man nu vill hänföra Weibullsholms växtförädlingsanstalt, och det är på denna punkt som jag har att säga en del saker. Bankoutskottet finner inga hinder föreliggande med hänsyn till den stora betydelse ur det allmännas synpunkt, som denna anstalt har, och staten har ju erkänt denna betydelse genom att under många år lämna ett ganska rundligt tilltaget statsbidrag.

Jag är litet fundersam över vad bankoutskottet kan mena, när det i detta sammanhang talar om att något har betydelse ur det allmännas synpunkt. Ty detta är ju den stora pelaren, som skall bära upp förslaget. Vad innebär det således, att något har betydelse ur det allmännas synpunkt? Uddeholmsverken t. ex. ha säkerligen en oerhörd betydelse ur det allmännas synpunkt, inte bara därigenom att de ge arbete åt en mängd armar utan även på många andra sätt, men jag tror ändå inte, att bankoutskottet skulle vilja komma till riksdagen och föreslå, att Uddeholmsverkens högre tjänstemän skulle intagas i statens pensionsanstalt. Svenska mossföreningen och Svenska betes- och vallföreningen ha säkerligen tillhoppa inte på långt när den betydelse som Uddeholmsverken ha, men ändå förekomma deras tjänstemän i statens pensionsanstalt, och det har inte varit någon, som klagat på den saken. Vad kan då detta bero på? Ja, det är ganska svårt att säga det i all korthet, men jag tror att det spelar en viss roll, att Uddeholmsverken ge samhället sin samhällsnytta mot kontanter, men såväl Svenska mossföreningen som Svenska betes- och vallföreningen ha så liten egen nytta av sina intentioner, att de säkerligen inte skulle kunna göra någonting, därest de inte fingo statsbidrag. De ge staten sina idéer, på villkor att staten förverkligar dem, och detta sker huvudsakligast genom statsbidrag. Eftersom staten nu har gått med på överenskomsten, om jag så får säga, ger staten en liten ersättning bl. a. på så sätt, att staten omhändertager tjänstemännen i statens egen pensionsanstalt. Jag kan ju inom parentes säga, att den omständigheten att staten en gång kom sig för att pensionera icke statliga befattningshavare berodde säkerligen egentligen därpå, att staten kände sig halvt om halvt som huvudman för sådana personer, som hade sin verksamhet förlagd till verkligt samhällsnyttiga ting, men där man i alla fall ansåg, att staten själv inte behövde övertaga verksamheten i fråga.

Detta är den bakgrund, som jag tror är nödvändig, för att man överhuvud taget skall kunna förstå den ställning, som Weibullsholms växtförädlingsanstalt intar. Ty om vi med detta resonemang som bakgrund övergå till denna anstalt, så märka vi genast, att vi möta något främmande. Denna anstalt liknar ingenting av vad vi hittills sett. Den sysselsätter sig naturligtvis inte med den allmänna folkundervisningen. Den har heller ingenting att göra med den vanliga sociala hjälpverksamheten, och den liknar inte någon av de andra verksamheter, som jag här omnämnt. Weibullsholms växtförädlingsanstalt är helt enkelt ett aktiebolag, ett merkantilt företag med annex, skulle jag vilja säga, och på denna anstalt passar precis, vad lantbruksstyrelsen sagt i sitt yttrande, nämligen att den faller alldeles utanför ramen för vad som annars

Om pensionsrätt för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. (Forts.)

är betecknande för statens pensionsanstalt. Jag kan inte förstå, att bankoutskottet, som inte gillar något av myndigheternas uppfattning, inte sagt ifrån, varför utskottet inte kan dela denna.

Nu säger man kanske, att Weibullsholms växtförädlingsanstalt har ju statsbidrag, och statsbidrag brukar vara början till en mera bestående vänskap mellan en privat anstalt och staten. Ja, Weibullsholms växtförädlingsanstalt har statsbidrag, men att statsbidrag utgår är inte tillräckligt skäl, varför staten också skall övertaga pensioneringen av tjänstemännen. Statsbidragen börja bli allt flera och allt mera differentierade såväl i fråga om ändamål som i fråga om natur, men ser man på statsbidragen från statens pensionsanstalts synpunkt, kan man dela upp dem i två grupper. Å ena sidan ha vi sådana statsbidrag, som utgå till en verksamhet, som egentligen är statens och som staten i grund och botten själv borde övertaga. Jag tänker här t. ex. på Svenska smörprovningarna, som jag hört sägas så småningom kommer att bli en statsanstalt. Statsbidrag av denna art utgå således till en verksamhet, som egentligen är en statens angelägenhet, fastän man funnit det lämpligt att låta den ombesörjas av andra. Å andra sidan ha vi sådana statsbidrag, som utgå till en verksamhet, som egentligen inte är någon allmän angelägenhet i huvudsak, men som ändå av en eller annan anledning ansetts böra få understöd av staten, därför att den är av en viss betydelse och därför att den kan behöva det. Som en allmän regel bör man väl ändå fastslå, att det är endast beträffande den första gruppen, som staten bör träda hjälpsamt till vid pensioneringen av tjänstemännen.

Jag har också lagt märke till herr Weibulls skrivelser i denna sak, och de ha inte varit så bagatellartade. Av handlingarna framgår nämligen, att han tryckt sina inlagor, och han har naturligtvis inte gjort detta, för att de skola ligga i en kartong nere i Landskrona, utan de ha väl skickats ut, och det skulle inte förvåna mig, om medlemmar av denna kammare, — kanske rent av ledamöter av bankoutskottet — varit i tillfälle att taga del av dessa inlagor. Herr Weibull gör gällande, att Weibullsholms växtförädlingsanstalt är av ungefär samma beskaffenhet som utsädesföreningen nere i Svalöv. Jag måste då säga, att detta är verkligen ett ordentligt misstag. Utsädesföreningen nere i Svalöv är ingenting annat än en statsanstalt. Det är en förening för sig, som står alldeles fri och som har en styrelse som är till största delen kungavalld. Men Weibullsholms växtförädlingsanstalt har den karaktären, att såväl förädlingsverksamheten som exploateringen av resultatet av denna förädlingsverksamhet omhänderhaves av en och samma organisation, nämligen bolaget självt. Det är visserligen så, som det säges, att genom en del formella ting, genom att de båda verksamhetsgrenarna få var sin egen bokföring o. s. v., kan man ge växtförädlingsanstalten sken av att stå alldeles fri från bolaget. Men något som man inte kan taga bort är den realiteten, att de personer, som man nu hembjuder till staten att övertaga pensioneringen för, utgöra i själva verket grundvalen för de vinster, som bolaget eventuellt gör. Jag måste därför säga, att om kammarens ledamöter tänka över raden av de befattningshavare, som finnas knutna till statens pensionsanstalt, skola de finna, att det finns ingen likhet mellan dessa och befattningshavarna vid Weibullsholm. De äro inte barn av samma ras, så att säga. Detta hindrar givetvis inte, att riksdagen gör som den vill i fråga om pensioneringen, men då jag på sätt och vis är satt att se efter, att ingen vanbördning i onödan kommer in i statens pensionsanstalt, har jag inför kammaren velat framlägga, hur det verkligen förhåller sig.

Jag vill sammanfatta med att anse, att tjänstemännen vid Weibullsholms

Om pensionsrätt för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. (Forts.)

växtförädlingsanstalt böra pensioneras någon annanstans, där de bättre höra hemma, och inte i statens pensionsanstalt, där de uppenbarligen inte äro på något som helst sätt berättigade att träda in. Nu förstår jag mycket väl, att jag står här som en ropandes röst — jag höll på att säga i öknen, men det tar jag tillbaka. Jag tycker emellertid ändå, att vad riksdagen än skall göra, skall den göra fullt medvetet, och för att se i vilken grad första kammaren är medveten om vad som i detta fall kan vara rätt eller inte rätt, kommer jag, herr talman, att begära votering men yrkar naturligtvis först och främst avslag på utskottets hemställan.

Herr Lindley: Jag måste säga, herr talman, att jag är inte beredd att svara på allt, vad herr förste vice talmannen här framförde. Dessutom är jag ju inte någon auktoritet på detta område.

Jag förvånar mig dock över att herr förste vice talmannen, när den kungl. propositionen lades fram här i riksdagen, kunde låta den gå till utskottet utan att väcka någon motion om ändring i densamma. Inom utskottet ha vi ju nu inte haft någon anledning att gå djupare in på Kungl. Maj:ts proposition i annan mån än att vi sett efter, hur saken ligger till. Vi ha då kommit till den uppfattningen, att det här är fråga om en anstalt, som kan betraktas såsom stående mycket nära våra andra vetenskapliga institutioner. Nu säger herr förste vice talmannen, att så är inte fallet, men i Kungl. Maj:ts proposition framhålles ju, att Weibullsholms växtförädlingsanstalt tjänar ett så allmännyttigt ändamål, att man för den skull bör ge anstaltens tjänstemän rättighet att ansluta sig till statens pensionsanstalt. Märk väl att de skola själva betala avgifterna till pensionskassan, så det är inte fråga om att staten skall övertaga och betala ut pensioner till dessa personer, förrän de genom sina egna avgifter gjort sig kvalificerade att få pension. Det är detta, som vi särskilt fäst oss vid inom utskottet. Nu är det ju visserligen sant, som herr förste vice talmannen här anförde, att statsbidrag inte alltid kunna åberopas som motivering för att staten också bör träda hjälpare till beträffande pensioneringen, men herr förste vice talmannen har ju själv, under den tid då han var statsråd, för riksdagen lagt fram propositioner med yrkande om pensioner till lärare och andra vid icke statliga skolor. Det var gång efter annan sådana framställningar gjordes, vilka medförde, att staten direkt fått övertaga pensioneringen av dessa personer. Bankoutskottet har därför i detta fall inte kunnat göra annat än bifalla Kungl. Maj:ts förslag, vilket jag anser vara fullt rättvist.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det hade naturligtvis varit mycket tacknämligt, om jag hade uppmärksammat propositionen, redan när den kom, men det är nu en gång så här i världen, att man hinner inte med allt, och detta hann jag således inte med.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om pensionsrätt för vissa befattningshavare vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt. (Forts.)

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 41.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstodo från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning i vissa fall för pension enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 338, hade herrar *Lövgren* och *Hage* hemställt, att riksdagen ville bevilja förre fortifikationsförmannen *Albert Emanuel Morath* i Hedens by, Överluleå socken, en pension till det belopp, som brukade tillämpas i dylika fall.

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion II: 338 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Paulsen*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 338, måtte medgiva, att förre fortifikationsarbetsförmannen *Albert Emanuel Morath* finge från och med den 1 januari 1937 under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 504 kronor;

2) av herr *Berling*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)

Herr **Berling**: Herr talman! Utskottet avstyrker motionen under hänvisning till de konsekvenser, som ett bifall till densamma skulle innebära. Av utskottets utlåtande framgår emellertid, att riksdagen tidigare i tvenne fall bifallit framställningar liknande den, som nu föreligger till behandling. Detta skedde år 1935, då på utskottets förslag pension beviljades förre banarbetaren P. A. Eriksson, som hade slutat sin anställning i statens tjänst vid 49 års ålder. I följd förekom en liknande framställning. Det gällde då fortifikationsarbetsförmannen Z. V. Sundström, som likaledes slutat sin tjänst vid 49 års ålder. Denna gång hade emellertid utskottet avstyrkt motionen. Vid riksdagens behandling av ärendet stannade kamrarna i olika beslut. Denna kammare, som då var fåtaligt samlad, följde med knapp majoritet utskottet, under det att medkammaren biföll en reservation, som gick ut på bifall till motionen. Vid den gemensamma votering, som sedermera följde, hade emellertid första kammaren ändrat mening och följde andra kammaren med 73 röster mot 55, varför reservationen bifölls. Riksdagen har således åren 1935 och 1936 bifallit framställningar av precis samma natur som den nu föreliggande. Den enda skillnaden är, att den person, som det nu gäller, inte avgått från sin tjänst förrän vid en ålder av 54 $\frac{1}{2}$ år, varför man med fog kan säga, att den nu föreliggande motionen är ännu starkare motiverad än de tidigare. Ett avslag nu skulle ovillkorligen te sig en smula underligt, i all synnerhet som de här refererade tre fallen röra personer från samma trakt och de således få förutsättas ha god kännedom om dessa frågors behandling här i riksdagen. Vad som ansågs vara rätt 1935 och 1936, bör väl även anses vara rätt och skäligt år 1937.

Jag kan så till sist nämna, att vid beslutets fattande inom utskottet avgåvos 10 röster för bifall till utskottets föreliggande framställning och 6 för bifall till motionen. Om alla dessa sex hade varit närvarande vid justeringen, hade det antagligen blivit en manstarkare reservation, än vad som nu är fallet.

Med vad jag nu anför, herr talman, har jag velat motivera min anslutning till den av herr Paulsen avgivna reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Häri instämde herr *Ström*, *Torsten*, och herr *Berg*, *Robert*.

Herr **Lindley**: Herr talman! Jag är mycket tacksam för herr Berlings mod att reservera sig, ty om han inte hade gjort det, hade jag säkerligen inte haft någon möjlighet att upptaga frågan, utan den hade som alla andra frågor, där det inte finns någon reservant i denna kammare, här fått passera utan vidare. Då hade det väl inträffat i detta fall liksom i de andra fall, som herr Berling refererade, att kammaren visserligen avslagit den föreliggande motionen, men sedermera när den kom tillbaka igen i den gemensamma voteringen, så hade även denna kammare ändrat uppfattning och alltså röstat i motsatt riktning. Så skulle säkerligen ha blivit fallet även nu, om jag inte fått tillfälle att lämna några upplysningar om innebörden av ett bifall till motionärens framställning. Man stirrar sig så lätt blind på summan och tycker, att ett belopp på något över 500 kronor är ingenting, utan det kan man mycket väl bifalla. Då räknar man emellertid inte alls med konsekvenserna. De konsekvenserna ha vi ju haft i två fall förut, och här är det tredje.

Herr Berling förrådde en hemlighet, om det nu får betraktas som en sådan, att i utskottet sex ledamöter hade röstat för bifall till motionen och tio mot. Jag kan förråda hemligheten ännu mer genom att säga, att dessa sex voro våra egna partivänner, undantagandes mig själv förstås, som inte ville gå med på ett bifall till motionen.

Hur ligger denna fråga egentligen till? Jo, här ha vi ett fall, där en person tagit avsked från den anställning, som han haft i statens tjänst, för att

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)
antagligen få en bättre och mera betald sysselsättning. Sedan kommer han tillbaka efter ett antal år och kräver att få pension från staten för den tjänst, som han tidigare har innehaft. Som det ju också upplysts här, har ju vederbörande person inte tagit avsked på grund av sjukdom eller något sådant, utan han har helt enkelt sökt sig en annan anställning. Jag skall också be att få påpeka, att statskontoret har avstyrkt den föreliggande framställningen. Att våra partivänner i utskottet, som vid ett föregående tillfälle i ett liknande fall röstat emot ett bifall, nu ändrat uppfattning, beror kanske i mångt och mycket på att man resonerar som så, att det är lönlöst att streta emot, ty då andra kammaren med stor majoritet röstar för bifall, är det bäst att falla undan och redan från början rösta för bifall. Jag tycker, att detta är principiellt oriktigt, ty om vi anse, att en framställning icke bör bifallas, skola vi också ha mod att stå för denna uppfattning. Därför har jag för min personliga del inte heller kunnat vara med om ett bifall till denna motion, och jag kan inte förstå mina egna partivänners ståndpunkt i detta fall. Låt oss tänka på hur vi skulle göra i ett motsvarande fall på de områden, där vi ha att bestämma om sådana saker, t. ex. inom folketshusrörelsen, den kooperativa rörelsen, folkparksrörelsen och tidningsrörelsen, ty vi ha ju också en mängd tidningar. Låt oss säga, att det är en person, som lämnat sin plats inom något av dessa verksamhetsområden för att få anställning på annat håll och sedan kommer tillbaka efter åtta, nio, tio års tid och begär att få pension. Skulle han få det? Är det någon av mina egna partivänner här, som skulle vilja stå upp och förklara, att han skulle rösta för det? Jag är säker på att ingen skulle göra det. Ingen skulle ens våga föra fram ett sådan förslag. Men varför skall man ha en helt annan inställning, när det gäller statsmedel? Vad man inte vill göra med sina egna medel, det anser man sig kunna göra med statens.

Jag har inte kunnat ansluta mig till en sådan inställning till dessa problem, och därför har jag inte kunnat följa reservanterna. Även om andra kammaren nu skulle fatta beslut i överensstämmelse med fjolårets beslut i fallet Sundström, anser jag likväl, att vi i denna kammare icke skola falla undan för något sådant. Ha vi en gång slagit in på en sådan väg, vet man aldrig, vart den kan leda. Hittills ha vi sagt nej till framställningar om pension också åt alla gulascher och andra sådana, som under kristiden lämnade sina anställningar litet varstans för att slå sig på jobberier och förtjäna pengar. Men en vacker dag kanske någon riksdagsman tycker synd om en sådan person, som förlorat sina pengar igen, och då väcks motion om saken, där det talas om att personen i fråga likväl varit i statens tjänst i tio, tjugu år och därför bör riksdagen, då han nu lider nöd, bevilja honom en pension. Och en sådan kan drivas igenom vid gemensam votering, om förslaget bifalles av den ena kammaren. Jag anser, att det är oriktigt, att man skapar prejudikat för någonting dylikt, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Jag kunde kanske ha nöjt mig med att instämma med herr Lindley, men då det beslut, som riksdagen kommer att fatta i denna fråga, har en mycket stor principiell betydelse och kan få en stor ekonomisk räckvidd, anser jag det inte vara ur vägen att ytterligare ingå på frågan.

Den nu föreliggande frågan är enligt mitt förmenande ett utmärkt bevis på hur nödvändigt eller åtminstone önskvärt det är, att riksdagen i så ömtåliga spörsmål som pensions- och andra understödsfrågor iakttar den allra största varsamhet, när det gäller att fråga bestämmelser och villkor, som alltid varit knutna till beviljandet av sådana förmåner. Bankoutsittet har vid behandlingen av sådana frågor sökt lägga sig vinn därom, men olyckligtvis syndade

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)
utskottet mot sina principer vid 1935 års riksdag, såsom redan den förste ärade talaren påminde om. Vid den riksdagen förelågo till behandling två framställningar om beviljande av pensioner. Den ena gällde banarbetaren P. A. Eriksson och den andra arbetsförmannen L. V. Sundström. Utskottet tillstyrkte pension åt Eriksson men avstyrkte pension åt Sundström, oaktat båda fallen kunde sägas vara ganska likartade. Riksdagens kamrar biföllo vad utskottet hade föreslagit. Då bankoutskottet tillstyrkte pension åt Eriksson frångick utskottet ett krav, som alltid ansetts böra uppfyllas, om pension skulle kunna beviljas, nämligen att vederbörande kvarstått i statens tjänst till en ålder, som kunde anses motsvara normal pensionsålder. När det gällde Sundström däremot vidhöll utskottet den inställning, som det alltid tidigare haft, och avstyrkte sålunda pension åt honom. Riksdagen följde som sagt utskottet i båda fallen. Följande år väcktes motion på nytt angående pension åt Sundström och den gången biföll riksdagen framställningen. Att utskottet år 1935 behandlade de båda fallen på olika sätt, kan möjligen förklaras därav, att de tillhörde olika pensionsgrupper och att behandlingen av frågorna icke kom att äga rum i utskottet på samma dag.

Vad den nu föreliggande frågan beträffar har utskottet fasthållit vid sin inställning till fallet Sundström. Utskottet har inte kunnat anse, att riksdagen genom sitt beslut i fallet Eriksson och genom det beslut beträffande pensionen åt Sundström, som fattades i gemensam votering, velat frångå sin tidigare intagna principiella ståndpunkt i pensionsfrågor. Utskottet har ryggat tillbaka inför de konsekvenser, som ett bifall till denna framställning skulle kunna få. Jag tillåter mig att ur utskottets utlåtande läsa upp vad statskontoret har yttrat i frågan. Efter att ha redogjort för behandlingen av fallen Eriksson och Sundström vid de båda riksdagarna uttalar statskontoret: »I anledning av vad sålunda förekommit ville statskontoret ej underlåta framhålla, att ett fortsättande på den inslagna vägen att, på sätt skett i fråga om ovannämnda förre banarbetaren P. A. Eriksson och förre fortifikationsarbetsförmannen L. V. Sundström, bereda pension åt anställningshavare, vilka av annan anledning än sjukdom slutat sin anställning i statens tjänst före den ålder, som motsvarar normal pensionsålder, måste leda till betänkliga konsekvenser. Det torde i sådant hänseende vara tillfyllest att peka på de talrikt förekommande fall, då innehavare av med pensionsrätt förenad tjänstemannabefattning slutat sin anställning före uppnådd pensionsålder, utan att det därvid förutsatts annat än att han därigenom går sin pensionsrätt förlustig.

Vid nu angivna förhållanden och då, såvitt av handlingarna framgår, det icke är på grund av sjukdom som förmannen Morath slutat sin anställning i statens tjänst före den ålder, som kan anses motsvara normal pensionsålder, förmenar statskontoret för sin del, att den väckta motionen om pension åt Morath icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Utskottet har delat statskontorets mening, och jag tillåter mig för min del att allvarligt stryka under dess uttalande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Berling**: Herr Lindley komplimenterade mig för mitt mod, då jag vågat reservera mig mot utskottets förslag i den föreliggande frågan. Jag känner mig inte så modig, därför att jag gjort det. Jag har genom min reservation velat ta konsekvenserna av riksdagens tidigare beslut i liknande frågor, och jag vill ännu en gång understryka, att det skulle se underligt ut, om den rätt stora majoritet i denna kammare, som i fjol biföll en framställning i ett

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)
fall, vilket var mindre ömmande och mindre väl motiverat än det nu föreliggande, skulle ändra mening.

Herr Lindley nämnde någonting om att om man har intagit en ståndpunkt, skall man hålla fast vid den och ta konsekvenserna därav. Jag vet inte, om herr Lindley därmed riktade sig till mig. Att herr Lindley själv är synnerligen konsekvent, när det gäller frågor av denna beskaffenhet, kunna vi alla vitsorda både i utskottet och i kammaren.

Herr Lindley talade någonting om folk, som under kristiden slutade sin anställning i det allmännas tjänst för att ägna sig åt olika slags jobberier eller hur han uttryckte sig. Är det någon, som tror, att denne man, vilken slutade sin anställning där uppe i Norrbotten vid 55 års ålder, gjorde det för att ägna sig åt mera vinstgivande affärer? Det kan väl ingen på allvar tro.

Så nämnde herr Ehrnberg någonting om den stora räckvidd, som konsekvenserna av ett bifall till reservationen skulle kunna få. Ja, men de ekonomiska konsekvenserna utsatte man sig ju för redan vid 1935 och 1936 års riksdagar. Vi komma väl inte i något sämre läge, om vi bifalla den föreliggande motionen i år.

Vad nu det ständiga talet om betänkliga konsekvenser beträffar, ber jag att få säga, att jag helt uppskattar de skäl, som utskottsmajoriteten stöder sig på. Jag har själv många gånger nödgats inta en ståndpunkt i utskottet, som jag egentligen inte velat intaga. Jag skulle ha velat låta de mera mänskliga känslorna tala. När nu riksdagen själv vid två tillfällen har sagt ifrån, att den inte rädes för konsekvenserna, när det gällde frågor av samma beskaffenhet som den här föreliggande, förstår jag inte, varför utskottet skulle rädas för att ställa sig dessa riksdagens direktiv till efterrättelse. Här gäller det ändå en man, som i 18, 19 års tid ägnat sina tjänster åt det allmänna. Det gäller en pension på 504 kronor. Jag tror inte, att vi behöva vara rädda för att bifalla reservationen.

Herr Lindley: Jag kan inte förstå, att det skall vara nödvändigt, att riksdagen för att rädda sitt anseende beslutar i detta fall på samma sätt som riksdagen beslutade i fjol beträffande en liknande fråga. Därmed skulle vi ju öppna slussarna. Sedan skulle det inte finnas någon möjlighet att säga nej till sådana här framställningar.

Den enda anledningen till att man skulle gå med på att bevilja pension i detta fall vore, att den ifrågavarande personen är ifrån samma plats som de två, vilka riksdagen tidigare beviljat pension. Men om riksdagen nu beslutar på samma sätt en tredje gång, är ju gärdet upprivet, och då vet jag inte, hur det skall bli möjligt att avslå sådana framställningar i fortsättningen. Därför tror jag, att det är bättre att stämma i bäcken än att stämma i ån. När vi alltid ansett det oriktigt, att pension beviljas personer, som slutat sin anställning före pensionsåldern, inte på grund av sjukdom, utan därför att de funnit en anställning, som kanske varit bättre betald, kunna vi knappast vara med om att bevilja pension i detta fall. Jag påpekar ännu en gång för mina partivänner, att i vår egen rörelse och i företag, som vi ha att bestämma över, skulle något sådant aldrig gå för sig, och jag tror inte ens, att herr Berling där skulle vilja påyrka något sådant. Jag anser det vara oriktigt att inta en annan ståndpunkt, när det gäller staten.

Herr Johansson, Johan: Reservanten herr Berling antydde, att det funnits någon särskild anledning till att Morath lämnade sin anställning i statens tjänst. Jag vill upplysa kammaren om att av de handlingar, som kommit utskottet tillhanda i denna fråga, framgår inte något sådant, utan Morath slutade sin anställning alldeles frivilligt.

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)

I likhet med övriga talare, som anslutit sig till utskottets förslag, vill jag säga, att då majoriteten gått emot framställningen, har det inte varit därför att vi inte velat böja oss för riksdagens tidigare fattade beslut. Vi ha respekt för riksdagens beslut i frågor av denna beskaffenhet, men vi ha ansett det vara vår skyldighet att på nytt lägga fram saken, såsom den ligger till, inför kammaren, för att ledamöterna skola få klart för sig, vilka konsekvenser, som kunna följa av riksdagens beslut i en sådan här fråga. Då dessutom statskontoret så allvarligt betonat vilka konsekvenser som kunna uppstå, har det varit majoritetens skyldighet att säga ifrån, hur det verkliga förhåller sig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Torsten: Det är inte så värst många veckor sedan vi behandlade en annan fråga av liknande natur. Det gällde en pensionsförbättring åt en lärarinna, som inte var berättigad därtill. Samtliga myndigheter, som hade yttrat sig i frågan, hade avstyrkt framställningen, och bankoutskottet gjorde detsamma. Men motionären hade uppbådats spetsarna i denna kammare med förste vice talmannen i täten till att varmt tala för saken, och han lyckades vid det tillfället få stor majoritet för sitt förslag om pensionsförbättring.

I dag har man inte lyckats uppbåda de ledande krafterna i kammaren, då det gäller denne fattige arbetare eller förman, utan det är endast herr Berling, som fått uppträda till reservanternas försvar. Det är ju på det sättet, att då en människa ser alla andra utvägar vara stängda, vänder hon sig till någon riksdagsman, som tar sig an hennes sak och väcker motion i endera kammaren. I regel brukar bankoutskottet, som behandlar sådana frågor, förhärda sig och inte anlägga några mera mänskliga synpunkter utan endast tänka på de konsekvenser, som kunna följa. Vi räknade också för ett år sedan i det fall, som tidigare berörts här i debatten, med dessa konsekvenser, men då gävo kamrarna tillkänna en annan mening. Kamrarna ha visat oss en framkomlig väg att hjälpa dessa tre personer, som bo på samma plats där uppe i norden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Paulsens reservation.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Det var mycket lämpligt, att herr Ström återkallade i minnet den fråga, som tidigare förelåg här till behandling, angående pensionsförbättring åt en lärarinna. Jag tror mig våga säga, att utskottets samtliga ledamöter kände sig ganska förvånade över den ståndpunkt, som denna kammare intog i den frågan. Är det på det sättet, att riksdagen skall fatta beslut i sådana frågor med åsidosättande av utskottets noggranna övervägande och under intryck av vad förnämliga talare anfört emot utskottet och på grund av ömmande omständigheter, har bankoutskottet inte längre någon som helst hållpunkt vid sitt bedömande av dylika pensionsärenden. Jag vill stryka under, att det är synnerligen vådligt att avgöra pensionsfrågor utan att noga övertänka de konsekvenser, som måste följa av ett riksdagsbeslut.

Jag tror för min del, att det vore lyckligt, om riksdagen i detta fall följde utskottsmajoriteten, och jag tror mig inte gå för långt, när jag säger, att det knappast fanns en enda utskottsledamot, som ansåg, att något berättigande strängt taget förelåg för beviljande av pension i detta fall. De herrar, som hade en annan mening än majoriteten, grundade sitt ståndpunktstagande utslutande därpå, att riksdagen vid två föregående tillfällen beviljat pensioner i likartade fall. Den allmänna meningen i utskottet var emellertid, att utskottet år 1935 begick en dumhet. Om man anser det, finns väl ingen anledning att fortsätta på en sådan väg, utan då bör man snarast möjligt återgå till de gamla reglerna i fråga om pensionsärenden av denna art.

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)

Herr **Berling**: Herr talman! Herr Ehrnberg sade, att det var huvudsakligast den omständigheten, att två föregående motioner i liknande syfte hade bifallits, som gjort att röster i utskottet höjdes för bifall i den nu föreliggande frågan.

Det är kanske inte alldeles riktigt. Jag skulle vilja betrakta de föreliggande frågorna, denna såväl som de föregående, såsom gränsfall, där man från början ställt sig betänksam och icke vågat gå med på ett bifall. När sedan kamrarna bifallit en framställning, ha vi nu inte någon anledning att vägra i de efterföljande fallen. Det är ju mycket möjligt, att utskottet segrar i den föreliggande frågan, och att kammaren därmed desavuerar sig själv. Om detta sker, visar det ju ändå endast en viss godtycklighet i behandlingen av förevarande pensionsärenden, och herr Ström har mycket riktigt dragit upp ett parallellfall. Det kan ju inte vara lämpligt, att det så att säga skall bero på en ren sinkadus, vilken utgång en pensionsfråga skall få här i kammaren. Jag har i utskottet vid något tillfälle fört den frågan på tal, huruvida inte riksdagen borde avstå från beslutanderätten i alla små pensionsärenden och överlåta dem till Kungl. Maj:t. Så har skett beträffande vissa ärenden för en del år sedan. Jag undrar, om det inte vore skäl i att fortsätta på den inslagna vägen. Jag förstår, att en del invändningar kunna resas emot en dylik tankegång, men jag är övertygad om att kontinuiteten i behandlingen av föreliggande pensionsärenden skulle bli bättre genom Kungl. Maj:ts behandling och beslut, än vad det mången gång blir genom riksdagsbeslut.

Jag har velat passa på tillfället att göra dessa erinringar nu. Det är möjligt, att saken kan komma att bli föremål för en motion vid nästkommande års riksdag, men i den föreliggande frågan har jag ingen anledning att ändra uppfattning utan yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr **Ehrnberg**: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av herr Berlings sista yttrande.

Herr Berling bestred mitt påstående, att reservanterna i utskottet grundat sitt ställningstagande endast därpå, att riksdagen fattat de förut omnämnda besluten 1935 och 1936. Men motionärerna i denna fråga grunda själva sin motion uteslutande på det förhållandet. De säga nämligen i sin motion: »Hans sammanlagda anställning i statens arbeten uppgår emellertid till 21 år och 2 månader, och följaktligen bör han med tillämpning av de principer, som riksdagen under senare år följt vid dylika ärendens behandling, kunna tillerkännas en pension på ålderns dagar.» Som jag nyss sade, grunda motionärerna således sin motion uteslutande på riksdagens, jag vågar säga, förhastat fattade beslut.

När herr Berling sedan sade, att han ansåg att det skulle vara lämpligast, om sådana frågor finge avgöras av Kungl. Maj:t, kan det kanske vara skäl att erinra därom, att det förut omtalade fallet, Sundström, hade varit överlämnat till Kungl. Maj:t år 1934, då Kungl. Maj:t förklarade en gjord framställning om pension åt honom icke kunna föranleda någon åtgärd. Herr Berling borde sålunda kunna tillerkänna det uttalandet från Kungl. Maj:t en ganska stor betydelse.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Paulsen vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Om pension åt f. fortifikationsarbetsförmannen A. E. Morath. (Forts.)

Herr *Berling* och herr *Ström, Torsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten 3, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Paulsen vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Berling* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 31.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 4—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

*Om understöd
åt f. handlan-
den J. Hög-
ström.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 167, hade herr *Ström, Fredrik*, hemställt, att riksdagen måtte besluta att åt f. d. handlanden John Högström, Brooklyn, N. Y., U. S. A., lämna en livränta med 1,000 kronor för år räknat under hans återstående livstid eller ock på annat sätt bereda honom erforderlig hjälp.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att förevarande motion I:167 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med att relatera handlanden Högströms sorgliga levnadshistoria. Den finns i kort-
het angiven i min motion och i en av professor Alfred Petrén upprättad bi-
laga, som är bifogad motionen. Ännu utförligare har ju pressen redogjort för
Högströms vidriga levnadsöden. Ett faktum är, att denne man har haft en
utomordentligt svår levnadshistoria, och man kan icke komma ifrån, att myc-
ket däri har sin grund i formalism från myndigheternas sida, en formalism,
som är djupt beklaglig och som beror på de brister i lagar och förordningar,
som tidigare förefunnits.

Nu säger utskottet — som avstyrker, att man skulle ge denne man en liv-
ränta på 1,000 kronor — att visserligen har han haft alla dessa svårigheter
och visserligen har en långt driven formalism, som inte är i överensstämmelse
med nutida uppfattning, kännetecknat myndigheternas åtgöranden, men trots
detta och då man icke kunnat finna, att myndigheterna ha åsidosatt gällande
lagföreskrifter till förfång för hans sak, har man inte ansett sig kunna till-

Om understöd åt f. handlanden J. Högström. (Forts.)

styrka min motion. Ehuru bankoutskottet i sin motivering fördömer formalismen, kan man naturligtvis, om man vill, vara ytterst formalistisk även här och gå emot denna livränta. I sak betyder det ju ingenting för staten, ty man förutsätter ju, att Högström icke vidare skall skickas tillbaka till Amerika; man har gjort det två gånger förut, men han skall nu stanna i Sverige. Högström befinner sig på Beckomberga sjukhus på grund av att han är sjuk, och det kostar staten 4 kronor om dagen. Det blir mer än de 1,000 kronorna, och vida mer om man får stanna där för alltid. Skulle han bli bättre, förutsätter man, att han skall omhändertagas av fattigvården i Stockholm, som sedan skulle få betalt av staten. Fattigvården skulle utgå med 60 kronor i månaden jämte kostnader för kläder, läkare och läkemedel. Som synes blir det inte någon väsentlig skillnad, om dessa tusen kronor utgå i form av livränta eller fattigvård. Jag förstår därför inte, att utskottet inte kunnat gå med på denna mera humana form, som jag har föreslagit, utan går fattigvårdsvägen, som man vet är synnerligen svår att vandra för dem, som aldrig ha anlitat denna väg och inte heller vilja anlita densamma.

Nu skulle jag ha velat yrka bifall till min motion. Högström har en dotter här i staden, som emellertid befinner sig i stor fattigdom men som dock skulle kunna, synes det mig, om Högström bleve bättre, taga sin gamle fader — han är omkring 80 år — om händer, därest han finge en livränta. När jag före motionens skrivande träffade Högström, förklarade han för mig, att han icke skulle kunna taga emot någon fattigvård. Det kände han sig nämligen alltför stolt till att göra, och det framgår också av allt som förevarit, att inte heller hans dotter önskar en sådan utväg.

Nu är emellertid Högström sjuk. Jag vet inte, om han kan bli bra, men alldeles nyss lämnade mig statsrådet och chefen för justitiedepartementet en skrivelse, som hade ingått till statsrådet från Högström. Skrivelsen är ställd »till alla och envar, som känna och inte känna Högströmssaken». Där är en passus, som justitieministern fäste min uppmärksamhet på, och i denna passus säger Högström, att han inte hade träffat någon överenskommelse med motionären — det är jag — rörande livräntan samt att detta inte kunde kallas någon upprättelse för vad man gjort med honom. »Jag säger därtill nej», förklarar han.

Högström är således inte nöjd med denna livränta. Naturligtvis är han ännu mindre nöjd med fattigvård, men under sådana förhållanden kan jag inte yrka bifall till motionen utan vill uttala den förhoppningen, att därest Högström skulle bli återställd till hälsan och kunna bli i stånd att med hjälp av sin dotter reda sig, det då möjligen skulle kunna yppas någon annan väg än den via fattigvården för att bereda honom ett sådant lugn på hans sista dagar, att han inte skall bli så till sinnet, att hans tillstånd tvingar honom att ånyo anlita ifrågavarande sjukhus.

Under förhandenvarande omständigheter har jag, herr talman, intet yrkande men vill i alla fall hava sagt vad jag här har anfört.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 8—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 45, med föranledande av kamrarnas återförvisningsbeslut beträffande punkten 25 av bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av framställningar

rörande pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.; samt

nr 46, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inköp för riksdagens räkning av ett antal exemplar av L. M. Bååths arbete »Helgeandsholmen och Norrström».

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om ändring i vissa avseenden av barnavårdslagen m. m.;

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 35, i anledning av väckt motion angående gränsbestämning i samband med avstyckningsförrättning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande av vissa kronoparker i Jämtlands län till renbetesfjällen m. m. samt en i ämnet väckt motion;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av viss personal vid domänverket;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda åtgärder till motverkande av skada å fiske genom vattenförening, m. m.;

nr 70, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av lättnader i de årliga avgifterna å vissa egnahemslån;

nr 71, i anledning av väckt motion om åtgärder för utveckling och stabilisering av potatisodlingen; samt

nr 72, i anledning av väckta motioner om åtgärder till främjande av frukt- och trädgårdsodlingen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, angående beredande av vila åt husmödrar på landsbygden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 296 och 299—302.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 332, av herr *Bäcklund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Konradsbergs- och Mariebergsområdena å Kungsholmen i Stockholm m. m.; samt

nr 333, av herr *Björck, John*, och herr *Andersson, Elof*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stamlinjesystem Porjus—Västerås m. m.;

nr 217, i anledning av väckta motioner angående vägnätets utbyggande med ett system av cykelvägar;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående statsförvärv av järnvägarna Sala—Gysinge—Hagaström och Uppsala—Enköping;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 227, angående anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 228, angående åstadkommande av lindring i visst avseende för svenska fiskare vid besök i norska hamnar;

nr 229, angående sättet för erläggande av vårdavgifter vid statens sjuksjukhus; samt

nr 230, angående yrkesutbildning av tuberkuloskonvalescenter i vissa fall.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 och 37 §§ lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för de teoretiska institutionerna m. m. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till befrämjande av dövstumundervisningen;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till fortlöpande konjunkturundersökningar jämte i ämnet väckt motion;

nr 119, i anledning av väckta motioner om anslag till inköp av respiratorer till beredskap vid barnförslamningsepidemier; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om begränsning av arbetstiden för personal vid sjukhus och vissa andra anstalter; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.50 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 30 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen m. m.;

nr 232, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlag; samt

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 79 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 och § 4 mom. 5 förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 235, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock motioner i ämnet m. m.;

nr 236, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 237, i anledning av väckt motion angående gränsbestämning i samband med avstyckningsförrättning.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 296, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 299, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1937/1938 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 300, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.

Herr **Wohlin**: Herr förste vice talman! Då denna proposition remitteras till vederbörande utskott, tillåter jag mig att anföra några synpunkter på det ämne, det här gäller. Det är självfallet, att jag icke en vacker valborgsmässöafton som i dag och inför ett dussintal ledamöter av kammaren kommer att hålla något längre anförande.

Under åtskilliga år har man talat om det s. k. svenska systemet vid arbetslöshetens bekämpande. Man kan i detta uttryck — det svenska systemet — inlägga åtskilliga olika saker, och jag vill skynda mig att anföra, att det finns sidor och linjer i detta svenska system, som äro värda ett obetingat erkännande. Man åsyftar måhända då uttrycket i fråga begagnas icke minst den omständigheten, att man här i landet ända från början och i ännu mer accentuerad omfattning under senare år har skjutit arbetslinjen i förgrunden och systemet med kontantunderstöd i bakgrunden. Vid en jämförelse mellan denna svenska linje å ena sidan och exempelvis den i England förda arbetslöshetspolitiken å den andra framträder ju uppenbarligen arbetslinjen i det svenska systemet mycket starkt, och det måste ju hos alla väcka tillfredsställelse, att man i vårt land söker uppehålla de oförvällat arbetslösa genom produktivt arbete så långt sig göra låter och icke genom den mindre tillfredsställande formen av kontantunderstöd. Det är alltså icke denna sida av vårt svenska system, som jag här vill beröra, utan det är det s. k. svenska systemet i mera inskränkt bemärkelse, nämligen den form för arbetslöshetsarbetenas bedrivande, som i vårt land sedan många år är tillämpad, ävensom de härmed sammanknippade arbetstekniska och lönepolitiska spörsmålen.

Som alla veta har arbetslöshetskommissionen, vilken väl förmodligen på sin tid tänktes som en mera tillfällig institution, numera blivit så gott som en permanent sådan, vilken har varit i funktion under de växlingar mellan goda och dåliga tider, som under de senaste årtiondena förekommit. Mot detta kommissionssystem kan man utan tvivel rikta vissa välbefogade erinringar. I främmande länder är det merendels så, att man har ett statsdepartement för offentliga arbeten, för travaux publiques, som det ofta heter, vilket departement har den högsta ledningen även av de arbeten, som igångsättas för arbetslöshetens bekämpande, och det har mångenstädes i utlandet ansetts som en självklar sak, att vederbörande departementschef är den ansvarige för dessa arbetens utförande. I andra länder har man måhända gått en annan väg och tillskapat särskilda organ för ändamålet men i sådant fall åtminstone i regel med en mycket stor självbestämmanderätt, i vad det gäller dessa arbetens planläggning och utförande.

Här i Sverige ha vi en anordning, varigenom en i åtskilliga avseenden ganska lösligt sammansatt kommission bär åtminstone en mycket väsentlig del av ansvaret för dessa reservarbeten, som de i Sverige bruka betecknas, och redan ur konstitutionella synpunkter men även ur vissa andra ganska viktiga synpunkter

Kungl. proposition ang. anslag till beredskapsarbeten m. m.

Kungl. proposition ang. anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)
ter kan man säkerligen med fog göra invändningar mot ett sådant system. Jag erinrar om att arbetslöshetskommissionen såsom kommission ju icke lyder under grundlagarna i den meningen, att kommissionens beslut blir föremål för konstitutionell granskning, och jag påpekar även, att hela den i Sverige dess bättre väl utvecklade kontrollapparat över våra offentliga ämbetsverk och institutioner, som är genomförd, icke har tillräckliga möjligheter att granska arbetslöshetskommissionens verksamhet i sömmarna. Sålunda är det ju anmärkningsvärt, att en sådan kommission, vars medelsförvaltning uppgår till hundratals miljoner kronor och som har en över hela riket utvecklad verksamhet, icke är underställd riksräkenskapsverkets revision och granskning. Visserligen är det mig väl bekant, att andra anordningar för en revision av arbetslöshetskommissionens verksamhet äro träffade, men dessa kunna enligt min mening icke ersätta den skarpa och för varje offentligt ämbetsverk synnerligen välbehöfliga och nyttiga kontroll, som riksräkenskapsverkets överhöghet över ämbetsverkens administrativa åtgärder, i vad det gäller ekonomiska dispositioner, faktiskt innebär. Att riksdagens revisorer äga tillfälle att granska även arbetslöshetskommissionens verksamhet kan icke utfylla denna brist, och såvitt jag kan påminna mig ha sällan några anmärkningar av större betydelse eller några ingripanden i övrigt av nämnvärd vikt skett från statsrevisorernas sida, i vad det gällt den stora verksamhet, varom här är fråga.

Det är emellertid icke endast dessa mera allmänna synpunkter, som kunna läggas på det föreliggande spørsmålet. Man har även att här taga i betraktande, att en kommission som denna, lösligt tillkommen som alla kommissioner, trots de framstående krafter, som under årens lopp varit och fortfarande äro verksamma inom densamma, knappast kan ha erforderliga möjligheter att planlägga de arbeten som den har om hand på ett ur riksnyttans synpunkt fullt tillfredsställande sätt allt under samtidigt beaktande av det stora syftet att sysselsätta de arbetslösa. Redan då frågan om arbetslösheten var före vid 1933 års riksdag i samband med den krisuppgörelse, som då ägde rum, hade jag tillfälle att rörande åtskilliga i ögonen fallande arbeten, särskilt vägarbeten, som arbetslöshetskommissionen under årens lopp utfört i egen regi, uttala min tvekan såväl med avseende å dessa arbetens behövlighet för den allt mer utvecklade automobilismen och för de bygder, som det gäller, som även beträffande deras värde i jämförelse med vida större trafikproblem än dem som statsmakterna och väghållningsdistrikten ha att syssla med. Enligt min uppfattning har den svenska vägpolitiken i allmänhet icke kommit in på ett modernt spår. Det gamla förslaget om riksvägar — breda autostrador, som skulle genomkorsa vårt land i den ena och andra riktningen och möjliggöra en i större skala driven trafik såväl under fredliga tider som under eventuella orostider — sköts på sin tid åt sidan med hänsyn till de speciella problem, som sammanhånga med våra väghållningsdistrikt, och alla de intressen, som äro knutna till den nuvarande ordningen på detta område. Men oavsett dessa spørsmål håller jag före, att om i fortsättningen, för den händelse vikande konjunkturen ånyo skulle inträda, stora offentliga arbeten måste igångsättas för arbetslöshetens bekämpande, betydligt större möjligheter skulle föreligga för en annan och i tekniskt avseende bättre utrustad instans, än arbetslöshetskommissionen har varit och till följd av sin natur *kan* vara, att planlägga och genomföra dessa arbeten efter en modern trafikpolitik och vägpolitiks fordringar. Jag kan icke värja mig för intrycket, att dessa hundratals arbeten, som runt om i landet verkställts och alltjämt pågå i arbetslöshetskommissionens regi, till stor del äro vägarbeten, som i varje fall i vikt stå väsentligt tillbaka för andra vida större och mera angelägna arbetsuppgifter på ifrågavarande område, och att de svenska statsmakterna i fortsättningen måste underkasta hela vår vägpolitik och vårt vägbyggande en revision

Kungl. proposition ang. anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)
från grunden, även om starkt motstånd från många håll skulle komma att resas mot en sådan omläggning.

Förutom dessa tekniska brister i arbetslöshetskommissionens arbete under de gångna åren, vilka jag naturligtvis icke vill överdriva, då jag samtidigt har en livlig känsla av det nitiska och det mången gång förtjänstfulla arbete, som genom denna kommission nedlägges, träder hela detta system med s. k. reservarbetslöner och därtill knutna förhållanden ytterligare i dagen. Det fanns en tid på 1920-talet, då detta i mera begränsad mening s. k. svenska system ansågs innefatta en obestridlig förtjänst gentemot i utlandet allmänt praktiserade andra system, nämligen arbeten efter den öppna marknadens löner. Man menade, att man genom detta svenska system förhindrade en fastlåsning av arbetskraften i de statliga arbetena och lättare möjliggjorde arbetskraftens återgång till naturliga sysselsättningsområden vid uppåtående konjunkturen. Man var så genomträngd av denna reservarbetslönesystemets förtjänst att man för fyra år sedan, då frågan härom var brännande, från många håll målade farorna av dess partiella övergivande mycket mörkt. Det skulle, anfördes det från dessa håll, kunna inträffa, att en revision av dessa löner i närmare överensstämmelse med den öppna marknadens komme att medföra en konservering av arbetslösheten till skada för den rörlighet på arbetsmarknaden, som är önskvärd, och till skada för det produktiva näringslivet i dess olika grenar, såväl jordbruk som industri och andra näringar.

När man nu ser tillbaka på de gångna åren och deras erfarenheter, tror jag, att utvecklingen icke har bekräftat riktigheten av dessa farhågor. Den svenska arbetslösheten har under de närmast gångna uppgångsåren mycket kraftigt reducerats. Det har i stort sett icke visat sig möta några svårigheter att överföra den arbetarstam, som under de mörkaste depressionsåren var sysselsatt vid dessa reservarbeten, till arbeten i öppna marknaden. Den massa av arbetare vid dessa reservarbeten, som alltjämt förefinnes, lär ju enligt de klientundersökningar, som ägt rum, till stor del vara med avseende på sin arbetsduglighet och sin vana vid olika slags arbeten av den beskaffenheten att den icke gärna mottages ens i jordbruket av bönder, som på sina arbetare måste ställa anspråk på fullgod arbetsprestation i skilda hänseenden. Arbetslöshetskommissionen och dess i reservarbetena sysselsatta arbetsstyrkor ha därigenom kommit att bli, om också icke i ordets egentliga bemärkelse så likväl i viss mån en uppsamlingsplats för mindervärdig arbetskraft i arbetsteknisk mening, och hela arbetslöshetskommissionssystemet med reservarbeten och därtill knutna anordningar är ett system, som står på gränsen mellan produktivt arbete och fattigvård.

Jag har den uppfattningen, att erfarenheterna allt mera tala till förmån för ett radikalt övergivande av de återstående resterna av detta en gång lovprisade men numera, enligt vunnna erfarenheter, allt mindre tillfredsställande system, och jag har den livliga övertygelsen, att man genom en sådan avveckling av arbetslöshetskommissionen skulle kunna vinna en rad av fördelar i skilda hänseenden: en effektivare konstitutionell och annan kontroll över alla de arbeten, som igångsatts för arbetslöshetens bekämpande; en bättre revision; en ur synpunkten av Sveriges stora trafikintressen och övriga nationella intressen bättre och modernare anpassad verksamhet med offentliga arbeten för arbetslöshetens bekämpande; och slutligen en högst väsentlig social förbättring genom ett undanröjande av ett system, som förutom dessa svagheter därjämte lider av mycket allvarliga sociala brister.

Den stora och breda opinion inom arbetarvärlden, som under ett antal år krävt arbetslöshetskommissionens avveckling och avskaffande, får naturligtvis icke, lika litet som andra folkopinioner, utan vidare tas för god, ty man

Kungl. proposition ang. anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)
måste självfallet granska och objektivt bedöma det berättigade eller det icke berättigade i en folkopinion. Men jag tror, att om de svenska statsmakterna i fortsättningen med fördomsfrihet och utan bundenhet av tidigare rådande uppfattningar underkasta detta spörsmål en saklig och lidelsefri prövning, fördelarna av kommissionens avveckling och avskaffande skola framträda i allt starkare och allt klarare dager.

Att det finns många tusentals arbetare här i landet, som sedan många år äro sysselsatta vid arbeten, som betalas på ett annat sätt än vad arbeten betalas i övrigt inom landet, och som redan därigenom få en viss stämpel av mindervärdighet över sig samt vidare med avseende å bostadsförhållanden och sociala förhållanden i allmänhet på arbetsplatserna omöjligen kunna anses arbeta under tillfredsställande förhållanden, måste för samhället såsom helhet anses innebära en social kräftska, som försvårar vårt lands utveckling i riktning mot ett av alla bättre uppskattat s. k. folkhem i ordets numera hävdvunna och goda betydelse. Det må vara sant att många av oss, som leva i andra samhällsvärldar, ha mindre erfarenhet och ofta måhända ingen erfarenhet alls av de känslor och uppfattningar, som röra sig inom dessa skikt av arbetarklassen, men i så fall är det vår plikt att skaffa oss dessa erfarenheter och dessa insikter, och det gäller för oss att i fortsättningen, icke låta oss av doktrinära arbetsmarknadspolitiska skäl, som enligt min mening på sätt jag förut anfört i stort sett förlorat sin giltighet, avhålla från att biträda en efter vad åren gå allt mera uppenbart nödig genomgripande reform på det område, som jag här kommenterar.

Departementschefen har i den här föreliggande propositionen liksom i propositionen nr 302, uttalat sig rörande arbetslöshetskommissionens fortsatta verksamhet och bestämt sagt ifrån, att nu kontraherade arbeten — och den saken är ju alldeles självfallen — måste slutföras men därjämte att det övervägande flertalet av dessa nu kontraherade arbeten bör hinna avslutas med utgången av år 1938. Och med utgångspunkt såväl härifrån som från det förslag till beredskapsarbetenas utveckling, som departementschefen samtidigt föreslår, kan departementschefen nog riktigt draga konklusionen, att arbetslöshetskommissionens verksamhet efterhand blir begränsad till ett minimum.

I den efterföljande propositionen uttrycker departementschefen saken även på det sättet, att han särskilt beaktar angelägenheten av att kommissionens under arbete varande företag snarast görligt bringas till ett slut, men departementschefen yttrar sig, såvitt jag av propositionen har sett, icke med ett ord om tiden därefter.

Om man skall uppfatta departementschefens ifrågavarande uttalande såsom ett bestämt ståndpunktstagande till förmån för arbetslöshetskommissionens avveckling efter utgången av nästkommande år, så skulle jag vara den förste som hälsade detta uttalande med den största tillfredsställelse, och möjligen kan man också i de citerade uttalandena inläsa en sådan avsikt hos departementschefen. Då emellertid herr statsrådet icke fortsätter, så vill jag från denna talarstol uttala den livliga förhoppningen, förenad med en vädjan till statsrådet och chefen för socialdepartementet, att begagna den nuvarande högkonjunkturen till att förbereda den definitiva avvecklingen av arbetslöshetskommissionen och allt vad med denna kommission äger sammanhang, så att, vid en ånyo inträdande lågkonjunktur detta s. k. svenska system icke längre finns.

Jag är övertygad om att en högkonjunktur är en synnerligen lämplig tidpunkt för en avvecklingsprocedur. När lågkonjunkturen en gång ånyo kommer att sätta in, är det svårare, och det är därför som jag, herr förste vice talman, vid remissen av denna proposition har velat icke endast framföra dessa synpunkter och förhoppningar utan även skärpa dessa mina uttalanden

Kungl. proposition ang. anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)
därhän, att jag uttalar en positiv och mycket bestämd önskan om att departementschefen redan vid innevarande riksdag i samband med behandlingen av de utskottsutlåtanden, som sedermera följa i det föreliggande ämnet, öppet deklarerar sin avsikt i den av mig nu angivna riktningen.

Häri instämde herr *Bärg, Johan*.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågakvarande kungl. proposition till statsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 301, med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. samt anvisningarna till 29 och 53 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 302, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Bäcklund* m. fl. väckta motionen, nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Konradsbergs- och Mariebergsområdena å Kungsholmen i Stockholm m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Björck, John*, och herr *Andersson, Elof*, väckta motionen, nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 116—120, andra lagutskottets utlåtande nr 37 och jordbruksutskottets utlåtande nr 74.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om det kommunala revisionsväsendet;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 128, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts framställning angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelse beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till ersättning åt blinda m. m.;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret för budgetåret 1937/1938;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av ett statligt aktiebolag för övertagande av restaurangrörelsen m. m. vid statens järnvägar; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vattenrätt i Gimån och Ljungan m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter, dels ock i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 november 1912 (nr 277) om avlösning av vissa frälseräntor, m. m.;

nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lagsökning och om handräckning för fordran (lagsökningslag), m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m., dels ock väckta motioner angående effektivare lagstiftning mot ocker;

nr 46, i anledning av väckta motioner angående ändring i strafflagens bestämmelser om sabbatsbrott;

nr 47, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. åkarpslagen; och

nr 48, i anledning av väckt motion angående revision av kommissionslagens bestämmelser om handelsresande;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om moderskapspenning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor m. m.; och

nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skogs-härbärgeslag m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 75, i anledning av väckt motion om inrättande för Norrlands vidkommande av en lånefond för inköp av nordsvenska ston;

nr 76, i anledning av väckta motioner angående upprättande av en lånefond för förbättringar av ekonomibyggnader å landsbygden;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Älnarp, m. m.; och

nr 79, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försälda hemman och lägenheter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.42 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.